

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ **JOURNAL of SOCIAL SCIENCES**

cilt XI volume

sayı 2 ekim 2018 october number 2

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

cilt XI volume

sayı 2 ekim 2018 october number 2

Editor - Editor

Mustafa Sağsan

Yardımcı Editörler - Assistant Editors

Zehra Azizbeyli - Behiye Tüzel Çavuşoğlu

Teknoloji Editörü - Technology Editor

Cemal Yorgancıoğlu

Yazı Kurulu - Editorial Editor

Şerife Eyüpoğlu

Ebru Çakıcı

Reşat Volkan Günel

Şevki Kıralp

Hakan Karahasan

Danışma Kurulu - Editorial Advisory Board

Prof. Dr. A. Kadir Varoğlu - Başkent Üniversitesi

Prof. Dr. Birgül Demirtaş - TOBB Üniversitesi

Prof. Dr. Coşkun Polat - Çankırı Karatekin Üniversitesi

Prof. Dr. Çelik Aruoba - Yakın Doğu Üniversitesi

Prof. Dr. Gencay Şaylan - Lefke Avrupa Üniversitesi

Prof. Dr. Kenneth Christie - Royal Roads Üniversitesi

Prof. Dr. Kimiz Dalkir - McGill Üniversitesi

Prof. Dr. Meliha Altunışık - Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mete Yıldız - Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Aydın - Kadir Has Üniversitesi

Prof. Dr. Ümit Hassan - Yakın Doğu Üniversitesi

Doç. Dr. Tunç Medeni - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Enderhan Karakoç - Selçuk Üniversitesi

Dr. David Griffiths - PhD (Edin), CMgr FCMI - 3K Cubed

Yayınlanması istenilen yazılar, dergi ile ilgili iletişim ve abonelik talepleri için adres/

Manuscripts and all editorial correspondence and subscription enquiries should be addressed to/

Adres

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi

Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ankara Temsilciliği

Nenehatun Caddesi No:116/2, Çankaya / Ankara - TÜRKİYE

Near East University, Graduate School of Social Sciences

Ankara Representation Office

Nenehatun Street No:116/2, Çankaya / Ankara - TURKEY

E-posta - E-mail

sosbilder@neu.edu.tr

Web sayfası - Website

<http://sosbilder.neu.edu.tr/>

İrtibat - Contact details

0392 675 10 00 / (dahili-ext) 3101 - 3126

Kapak Tasarım - Design

Erdal Aygünç - YDÜ Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
NEU Faculty of Fine Arts and Design

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisinde ileri sürülen görüşler ve gerçeklere ilişkin ifadeler tamamen yazarlara aittir ve dergide yayınlanmış olması bu görüş ve ifadelerin editör ya da Yakın Doğu Üniversitesi tarafından benimsendiği anlamına gelmez.

Statements of fact or opinion appearing in the *NEU Journal of Social Sciences* are solely those of the authors and do not imply endorsement by the editor or NEU.

Tüm yayın hakları saklıdır. Bu derginin hiçbir bölümü yazılı izin olmaksızın hiçbir biçimde ve hiçbir yolla yeniden üretilemez ve dağıtılamaz.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced and disseminated in any means without the prior written permission of the Near East University.

Baskı: Yakın Doğu Üniversitesi

Fiyatı: 20 TL.

Abone Bedeli / Yıllık: 35 TL.

Hesap No: YDÜ Bank 11-304-455

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi hakemli bir dergidir ve **ECON Lit, ULAKBİM, Sociological Abstracts ve Worldwide Political Science Abstracts** kapsamında taranmaktadır.

NEU Journal of Social Sciences is a refereed journal and indexed by **Econ Lit ULAKBİM, Sociological Abstracts and Worldwide Political Science Abstracts**.

Bu dergide Turnitin intihal programı kullanılmaktadır.

This journal uses Turnitin software to detect instances of plagiarism in submitted manuscripts.

Editörden

Onuncu yılında yayın hayatına yenilenen yüzü ve yönetim ekibiyle devam eden Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergimiz, sosyal bilimlerin doğasına, aynı kararlılık ve azimle hitap etmeye devam etmektedir. Yeniliğin her alana getirdiği dinamizm ve heyecan gibi Dergimiz de değişmiş, yenilenmiş ve Yakın Doğu Üniversitesi'nin ulusal ve uluslararası topluma sağladığı katkı ışığında yeni bir sayısını siz değerli okuyucularına yeni bir ekibin getirdiği sinerji ile sunmaktadır.

Dergimizin bu sayısında dört makale yer almaktadır. Bunlardan ilki, HIV / AIDS'in Hanehalkı Gelirlerine Etkisi: Nijerya'nın Lagos Eyaletinde Bir Alan Çalışması" başlığını taşımaktadır. Bu çalışma, Nijerya'nın Lagos Eyaleti'ndeki on Yerel Hükümet Alanında (YHA) HIV / AIDS'in hanehalkı geliri üzerindeki etkisini araştırmaktadır. İncelenen YHA'lar devlet nüfusunun yüzde 59,5'ini oluşturmaktadır. Bu amaçla, hanehalkı gelir ölçeği, HIV / AIDS ile yaşayan 1500 kişi örneğine uygulanmıştır. Çalışmada, tahmin tekniği, tanımlayıcı istatistikler ve lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. YHA'larda, katılımcıların yüzde 60'ı tedavilerin uygulandığı YHA'ların dışında yer alırken, kadınlar ankete katılanların yüzde 65'ini oluşturmaktadır. Hanehalkı üretim teorisine dayanan ve lojistik regresyon modelini kullanan çalışmanın sonuçları; varlık satışlarının, sağlık harcamalarının ve üretkenlik kaybının örneklenen hanelerdeki gelir azalması olasılığını önemli ölçüde artırdığını göstermiştir. Çalışma, özellikle YHA'ları dışında tedavi gören katılımcıların da dahil olmak üzere Lagos Devleti yerel ekonomisine HIV'nin etkilerini açıklamaktadır. Çalışmada varılan sonuçlara göre, son üç yılda (2013-2015) önceki yıllara göre daha fazla katılımcının HIV / AIDS hastalığından dolayı başvuruda bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, özellikle 2016-2017 ve 2018 dönemlerinde durgunluk ve ekonomik buhran olgusuyla karşı karşıya kalan Nijerya'da yeni enfeksiyon vakalarının ve hastalık oranının artabileceğini ima etmektedir.

Dergimizde ikinci sırada yer alan makalemiz, "Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler" başlığıyla Psikoloji alanına aittir. Örneklemine Hacettepe Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'ne devam etmekte olan lisans öğrencilerinin oluşturduğu çalışmada toplanan veriler farklı ölçekler kullanılarak derlenmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmanın temel değişkenleri arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre toplumsal cinsiyet rolleri eşitlikçi oldukça romantik ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançların azalmakta olduğu görülmüştür. "Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Tutum Ölçeği" incelendiğinde ise erkek cinsiyet rolü ve geleneksel cinsiyet rolünün, "Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar

Ölçeği” değişkenlerinden farklı düşünmek, fiziksel yakınlık, aşırı beklentiler ve cinsiyet farklılıklarının ilişki doyumuna etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Dergimizin üçüncü makalesi, toplumun kanayan yarası olan bir konuya parmak basmaktadır. “Türkiye’de Düünden Bugüne Aydın Ve İktidar” başlığını taşıyan bu araştırma makalesi, Aydın’ın, Batı toplumlarında iktidara karşı muhalif kimliği ve eleştirel yönüyle öne çıktığını, Batı dışı toplumlarda iktidarın idari fonksiyonlarını yerine getiren ve bilgi birikimiyle onu meşrulaştıran bir işlev üstlendiğini anlatmaktadır. Bu çalışma aydının söz konusu işlevini Türkiye özelinde ele almıştır. Aydın genel olarak tarihsel, toplumsal ve sınıfsal kategoriler ile karşımıza çıkmış ve iktidarı (devleti), Klasik Osmanlı Döneminde “korumak” (himaye etmek), Tanzimat Döneminde “kurtarmak” (ihya etmek) ve Cumhuriyet Döneminde “kurmak” (inşa etmek) misyonu adına, kimliğini düşünsel birikiminden ya da eleştirel tutumundan ziyade içinde yetişip büyüdüğü devletin ideolojik-bürokratik yapısından aldığı tezi savunmaktadır.

Dergimizin son araştırma makalesi, KKTC Hukuku özelinde kamulaştırma sorunsalını ele almıştır. Makale, KKTC’de kamulaştırma kavramı, kamulaştırma işleminin koşulları, iktisap ihbarı, iktisap emri, kamulaştırmanın iptali, kamulaştırmadan vazgeçilmesi, kamulaştırma tazminatı ve kamulaştırılan malın kullanılması ve elden çıkarılması konuları ile KKTC Anayasası, 15/1962 sayılı Amme Menfaati Yararına Maksatlar İçin Zorla Mal İktisabına Dair Yasa ve KKTC Yüksek Mahkeme kararları çerçevesinde incelemektedir. Makale, ilk etapta kamulaştırma teriminin genel olarak anlamını tanımlayarak kamulaştırma sürecine ilişkin koşulların KKTC Anayasası’ndaki kamulaştırma ve talep unvanı altında kamulaştırmanın, özellikle zorunlu bir iktisap için genel bir kanunun öngördüğü bir kamu hizmeti amacıyla yapılabileceğinin düzenlendiğinden bahsetmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası uyarınca, 15/1962 sayılı Kamu Yararı Amaçlı Zorunlu Satın Alma Yasası’ndan yola çıkarak, KKTC’de kamulaştırma yasasının çıkarılması bilgisi verilen makalede, satın alma kararının Resmi Gazete’de yayınlandığı tarihten itibaren dava konusu süre içerisinde devralınan makam tarafından yapılan başvurunun olumsuz cevabı ve bu cevabın tarihi itibarıyla herhangi bir cevap verilmemesi halinde başvuruyu izleyen otuz gün sonra izlenebileceğini anlatmaktadır. Makalede, mülkiyeti edinilen kişi, Resmi Gazete’de (yasal olarak on dört günden az olamaz) elde edilen satın alma bildiriminde belirtilen süre içinde devralınan makama itiraz edebileceği bilgisini vermekte ve bu süreçte, kamulaştırma duyurusunun Resmi Gazete’de yayımlanması gerekliliği, mevcut yasal düzenlemeler ve yasal uygulamada dikkate alındığını söylemektedir. Kamulaştırma ile ilgili satın alma bildirimini detaylarıyla anlatan bu çalışma, KKTC’de kamulaştırma süreci ile ilgili bir reçete vermesi açısından büyük öneme haizdir.

YDÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Anthony OSOBASE Dauda RISIKAF Ngozi NWAKEZE	The Impact of HIV/AIDS On Household Income: A Case Study of Lagos State, Nigeria ----- 2
Ferda Şule KAYA Saadet Ecem YÜCEOL	Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler ----- 32
M. Zeki DUMAN	Türkiye’de Düünden Bugüne Aydın ve İktidar ----- 59
Pınar BEYOĞLU	Expropriation in The Legislation of The Turkish Republic of Northern Cyprus ----- 80

THE IMPACT OF HIV/AIDS ON HOUSEHOLD INCOME: A CASE STUDY OF LAGOS STATE, NIGERIA.

Anthony OSOBASE*

Dauda RISIKAF**

Ngozi NWAKEZE***

ABSTRACT

This study investigates the impact of HIV/AIDS on household income in ten Local Government Areas (LGAs) of Lagos State, Nigeria. The studied LGAs account for 59.5 percent of the population of the State. In line with this aim, the household income scale was applied to a sample of 1500 People Living With HIV/AIDS (PLWHAs). The estimation technique involves the use of descriptive statistics and logistic regression analysis. In all the LGAs, 60 per cent of the participants reside outside the LGAs where treatments are administered while women accounted for 65 percent of the respondents. Based on the household production theory and using logistic regression model, the results indicated that asset sales, health expenditures and productivities loss significantly increases the odd of income decline among the sampled households. In contrary, remittance was found to significantly decrease the odd of income decline. Particularly, the study elucidated the implications of participants receiving treatment outside the LGAs of dwelling and the implications of HIV on the Lagos State local economy, including Nigeria.

Keywords: HIV/AIDS, Household Income, Logistic Regression, Lagos State

ÖZET

HIV / AIDS'İN HANEHALKI GELİRLERİNE ETKİSİ: NİJERYA'NIN LAGOS EYALETİNDE BİR ALAN ÇALIŞMASI

Bu çalışma, Nijerya'nın Lagos Eyaleti'ndeki on Yerel Hükümet Alanında (YHA) HIV / AIDS'in hane halkı geliri üzerindeki etkisini araştırmaktadır. İncelenen YHA'lar Devlet nüfusunun yüzde 59,5'ini oluşturmaktadır. Bu amaçla, hane halkı gelir ölçeği, HIV / AIDS ile Yaşayan 1500 Kişi Örneğine (AİYK) uygulanmıştır. Tahmin tekniği, tanımlayıcı istatistiklerin ve lojistik regresyon analizinin kullanılmasını içerir. Tüm YHA'larda, katılımcıların yüzde 60'ı tedavilerin uygulandığı YHA'ların

* Dr., Christopher University, Department of Economics, (osobaseanthony22@gmail.com)

** Prof., University of Lagos, Department of Economics, (rissydauda@yahoo.com)

*** Assoc. Prof., University of Lagos, Department of Economics, (ngnwakeze@yahoo.com)

dışında yer alırken, kadınlar ankete katılanların yüzde 65'ini oluşturuyor. Hane halkı üretim teorisine dayanan ve lojistik regresyon modelini kullanan sonuçlar, varlık satışlarının, sağlık harcamalarının ve üretkenlik kaybının, örneklenen hanelerdeki gelir azalması olasılığını önemli ölçüde artırdığını göstermiştir. Aksine, havale gelir düşüşünün tuhaflığını önemli ölçüde azaltmıştır. Özellikle, çalışma, konutun YHA'ları dışında tedavi gören katılımcıların etkilerini ve Nijerya da dahil olmak üzere Lagos Devleti yerel ekonomisine HIV'nin etkilerini açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *HIV / AIDS, Hane Geliri, Lojistik Regresyon, Lagos Eyaleti*

1. Introduction

Over the past three decades, there have been numerous research on the impact of Acquired Immune Deficiency Syndrome (AIDS) and Human Immunodeficiency Virus (HIV) on household means of livelihoods (Alemu & Bezabih, 2008; Kuyponiyi, 2008; Iya, Purokayo, & Gabdo, 2012; Zhang, Zhang, Aleong, Baker, & Fuller-Thomson, 2012; Baiyegunhi & Makwangudze, 2013; Feulefack *et al.*, 2013; Natalia, Majula, & Nanzia, 2014). In spite of the findings of these studies, HIV/AIDS has continued to impact negatively on household welfare, with tragic consequences on the income level and living standard of affected households (Musinguzi, 2012, Gubwe, Gubwe, & Mago, 2015; Shyamala, 2015).

AIDS is a life-threatening illness caused by an etiologic virus called HIV. Since inception (1981- till end of 2015), about 78 million people globally have contracted HIV and approximately 39 million people have died of AIDS-related illnesses (Joint United Nations Programme on HIV/AIDS, 2016 & World Health Organisation, 2016). Currently, global total of people living with HIV (PLWHs) is estimated to be 36.7 million in 2015 (UNAIDS, 2016). From these statistics, the Sub-Saharan Africa (SSA) region accounts for 70 per cent of this scourge and death cases (UNAIDS, 2016).

Unfortunately, Nigeria is not free from this epidemiological burden, as the first HIV case was reported in 1986 in Lagos State (Nasidi, & Harry, 2007 & Awofala, & Ogundele, 2016). Since then, several sentinel HIV/AIDS surveys have been carried out and recent statistics indicate that more than 3 million people are living with HIV (PLWHAs) at the end of 2015 (WHO, 2016 & Ilomuanya, et al., 2017). The country prevalence rate is geographic- ally heterogeneous across regions and states. For instance, with an estimated population of 20 million people as at 2015 (Nwagwu & Oni, 2015; Olofinji, 2015) and HIV prevalence rate of 4.1 per cent (end of 2015), Lagos state is pegged among the top twenty states with high HIV

incidence in the country (Federal Ministry of Health, 2015 & NACA, 2015; Obinna, & Olowoopejo, 2016). Quite a number of factors have been identified to be responsible for the high prevalence rate in the state. These includes: daily migration of people from others states and nations, large commercial activities, rising poverty rate among low income earners, and high population growth (Lagos State AIDS Control Agency, 2012 & Samuels, et al., 2012). The major shocks of the epidemic relate to the fact that the most economically active household members (age group 15-49 years), who are household head or preparing to assume the role of head of household are mostly affected (UNAIDS, 2011; Iya *et al.*, 2012 & Zhang, Zhang, Aleong, Baker, & Fuller-Thomson, 2012). The psychological and emotional effects, as well as other opportunistic infections, linked with the illness negatively affect the sick person's ability to participate actively in productive activities (Iya *et al.*, 2012). The continuous drop in working hours of an infected person implies decline in the household income of the individual, which will translate to permanent loss of income when AIDS mortality occurs (Tibaijuka, 1997; Tekola, Reniers, Haile, Araya & Davey, 2008; Ilebani & Fabusoro, 2011 & Savio, 2014). To buttress this view, several theories (Household production theory, health production theory, classical and neoclassical growth model) have been conceptualized to explain how health factor affect labour, capital, technological progress and in turn income at the micro and macro level (See, Arndt, 2006; Weil, 2007; Ashraf, Lester, & Weil, 2008; Ngepah, 2012). For instance, Ojha and Pradhan, (2010) and Ngepah (2012), opined that income is under threat when HIV/AIDS related-sickness reduces the efficiencies of human labour, capital and skills of workers.

Amidst the income shock, is the rise in health care related expenses that later birthed catastrophic effect. The catastrophic effect of AIDS-related cost affect expenditures for other basic needs which undermine capacity to work and school, as member/s are under-nourish to actively involves in viable productive activities. In turn, household income earning power are adversely impaired. Sometime, the household tend to respond to this shock, by asset sales, buying food on credit, borrowing from relative and friends; migrate to other regions in search for jobs and withdrawing children from school to serve as under-age labour (Kwaramba, 1997; Booysen, 2004; Natalia *et al.*, 2014 & Shyamala, 2015). In another instance, household experiences income changes when other adult members spend less time in productive activities or leave the labour force to care for sick member/s (Booyesen & Bachman, 2003; Adeoti & Adeoti, 2008; Asenso-Okyere *et al.*, 2011 & Kissi-Abrokwah, Agbesi, Andoh-Robertson & Tutu-Danquah 2015). Among other things, is the burden of stigmatization and discrimination of infected individuals in the work place, procurement costs, diet requirements alongside the long gestation periods

from HIV to AIDS; these diminishes decades of accumulated financial and other forms of household's capitals, thereby driving marginally deprived-resource households below the poverty line.

Following the consequences of HIV/AIDS scourge on household labour productivities, financial capital and other means of livelihoods. The aim of this study is to proffer a means of reducing the burden of HIV/AIDS on household income. To achieve this aim, the specific objective is; (i) to determine the mean income and per capita income of selected characteristics of household affected with HIV/AIDS, and (ii) to explore the impact of selected demographic and socio-economic profiles of household on declining household income in ten Local Government Areas (LGAs) of Lagos State. This work is structured into five parts. Section one contains introduction, section two deal with theoretical back ground and literature review, while section three explains the model specification and research methodology. Result presentation is in section four, as section five is conclusion and recommendations.

2. Literature Review

Quite a number of theories and models have been conceptualized to analyse the impact of ill- health on household income and means of livelihoods. For instance, the classical and neoclassical theory of growth have been adopted by several authors (Arndt, 2003; Masha, 2004; McDonald & Roberts, 2006; Okezie, Onyekanma & Baharuddin, 2011; Ngepah, 2012), to explain how illness such as HIV/AIDS affect factor inputs (Labour, capital and entrepreneurship), and output growth at the micro and macro levels. In similar way, Nafula and Were (2003) employed the neoclassical theory at the sectorial-level to explain AIDS mortality of labour which results into loss of skills and knowledge transfer from experience workers to non- experience workers. Likewise, Ford and Evans (2005) noted that in the event of HIV/AIDS shock, income is affected via death of active labour, decline in labour efficiency and diversion of out of-pocket expenditure (OOP) to medical care.

An extension of the classical and neoclassical growth theories are the Becker (1965) unitary household production theory and the Grossman (1972, 2000) health production theory. From the point of view of Becker's, household output is the production of goods and services by members of the household, for their own consumption, using household capital and unpaid labour. The incidence of HIV/AIDS is incorporated in this theoretical analysis when an active member or

breadwinner is infected with the illness. The sick person and other member/s (who acts as caregivers) tend to spend less time in productive activities; this phenomenon tends to affect household output as well as increases the cost of medical care for the sick. In line with Becker's theoretical analysis, is Grossman health production theory that tried to explain the gap between health which is considered as an output and medical care as one out of several inputs in health production. His study emphasises how people allocate resources to produce good health. Thus, Grossman theoretical underpinning stresses on the need for health expenditure, such as medical cost for HIV/AIDS in order to maintain and produce good health.

In line with the theoretical underpinning and reviews, Baggaley and Needham (1997) investigated the impact of HIV/AIDS among households in South Africa. The result reveals that affected household experience annual income decline of about 30–35 per cent when compared to unaffected households. In a related study, in Benue state of Nigeria, Hilhorst *et al.* (2004) employed a sample of 508 households to evaluate the impact of HIV/AIDS on rural household livelihood. The descriptive statistics result indicates that affected household loses income and other forms of contributions from the infected or dead member as well as those adults who serve as caregivers. The study called for urgent need of strengthening existing safety net internally.

Also, in Nigeria, Adeoti and Adeoti (2008) carried out a comparative study of HIV/AIDS impact on 155 households (with and without HIV/AIDS) in rural areas of Benue state. The regression and variance parameters results show that farm profit, average gross revenue and average gross margin were lower in households with HIV/AIDS than farm household without the illness. Similarly, Mahal *et al.* (2008) did a study of 482 persons affected with HIV/AIDS and a random control group of 6400 persons in Oyo and Plateau States of Nigeria. The descriptive outcome advanced that the illness is associated with considerably loss of work time, rising morbidity rate, and indirect loss of income. The authors called for protection of financial assets of PLWHAs. In the same way, Odoemelam (2011), explore the effect of HIV/AIDS on productivity and welfare of 150 farm women in Abia state, Nigeria. The descriptive and inferential statistics (T-Statistics) demonstrated that, there is significant difference between the income of household with and without HIV/AIDS.

A study carried out by Iya *et al.* (2012), on 120 households in Adamawa state using descriptive statistics and logistic regression shows that out-of-pocket expenditure on health care increases the odds of income decline among households

accommodating PLWHAs. In Akwa Ibom state of Nigeria, Ofonime (2012) exploits the financial implications of HIV/AIDS scourge on 331 PLWHAs. The descriptive statistic shows that the median monthly income for all respondents were below \$2 per day, thus the income shock of HIV/AIDS impact is high among the survey respondents. As well, Zhang *et al.* (2012) employed 866 PLWHA to examine factors associated with Per capita Income (PCI) of households in three provinces (Yunnan, Anhui and Henan) in rural China. The descriptive statistics and linear regression result indicate that there is higher PCI for respondents with HIV illness than those AIDS illnesses. Furthermore, Natalia *et al.* (2014) employed descriptive statistics to assess the impact of HIV/AIDS on household income in Dodoma Municipal in Tanzanian using a sample size of 150 PLWHAs. The finding demonstrated that respondents with low financial status experience greater income decline than high financial status respondents.

More so, Shyamala (2015) investigate the economic impact of HIV on 200 participants with and without HIV in India using descriptive statistics. The result indicates that household with HIV reported decline in income of about 50 per cent than household without HIV/AIDS. Another important revelation relates to the fact that female household head tend to experience greater decline in income than their male counterpart. Lastly, Kissi-Abrokwah, Agbesi, Andoh-Robertson, and Tutu-Danquah (2015) explore the impact of HIV/AIDS on 18 female respondents in Lower Manya Krobo District, Ghana using thematic analysis. Their outcome subject that the scourge and other related cost lead to significant loss or reduction of income of the infected person and other working adult members who act as caregivers.

Contrary to other findings, Das, Mukhopadhyay and Ray (2007) employed primary data of 371 households with HIV/AIDS and 479 households without HIV/AIDS to estimate family utility function of households in India. The OLS result revealed that there is no significant difference between per capita income of affected households and non- affected households. In line with the preceding view, the study by Feulefack *et al.* (2013) on 134 affected households in Uganda shows that treatment and improved health conditions of patient's cause's household income to increase by 30 to 40 per cent irrespective of the income quintile. The regression outcome suggested greater impacts of ART programme on incomes of households.

To this end, most studies on HIV/AIDS in Nigeria have focused on Northern, Eastern and South-South provinces of the country. Noticeable too is that descriptive statistics and OLS technique were mostly employed for the empirical analysis. To make up for this scholarly gap, this study employs logistic regression technique

(LRT) to estimate the odd that HIV/AIDS affect household income in Lagos state, Nigeria. The LRT is utilized because it ensures a more robust, efficient and consistent coefficient.

3. Research Methodology

Study Area

The study area is Lagos State, one of the most heterogeneous states, with multi-ethnic groups in the country. The state is defined by the Atlantic coastline in the south, the Republic of Benin in the west, while the north and east boundaries are shared with Ogun state (Olofinji, 2015). It occupies 3,577 square kilometers, of which 22 per cent or 787 sq. km is water (Adeyemi, 2007). With an estimated population of 22 million people, the state is considered the second most populous in Nigeria (See Lagos State Economics and Financial Update-report, 2013), and remains the commercial hub of the nation (Olusegun, 2010 & LSASA, 2009/10). The state comprises twenty (20) Local Government Areas (LGAs), which includes: Agege, Ajeromi-Ifelodun, Alimosho, Amuwo-Odofin, Apapa, Badagry, Eti-Osa, Epe, Ibeju-Lekki, Ifako-Ijaiye, Ikeja, Ikorodu, Kosofe, Lagos Island, Lagos Mainland, Mushin, Ojo, Oshodi-Isolo, Shomolu and Surulere.

Sample Technique

The simple random sampling technique was utilized to select ten LGAs from the twenty LGAs in the State. These LGAs comprise 59.5 per cent of the total population of Lagos State (Authors computation). The sample LGAs includes: Ajeromi-Ifelodun, Alimosho, Eti-Osa, Ikeja, Ikorodu, Lagos Island, Lagos Mainland, Mushin, Ojo and Surulere LGAs. Thereafter, purposive sampling was employed to draw ten treatment centres/sites from the existing Antiretroviral Therapy (ART) and Prevention of Mother-to-Child Transmission (PMTCT) facilities in each selected LGAs. The selected centres are Ajeromi General Hospital (Ajeromi), Alimosho General Hospital (Alimosho), Police Hospital Falomo (Eti-Osa), Ikeja General Hospital (Ikeja), Ikorodu General Hospital (Ikorodu), General Hospital (Lagos Island), Military Hospital, Yaba (Lagos Mainland), Good is Good Support Group, Lucina Hope Foundation (Mushin), Nigeria Navy Hospital (Ojo) and SWANN Support Group, Ojuelegba (Surulere). The choice of drawing ten sites is based on logistic reasons and easy access to data from the Network of People Living With HIV/AIDS in Lagos state.

Population, Sample Size Determination and Research Instrument.

The study population includes: all PLWHAs in the various treatment centres in Lagos state. The sample size is determined using Krejcie and Morgan (1970) and Bartlett, Kotrlik and Higgins (2001) tables for sample size determination. A sample size of 384 is appropriate for a population greater than 10,000 (Bartlett, et al., 2001). For a more robust empirical analysis and outcome, the sample size is given as 1500 respondents. In each site, 150 respondents are drawn using convenient sampling technique. Each respondent is within the age group (18 - 65 years), as classified by the ILO report (2015) as the economic active population of a country. Each household has two informants. i., those who are primarily infected with the disease and ii., any adult person in full blown AIDS household with adequate knowledge of the household finances and welfare. Also, the researchers employed 12 coordinators (counsellors) who are executives of NEWPLHAN as appointed by the State Government, to administer the tools to all respondents in their respective treatment centres.

The data was collected by means of structured questionnaires. The instrument (Household Income Scale, HIS) was structured into four sections. The section 'A' contained respondent's demographic data. The section 'B and C' assessed the HIV/AIDS status and the income level of the household. While the section 'D' examined the household coping strategies. The closed-ended questions were mostly adopted for the study in order to cover a wide range of geographical area.

Ethical Consideration

Based on the nature of the study, ethical issue was put into consideration. Clearance letters were obtained from the following institutions: University of Lagos, Akoka, Lagos State Health Service Commission (LSHSC), Lagos State AIDS Control Agency (LSACA) and Network of People Living With HIV/AIDS (NEPWHANs) Lagos state branch. Prior to the survey, the respondents were briefed about the study and those willing to partake were assured of utmost confidentiality of data provided. The research assistants were given stipend while respondents were served snacks for time spent in completing the questionnaire.

Model Specification

The Becker (1965) household production theory is conceptualized to provide

the basis for the income model of this study. Beck conceived the notion of household to be both producer and consumer of its own output. Household' in this context, comprises two or more people that dwell together, who acknowledged the authority of a man or woman who is the head, and every member maintain a unique food plan and are supported by at least one income-generating activity. Taking Beck theoretical underpinning into HIV analysis, let assume that the household (i) has three forms of inputs (Labour, capital and technological progress) to produce her output at time (t). This can be functionally written as:

$$Q_{it}=F(L_{it}, C_{it}, T_{it}).....1.1$$

Let Q_{it} , = Output, L_{it} ,=Labour, C_{it} , = capital and T_{it} =Technological progress)
From equation 1.1, both capital and labour are disaggregated respectively (See Knowle & Owen, 1995; Ojha & Pradhan, 2010 & Ngepah, 2012). The capital variable is categorized into human (E), natural, productive and physical capital. Particularly, it is assumed that natural, productive and physical capitals are asset holding of affected household and treated as one (AS). Also, the labour variable is segmented into healthy labour (hL) and unhealthy labour (uL). See Booysen and Bachmann, (2003), Matebesi and Meyer, (2004) and Russel, (2004). Let equation 1.1, be restated as:

$$Q_{it}=F(E_{it}, AS_{it}, uL_{it}, hL_{it}, T_{it}).....1.2$$

To buttress equation 1.2, the national income accounting analysis is utilized. In the national income equation, aggregate output (Q) is assumed to be equal to aggregate income. It is therefore assumed that the value of household output will be equal to the income. To reinforce this analysis, the United Nation Economic Commission Europe (2011) and Organization for Economic Cooperation and Development reports (OECD: 2015) defined household income as the monetary value of all goods produced by the households for own consumption as an element of self-employed income. Therefore, household output ($Q_{it} = Y_{it}$) is considered as household 'i' income at time 't' (Y_{it}). Rewriting equation 1.2 into functional form of the expression will be;

$$Y_{it} = f(E_{it}, AS_{it}, uL_{it}, hL_{it}, T_{it}).....1.3$$

Where; household income (Y_{it}) is a function of educational attainment (E_{it}), household asset holding (AS_{it}), healthy labour (hL_{it}), unhealthy labour (uL_{it}) and technological progress (T_{it}).

The equation 1.3 informs the model for the empirical analysis. This is augmented by selected socio-economic and demographic variables (DV) as suggested by Masanjala (2006), Iya *et al.* (2012) and Zhang *et al.* (2012). This can be re-specified as:

$$Y_{it} = f(E_{it}, AS_{it}, uL_{it}, hL_{it}, T_{it}, DV_{it}) \dots \dots \dots 1.4$$

The demographic variables (DV_{it}) is decomposed into; sex of household head (Sex_{it}), non-household income (NI_{it}), health expenditures (H_{bit}), care giving activities by other household member/s (CGA), occupation of respondents (OC_{it}) and productivity loss (PL_{it}) .

The equation 1.4 is replaced with:

$$Y_{it} = \Omega_0 + \Omega_1 E_{it} + \Omega_2 AS_{it} + \Omega_3 uL_{it} + \Omega_4 hL_{it} + \Omega_5 T_{it} + \Omega_6 Sex_{it} + \Omega_7 NI_{it} + \Omega_8 H_{bit} + \Omega_9 CGA_{it} + \Omega_{10} OC_{it} + \Omega_{11} PL_{it} \dots \dots \dots 1.5$$

Where: Ω_0 : Intercept

$\Omega_1, \Omega_2, \Omega_3, \dots, \Omega_n$: Regression parameters of predictor variables. The other variables are previously defined.

Measurement of Variables

With respect to equation 1.5, the household income is noted as the aggregate income earned by the household member/s in a given period of time, excluding remittance (See United States Internal Revenue Code, 2003 & Craig, 2014). To measure the household income, the researchers compared two periods (before a member(s) gets infected with the illness and after/current HIV/AIDS status of the household). When the difference between the income values for the two periods (Current – Past) is negative, one (1) is assigned to such variable, when it is positive a dummy variable that takes zero.

The human capital variable (E_{it}) captures the educational level of the household head. This takes the value 1, if the head has no formal education and otherwise 0. The assets holding (AS) captures the asset that is sold due to HIV/AIDS cost on member/s (Oni *et al.*, 2001 & Natalia, *et al.*, 2014). This takes the value 1, if assets are sold and otherwise 0. Accordingly, Oni *et al.* (2001), Hilhorst *et al.* (2004), Mahal *et al.* (2008) and Ghailan *et al.* (2010) in their diverse studies throw more light on HIV and labour nexus. Bringing that analysis on board, the unhealthy

labours variable (uL) measures the total number of adult member (18-65 years) infected with the illness. It takes the value 1, if more than one adult is infected with the HIV (excluding the participant) and 0 otherwise. The healthy labours (hL) capture the number of adult members not infected with the disease. It takes the value 1, if adult(s) member without HIV is absence and 0 otherwise. The technological progress variable (T_{it}) captures the current or past work experience of the respondents. It takes the value 1, if the participant has no work experience and 0 otherwise. See the studies of Rosen *et al.* (2006) and Mbaeh *et al.* (2015) on HIV/AIDS and workers skill and experiences. The sex of household head (Sex) intend to which sex experience greater income decline (See Iya *et al.*, 2012). If the household head is a female, this takes the value 1, otherwise 0 for male. The non-household income (Remittance; NI_{it}) was emphasized by Naidu and Harris (2006) and Joyce *et al.* (2008). This is taken as the monetary value of gifts and aids received from relatives and friends. It takes the value 1 if household does not receive remittance, otherwise zero. The health care expenditures were explicitly discussed by Steinberg *et al.* (2002), Whiteside *et al.* (2006), Smit (2007) and Iya, et al (2012) in their respective studies. The health care expenditures (H_b) captures the aggregate amount spent on HIV/AIDS drugs, service fees, etc. It takes the value 1, if any cost is incurred & 0 otherwise. From previous literatures, it was revealed that the illness reduces the time spent by other member (s) on productive activities (Oni *et al.* (2001 & Hilhorst *et al.* (2004). Thus, the care giver activity (CGA) captures the hours per day spent by members for taking care of sick person/s. It takes the value 1, if adult member spends productive time caring for ill member/s and otherwise 0. Furthermore, the occupation of respondents (OC) was incorporated in the model to measures the occupational distribution of the respondents. The value 1 is assigned to respondents that are unemployed, and zero to those employed. Finally, productivity loss (PL) captures the numbers of days absent from productive activities. It takes the value 1, if the respondents took some days off within a month to attend medical care & 0 otherwise.

Method of Data Analysis

The Binary Logistic Regression Technique (LRT) is employed to predict the Odd/livelihoods of income decline among affected household in Lagos state. The LRT is a type of regression which is applied when the predicted variable is dichotomy while the predictor variables are of any form (Hosmer & Lemeshow, 2000). The dependent variable usually takes the value of one (1) with a probability of success ψ or otherwise zero (0) with a probability of failure as $1 - \psi$. Using the income equation 1.5, the log-odd ratio is such that:

Odds = $\frac{\psi_i}{1 - \psi_i}$ = Aggregate household income decline due to HIV/AIDS illness.....1.6

1 - ψ_i Aggregate household income do not fall due to HIV/AIDS illness.

Therefore, equations 1.5 and 1.6 can be specified as:

Odds = $\frac{\psi_i}{1 - \psi_i} = \Omega_0 + \Omega_1 E_{it} + \Omega_2 AS_{it} + \Omega_3 U_{it} + \Omega_4 H_{it} + \Omega_5 T_{it} + \Omega_6 Sex_{it} + \Omega_7 NI_{it} + \dots + \varepsilon$...1.7

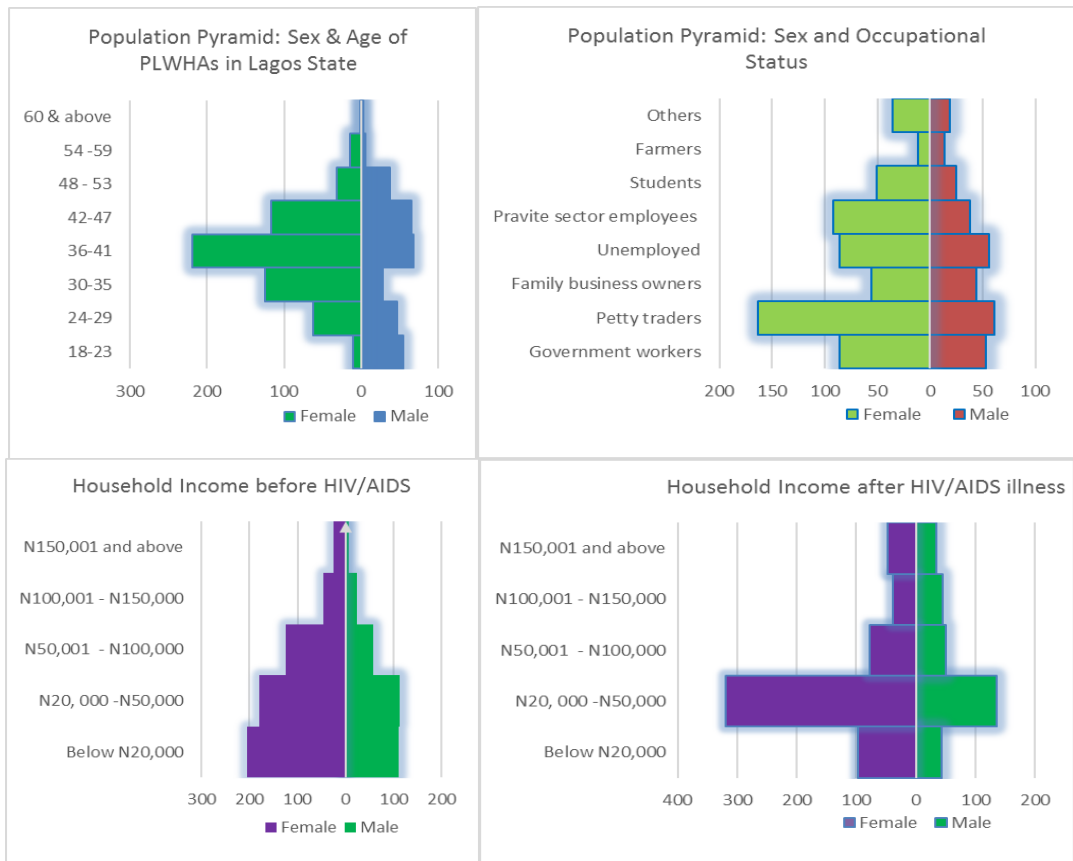
1 - ψ_i

The Logistic Regression Technique (LRT) is justified for the study because has been tested to be useful clinically (Yussuff *et al.*, 2012), especially in this form of research where the estimated outcome is the probability of occurrence of an event to the probability of it not occurring (William *et al.*, 1993). Accordingly, only variables that pass the Wald Statistics criterion of 1 and 5 per cent are discussed in the empirical result.

4. Data Presentation, Interpretation and Discussion of Results

The descriptive statistics result suggested that only 891 (59.4%), of the 1242 questionnaires retrieved were deemed usable for the analysis. The data was aggregated according to locality/Local Government Area (LGA) of the respondents. The outcomes indicated that 60 per cent of the participants reside outside the Local Government Areas (LGAs) where treatment and therapies are received. In all the ten centres, female respondents within age group 36-41 dominate the study (Figure 1). This finding substantiates previous studies by Reneth and Matshe (2006), Ijaiya *et al.* (2009) and Ghailan *et al.* (2010), that women are more vulnerable to the scourge than their male counterparts. To buttress these views, Reneth and Matshe (2006) and Tham-Agyekum *et al.*, (2011), agreed that the cultural and economic power imbalance between men and women often play out in favour of male, by implication, men demanding for sex sometime in exchange for money and gifts.

Figure 1: Population Pyramid showing Sex, Age, Occupation and Household Income

The occupational distribution outcome submitted that most respondents are petty traders. The income variable shows a dramatic shift of earning in both HIV scenarios. Before the illness, majority of the households earned income below ₦20,000. However, after the HIV infection, most households are within the income scale of ₦20,000-₦50,000. Female respondents tend to be in the highest income scale of ₦150,000 and above in both HIV scenario.

Household per capita income is obtained by dividing aggregate household income by the household size. The outcome suggested that Mean PCI was higher for male head of household (₦10569.40K=\$53), compared to female household head (₦8880.50K=\$45). Table 1 provides the household mean income and Per Capita Income (PCI) of selected characteristics.

Table 1: Selected Characteristics and Mean Income/Per Capita Income (PCI) of PLWHAs

Sex of Household Head (HH)	Nos.	%	Mean Income before HIV (₺)	Std Dev. (Before HIV)	Mean Income After HIV (₺)	Std Dev. (After HIV)	Mean PCI Before HIV	Mean PCI After HIV
Male	678	76	40760.1	38940.6	52153.8	46486.0	8260.4	10569.4
Female	213	24	47629.6	44543.2	43192.9	43226.6	9792.7	8880.5
Educational Status of HH								
No Basic Education	125	14	35480.5	37039.8	51720.4	47277.1	6860.1	10000.1
One Form of Education	766	86	43531.8	40869.2	49732.8	45654.6	8927.8	10199.5
Age Group								
18-23	66	7.4	31136.9	31486.2	60455.0	52577.7	6486.8	12594.8
24-29	109	12.2	51560.1	41071.8	47661.0	48086.4	9765.5	9027.0
30-35	153	17.2	46177.0	37874.3	47484.1	46368.6	9098.6	9356.1
36-41	287	32.2	37439.5	38528.1	50244.3	44385.3	8069.9	10829.9
42-47	182	20.4	45742.3	45521.8	47967.4	41786.7	9725.6	10198.7
48 and above	94	10.6	42234.5	41708.3	52766.4	49310.5	7591.0	9483.9
Employment Status								
Unemployed	332	37	45060.7	43774.0	38946.2	42030.5	9405.9	8129.5
Employed	559	63	40823.4	38261.3	56583.6	46808.1	8176.5	11333.0
Marital Status								
Unmarried	337	37.8	38442.6	37237.5	49852.1	46250.6	7497.2	9722.3
Married	373	41.9	46528.7	41524.3	54209.5	48063.1	9535.7	11109.9
Divorced/Separated	93	10.4	44946.7	42563.9	39193.9	37476.8	9976.2	8699.3
Widowed	88	9.9	37386.9	43733.6	44261.8	40744.1	7937.4	9397.0
Household Size								
1-4 persons	384	57	43802.6	42520.1	52591.6	48306.8	14110.7	16942.1
5 persons & above	507	43	41341.7	38783.1	48057.6	43870.6	6571.7	7639.2
Household Member with HIV								
Only Respondent	541	61	44751.0	42468.8	43614.1	42317.4	9113.5	8882.0
Two or more	350	39	38771.9	36826.9	59900.4	49314.0	7866.7	12153.6
Adult Member without HIV								
Adult Member Present	104		40914.0	41317.9	39663.9	38543.1	8384.4	8128.2
No Other Adult Present	787		42599.0	40335.1	51379.1	46595.1	8653.9	10437.6
Duration Living With HIV								
1-4 Years	378	42	45370.9	42153.5	46508.3	44652.9	9250.3	9482.2
5-8 Years	333	37	42297.8	40244.6	46066.5	40217.7	8565.1	9328.2
9 Years and above	180	21	36361.6	36413.3	64667.1	54666.7	7412.3	13182.3
Caregiver Activities								
No Caregivers	501	56	40659.2	43318.2	40639.1	37093.1	8218.8	8214.7
Present of Caregivers	390	46	44641.5	36320.1	62051.7	52779.1	9148.8	12716.8
Asset Sale								
No Asset Sale	655	74	40802.0	40215.5	45504.2	41841.0	8205.5	9151.2
Yes	236	36	46843.7	40780.8	62521.6	53670.7	9831.2	13121.6
AIDS Related Death								
No Death Case	633	71	42551.8	42333.2	43799.8	41243.4	8649.8	8903.5
Death case	258	29	42035.4	35407.9	65252.4	52661.1	8556.3	13282.1

The result also indicated that there is an increase of 67.03 percent in PCI (~~N~~13282.10K=\$67) of household who has lost a member to AIDS related death compared to those (~~N~~8903.5K=\$47) who hasn't. One singular explanation for this outcome might be that households who have encountered AIDS death tend to devoted little or no income to expenditure on health care while their counterparts tend to spend more on health-related drugs and services (See Table 1 for other results).

The logistic regression outcome is depicted in Table 2. Each model exhibits the odds ratio (Exp (B)), the coefficient (B) in parentheses, and an asterisk which represents the level of significance. For valid interpretation, a categorical variable is sometimes changed into a dummy variable. Particularly, the dependent variable, (household income), is coded one signifying declining household income and a code of zero to household income not reducing. The socio-economic variables are categorical; therefore, they are run as dummy variables such that each category of variable is assigned the values of 1 or 0.

In model one, which is the baseline model, five variables derived from the theoretical framework are estimated. From model one to seven, the asset sale variable (1.505, 1.492, 1.24, .890, .817, .819, and .740) is positively related to declining income. By implication, the odd of income decline is increased when household sell assets. Correspondently, households where assets are sold will experience greater burden of income fall than household where assets are not sold (4.5, 3.45, 2.44, 2.26, 2.267 & 2.095). This result substantiates the finding of Bollinger and Stover (1999), Oni *et al.*, (2001), Mather *et al.* (2004), Slater and Wiggins (2005), Arrehag *et al.* (2006), Natalia *et al.* (2014), that perceived HIV/AIDS deplete household's financial resources through sale of assets especially productive and physical asset. In like manner, further result also indicated that households with more than one infected adult tend to face greater income decline than the reference category (1.49 & 1.51). This finding shows that when more adult's member fell ill, the level of involvement in productive activities tend to decrease while financial obligation to drugs and medical care tend to increased. The aftermath adverse effect will be observed on the income level of the households with more sick-adults.

The gender of household head variable and declining income is statistically significant at model two only. The result denotes that female household headed is more likely to face income decline than their man counterparts (1.59). This finding is in line with Iya *et al.* (2012) study, but contrary to earlier results by Donovan et

al., (2003), Yamano and Jayne (2004) and Marisa, (2005), who agreed that income of male head of household is more adversely affected by the illness than female head. The statistical and negative trends of remittances (0.210, 0.271, 0.291, 0.291 and 0.268) were observed in model 2-7. The negative relationship between remittances and declining income suggest that remittances reduce the burden of HIV/AIDS on household income. This work support extant studies that: non-household income (remittances) augment household income and reduced the adverse impact of the illness on affected household (Mutangadura, 2000; Desmond *et al.*, 2000). Households who do not receive remittance were less likely to experience income declined than household who received. One singular explanation for this outcome might be that household who do not received remittances are more economically empowered with financial and material resources to take care of themselves than the reference category.

From model 4-7, health expenditure is positively related to declining income. This implies that out-of-pocket expenditures on health care increases the odd of household income decline. This result is not surprising as: Mano *et al.* (2006) Pitayanon *et al.* (1994), Whiteside *et al.* (2006) and Smit (2007), Ofonime (2012) and Natalia, *et al.* (2014), asserted that the long duration of HIV/AIDS illness and its associated health cost lead to decline or loss of household income and in turn deepen household poverty. The significant trends/odd ratios of health expenditure variable (6.991, 6.45, 6.453 & 5.884), suggest that the deadweight of income decline rest more on households who spend money on health care as against those who do. This notion is supported on the ground that households who allocated greater part of their purchasing power on drugs and therapies will experience greater challenges on income growth than those who do not allocated income on health-related goods and services.

Table 2: Odds Ratios for Binary Logistic Regression of Household Income Decline on Selected Profiles of PLWHAs and other Household Member(s) (At the State Level)

Variables	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
Education (E_{it}):	'B' Exp (B)	'B' Exp(B)	'B' Exp (B)	'B' Exp (B)	'B' Exp (B)	'B'Exp B)	
Ref: Household head with formal education (E _{it})							
No formal education (1)	(-.18) .83	(-.21) .81	(-.23) .798	(-.249) .780	(-.197) .821	(-.19) .82	(-.14) .83
Household asset (SA_{it})							
Ref: No asset sale (SA _{it})							
Asset sale (1)	(1.5)* 4.5	(1.5)* 4.5	(1.24)* 3.45	(.890)* 2.44	(.817)* 2.26	(.82)* 2.3	(.74)*2.1
Unhealthy Labour (uL)							
Ref: One adult infected (uL _{it})							
More than one infected (1)	(.39)* 1.5	(.42)* 1.5	(.295) 1.34	(.150) 1.16	(.036) 1.04	(.036) 1.0	(-.11).89
Healthy Labour (hL)							
Ref: Present of adult member not infected with HIV (hL _{it})							
No adult member (1)	(-.37) .69	(-.38) .68	(-.41) .662	(-.194) .823	(-.217) .805	(-.22) .81	(-.29).75
Work experience (A_{it})							
Ref: With Work exp. (A _{it})							
Without work experience (1)	(.029) 1.0	(.04) 1.04	(.14) 1.15	(.425) 1.53	(.480) 1.62	(.48) 1.6	(.45)1.57
Sex. Ref: Male							
Female (1)		(.47)* 1.59	(-1.56) .210	(.340) 1.40	(.331) 1.39	(.33) 1.39	(.38) 1.5
Remittance (Non-household income, NI)							
Ref: Received remittances							
No remittances (1)			(-1.56)* .26	(-1.31)* .27	(-1.23)* .29	(-1.2)*.29	(-1.3)*.27
Health expenditures (Hb_i)							
Ref: Absence of health care & medical service costs (Hb _i)							
Incurred cost on health care & services (1)				(1.95)* 6.99	(1.86)* 6.45	(1.86)*6.5	(1.8)* 5.8
Care giving Activity (CGA)							
Ref: No adult caregiver							
Presence of Caregiver (1)					(.459)* 1.58	(.46)*1.58	(.231)1.26
Occupation (Occ)							
Ref: Employed							
Unemployed (1)						(-.01) .99	(.035) 1.04
Productivities Loss (PL)							
Ref: No absence from work							
Absence from work due to HIV illness (1)							(.915)*2.5
Constant	(-.039) .962	(-.148) .86	(.890) 2.44	(-.268) .765	(-.38) .68	(-.38) .68	(-.49) .61

Observations: 891. The reference category for each variable is in bold letter. P<.05*.

a. Variable(s) entered on step 1: ELH,SA, UL, hL, Ait, Sex, NI, Hbi, CGA, OCC, PL

Source: Field survey 2014/15 (Author's computation 2015/16)

In model 5-6, the care giving parameters (0.459 and 0.459) relates positively with falling income of household. This implies that care giving activities by adult household member/s do reduce the income level of the household. This result do conform to health economic literatures, as care giving activities are assumed to consume time and resources of other uninfected active members, who spend working time and financial resources to take care of their sick love ones (Musinguzi, 2012; Natalia *et al.*, 2014). Supporting this view, the odd ratio (1.583, 1.582) suggested greater income decline in households where caregiver's activities are found as against the base category. Furthermore, the productivity loss variable was added in model 7, and this (0.915) increases the odd of income decline in the result. This finding support the works of Naidu and Harris (2006) and Iya *et al.* (2012), who noted that prolonged HIV/AIDS illness results into workers' absenteeism from work, and the dramatic effect is observed on the income of the household. Lastly, on statistical trend (2.498), participants who absence themselves from work tend to face greater income fall than the reference group. Given the above analysis, it is worthwhile to note that HIV/AIDS illness is still threatening the income level of household accommodating PLWHA.

5. Conclusion and Recommendation

This research work provides evidence to support the general assertion that HIV/AIDS affect household income of PLWHAs, especially in Lagos State. The changing trends in the infected age group, marital status, occupations and duration of infection necessitate the need for governments to reconsider their interventionist policies to address the problem of demographics and purchasing power changes. For instance, more respondents were found to be petty traders, unemployed, government workers, private sector workers etc. The implication of this finding pushes to the fact that the illness is seriously threatening the transition from most risk groups such as commercial sex workers into the normal occupations. In turn, the odd of present and future tax revenue from this subsector to the government is threatened. Hence, the urgent need to critically address HIV/AIDS spreads and impacts at the micro-occupational level should be taken as first-class priority; else the LGAs, State and Country revenue structure and economic progress will be affected.

In addition, the empirical results demonstrate that there is likely to be more burden of income decline on households: who sell assets, have more adults infected, spend money on health-related drugs, female head just to mention a few. Therefore, there is the urgent need for the Lagos State Government to stimulate and increased antiretroviral drugs, financial and material aids whose demand are expected to

increase in future. The time to act is now, to prevent new infections, reduce AIDS mortality and support home-based care activities. This is possible when government policy measures are geared toward assisting affected households to maintain regular income through: skills empowerment and cash transfer programmes which can provide financial protection for the households. The government in collaboration with other social partners should try as much as possible to improve their financial and material aids to the Support Groups (NEWPHA) as it has been an avenue for some of the members to gain new skills and employment opportunities. Furthermore, this study observed that more respondents contacted the HIV/AIDS illness in the last three years (2013-2015). This implies that, new infection rate might increase among Nigerian, especially in the 2016-2017/18 periods when the country is being confronted with the phenomenon of recession and hardship. Lastly this study, advocates for more HIV/AIDS awareness and campaign programmes which should be carried out by the government and her agency in every sectors/spheres of the Nation.

REFERENCES

- Adeoti, A.I. & Adeoti, J.O. (2008). "HIV/AIDS and farms' production efficiency in Benue State, Nigeria. *Africa Journal of Biomedical Research*, 11,145-153. Retrieved from www.bioline.org.br/pdf?md08020
- Adeyemi, O. E., (2007). 'HIV/AIDS and family support systems: A Situation Analysis of People Living with HIV/AIDS in Lagos State', *Journal of Social Aspects of HIV/AIDS*, 4(3), 668-677.
- Alemu, A., & Bezabih, T. (2008). The impacts of HIV/AIDS on livelihoods and food security in Rural Ethiopia: Results from household survey in four Regions. United Nation World Food Programme. A paper presented at the International Conference on HIV/AIDS and Food Nutrition Security, from evidence to action, South Africa. Retrieved from www.documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/wfp227540.pdf
- Arndt, C. (2006). 'HIV/AIDS, human capital and economic growth retrospect for Mozambique'. *Africa Working Paper Series* No. 48. Retrieved from <http://www.worldbank.org/afri/wps/index.htm>.
- Arrehag, L., Durevall, D., Mirja Sjöblom, M. & De Vylder, S. (2006). The impact of HIV/AIDS on the Economy, Livelihoods and Poverty of Malawi; Country Economic Report. Retrieved from www.sida.se/.../pdf/.../the-impact-of-hiv-aids-on-livelihoods-poverty-and-the-economy-of-malawi_1607.pdf&usg=AFQjCNE2JLKE4N1aDFEW_bdzftqDLWMGnw&sig2=pYNF9rzzjh5SMWP1dXk6iyg&bvm=bv.121421273,d.ZGg
- Asenso-Okyere, K., Aragon, C., Thangata, P., Andam, K., & Mekonnen, D., A., (2010) 'HIV/AIDS and farm labor productivity: A review of recent evidence in Africa. *Journal of Development and Agricultural Economics*, 2(12), 405-415.
- Ashraf, Q. H., Lester, A., & Weil, D. N. (2008). When does improving health raise GDP? National Bureau of Economic Research (NBER) Macroeconomics Annual report, 23(2008),157-204. Retrieved from www.nber.org/chapters/c7278.pdf
- Awofala, A. A. & Ogundele, O. E. (2016). HIV epidemiology in Nigeria. *Saudi Journal of Biological Sciences*, xxx, xxx-xxx. <https://doi.org/10.1016/j.sjbs.2016.03.006a,b,1>

Baggaley, R. & Needham, D. (1997), Africa's emerging AIDS-orphans crisis, *Canadian Medical Association Journal*, 156 (6), 873-875.

Baiyegunhi, L. J. S., & Makwangudze, K. E. (2013). Home gardening and food security status of HIV/AIDS affected households in Mpophomeni, KwaZulu-Natal Province, South Africa. *Journal of Human Ecology*, 44(1), 1-8.

Bartlett, J. E., Kotrlik, J. W. & Higgins, C. C. (2001). Organizational research: determining appropriate sample size in survey research. Retrieved from chuang.epage.au.edu.tw/ezfiles/168/1168/attach/20/pta_39317_692177_91008.pdf

Becker, G. S. (1965). Investment in human capital: A theoretical analysis. *Journal of Political Economy*, LXX, 9 – 49.

Bollinger, L. & Stover, J. (1999). The economic impact of AIDS in Zambia. The Group International in collaboration with: Research Triangle Institute (RTI). Retrieved from <http://www.policyproject.com/pubs/SEImpact/zambia.pdf>

Booyesen, F. I. R. (2004). Social grants as a safety net for HIV/AIDS affected households in South Africa. *Journal of Social Aspects of HIV/AIDS Research Alliance*, 1(1), 45-66.

Booyesen F., I. & Bachmann, M. (2003). "HIV/AIDS, poverty, and growth: Evidence from a household impact study conducted in the Free State Province, South Africa", Centre for Health Systems Research & Development, Bloemfontein. Retrieved from <http://www.csae.ox.ac.uk/conferences/2002-upagissa/papers/booyesen-csae2002.pdf>.

Collins, D. L. & Leibbrandt, M. (2007). 'The financial impact of HIV/AIDS on poor households in South Africa'. *Supplementary report*, 7, 75-81. Retrieved from www.financialdiaries.com/files/CollinsLeibbrandtAIDS217.pdf

Craig, K. E. (2014). The Distribution of Household Income and the Middle Class Specialist in Macroeconomic Policy. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/misc/RS20811.pdf>

Das, S., Mukhopadhyay, A. & Ray, T. (2007). Economic cost of HIV/AIDS in India: Integrating Mental Health in Welfare Evaluation. Retrieved from https://www.ifw-kiel.de/konfer/2007/.../das_mukhopadhyay_ray.pdf

Desmond, C., Michael, K., & Gow, J. (2000). The hidden battle: HIV/AIDS in the family and community. Retrieved from www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10220460009545312

Donovan, C., Linda, B., Edsos, M., & Michael, W. (2003). Prime-age adult morbidity and mortality in rural Rwanda: Effects on household income, agricultural production, and food security strategies. Accessed from http://www.who.int/alliance-hpsr/resources/alliancehpsr_zhang_income_persons_living_with_HIVAIDS.pdf

Federal Ministry of Health, (2015) .2014 National HIV Sero-prevalence Sentinel Survey among Pregnant Women Attending Antenatal Clinics in Nigeria. Retrieved from http://nigeriahealthwatch.com/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/1176_2014_National_HIV_Seroprevalence_Sentinel_Survey_among_Pregnant_Women_Attending_Antenatal_Clinics_in_Nigeria_FMOH_1229.pdf

Feulefack, J. F., Luckert, M. K., Mohapatra, S., Cash, S. B., Alibhai, A. & Kipp, W. (2013). Impact of community-based HIV/AIDS treatment on household incomes in Uganda. Retrieved from <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0065625>

Ford, C. & Evans, A. C. (2005). Assessing the financial impact of HIV/AIDS: A survey of Rwandan credit union members. Retrieved from https://www.woccu.org/documents/Monograph_22

Ganyaza-Twalo, T & Seager, J. (2005). Literature review on poverty and HIV/AIDS: measuring the social and economic impacts on households. Retrieved from www.wsu.ac.za/hsrc/html/ganyaza-twalo.pdf

Ghailan, K., Jusoh, A., Rizal, M., Ezat, S., Ibrahim, F., Halil, J., & Aljunid, S. (2010). The impact of HIV/AIDS on households economy in Malaysia. *Global Journal of Health Science*, 2(2), 142-145.

Grossman, M., (1972) —On the concept of health capital and the demand for health, *Journal of Political Economy*, 80, 223-255.

Grossman, M. (2000), "*The human capital model*", in: J.A. Culyer and J.P. Newhouse, eds., *Handbook of Health Economics* (Elsevier, Amsterdam) Chapter 7.

Gubwe, V., Gubwe, P., & Mago, S. (2015). Child-headed households and educational problems in urban Zimbabwe: The Case of Dikwindi Primary School in Masvingo Urban. *Journal of Sociology Soc. Anth.*, 6(2), 293-301.

Hilhorst, T., Liere, M., Korrie, K., Abeda, F., Jolayemi, T. & Saror, S. (2004). Impact of AIDS on rural livelihoods in Benue State, Nigeria; Implications for policymakers. Retrieved from www.bibalex.org/Search4Dev/files/281705/113730.pdf

Hosmer, D., and Lemeshow, S. (1989, 2000). *Applied logistic regression*. 2nd ed. NY: Wiley & Sons. A much-cited treatment utilized in SPSS routines.

Ijaiya, G. T., Bello, A. R., Ijaiya, M. A., & Raheem, U. A. (2009). Women living with hiv/aids and government spending on health care services in Sub Sahara Africa. *Indian Journal of Development and Research and Social Action*, 5(1-2), 151-161.

ILO (2015). World report on child labour. Paving the way to decent work for young people. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_615594.pdf

Ilomuanya, M. O., Okubanjo, O.O., Azubuike, C., Oguntibeju, A., Ajiboye, D., & Maduka, C. (2017). Evaluation of the frequency of use of herbal drugs with concomitant administration of highly active antiretroviral therapy and its effect on medication adherence in two health care facilities in south western Nigeria. *Journal of AIDS and HIV Research*, 9(1), 8-16. DOI: 10.5897/JAHR2016.0399. ISSN: 2141-2359

Iya, I. B., Purokayo, S. G., & Yusuh, G. (2012). The effects of HI V/AIDS on production and income among rural households in Adamawa State of Nigeria. *Global Journal of Health Science*, 4(1), 245-252.

Joyce, L., Martin, B., Robin, J., & Chiara, B. (2008). *HIV/AIDS Analysis: Integrating HIV/AIDS in Food Security and Vulnerability Analysis*. United Nations World Food Programme (WFP). Retrieved from https://www.wfp.org/publications/list?page=19&type=All&tid_3=All&tid_2=All&tid_1=3

Kissi-Abrokwhah, B., Agbesi, C. S., Andoh-Robertson, T., & Tutu-Danquah, C. (2015). Women with HIV and AIDS: The case of lower Manya Krobo District, Ghana. *Developing Country Studies*, 5(1), 47-56.

Knowles, S. & Owen, P. D. (1995). Health capital and cross-country variation in income per-capita in the Mankiw Romer-Weil model. *Economic Letters*, 48:99-106.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.

Kuyponiyi, F. A. (2008). Perception of the effects of HIV/AIDS on health, rural Livelihoods and food security among rural residents of Osun State in Nigeria. *Ozean Journal of Social Science* 1(1), ISSN 1943-2577.

Kwaramba. P. (1997), "The socio-economic impact of HIV/AIDS on communal agricultural systems in Zimbabwe," Zimbabwe Farmers Union, Friedrich Ebert Stiftung Economic Advisory Project, *Working Paper* 19, Harare.

Lagos State AIDS Control Agency (LSACA) (2012). Lagos tops HIV prevalence in South West Zone. Retrieved from <http://dailyindependentnig.com/2012/11/lagos-%20%20%20tops-hiv-prevalence-in-swest-zone->

Lagos State AIDS Control Agency (LSACA) (2012). Introduction of LSACA. Retrieved from www.lsaca.org/wp-content/uploads/2012/03/final-ERPS.doc

Lagos State AIDS Spending Assessment (LSASA) 2009-2010 (2009). Level and flow of resources and expenditures of the state HIV and AIDS response. Retrieved from www.lsaca-nigeria.org/wp-content/.../12/Lagos-State-SASA-report.pdf.

Ilebani O. A., & Fabusoro E. (2011) 'Effects of community-based care for people living with HIV/AIDS on their well-being in Benue State, Nigeria. *Research Journal of Medical Sciences*, 5(5), 294-304.

Mahal, A., Canning, D. Odumosu, K., & Okonkwo, P. (2008). Assessing the economic impact of HIV/AIDS on Nigerian households: a propensity score matching approach. *AIDS*, 22 (1), 95–101.

Masha, I. (2004). An economic assessment of Botswana's national strategies framework for HIV/AIDS 'in the macroeconomic of HIV/AIDS .ed by Markus Haacker. Retrieved from <http://www.who.int/hiv/H1VCPNGA>.

Mather, D., Donovan, C., Jayne, T.S., Weber, M., Mazhangara, E., Bailey, L., Yoo, K., Yamano, . & Mghenyi, E. (2004). "A cross-country analysis of household responses to adult mortality in rural Sub-Saharan Africa: Implications for HIV/AIDS mitigation and rural development policies", Michigan State University, *International Development Working Papers* 82. Retrieved from fsg.afre.msu.edu/papers/IDWP82.pdf

Mano, R., Matshe, I., Chipfupa, U., Pimhidzai, O., & Marimo, P. (2006). Impact of HIV/AIDS on agriculture and food security from Zimbabwe; Empirical analysis of two districts in Zimbabwe. *FANRPAN Working Document: Series*. Ref.No.:NATZIM001. Retrieved from http://www.fanrpan.org/documents/d00153/Agric_Aids_Zimbabwe_2006.pdf

Marisa C. (2005). The impact of HIV/AIDS on poverty, inequality and economic growth. Retrieved from Zhang, X., Zhang, Y., Aleong, T., Baker, T., & Fuller-Thomson, E. (2012). Factors associated with the household income of PLWHAs in China. *Global Journal of Health Science*, 4(3), 108-115.

Masanjala, W. H. (2006). The poverty-HIV/AIDS nexus in Africa: *A livelihoods*

Approach Working Paper No. 2006/05. Retrieved from www.economics.chanco.mw.

McDonald, S., & Roberts, S. (2006). AIDS and Economic growth: A human capital approach. *Journal of International Development*, 80(1), 228-250

Musinguzi, B. (2012). Impact of HIV/AIDS on households' food production in Bushenyi District, Uganda. *International Journal of Social Science Tomorrow*, 1 (5), 1-5.

Mutangadura, G. B. (2000). Household welfare impacts of mortality of adult females in Zimbabwe: Implications for policy and program development. Retrieved from <http://citeerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.196.&rep=rep1&type=pdf>

Nafula, N. N., & Were, M. (2003). An assessment of the impact of HIV/AIDS on economic growth: The case of Kenya. *Cesifo Working Paper No. 1034*. A paper presented at Cesifo Conference on Health and Economic Policy, June. Retrieved from www.CESifo.de

Naidu, V. & Harris, G. (2006). The cost of HIV/AIDS-related morbidity and mortality to households: preliminary estimates for SOWETO. *South Africa Journal of Economics and Medical Science (SAJEMS)*, 9(3).

Nasidi, A. & Harry, O. T. (2007). The Epidemiology of HIV/AIDS in Nigeria. Retrieved from www.apin.harvard.edu/Chapter2.pdf

Natalia, K, Majula, R., & Nanzia, F. (2014). The impact of HIV/AIDs on household income: The case of Dodoma Municipal, Tanzania. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 4 (11), 1-6.

Nigeria National Agency for the Control of AIDS (2012). Global AIDS Response Country Progress Report, GARPR from http://files.unaids.org/en/dataanalysis/know_yourresponse/countryprogressreports/2012countries/Nigeria%202012%20GARPR%20Report%20Revised.pdf

Nigeria National Agency for the Control of AIDS (2015). Global AIDS Response Country Progress Report. Retrieved from http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/NGA_narrative_report_2015.pdf

Ngepah, N. (2012). Production and health relationship in South Africa: The role of HIV/AIDS. A Paper presented at the CSAE Conference on Economic Development in Africa. 18th-20th March, South Africa. Retrieved from <https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db...CSAE2012>.

Nigeria National Agency for the Control of AIDS (2015). Global AIDS Response Country Progress Report. Retrieved from http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/NGA_narrative_report_2015.pdf

Nunnally, J. C. & Bemstein, I. C. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

Nwagwu, I & Oni, T. (2015). Lagos and Its Potentials for Economic Growth. Retrieved from <https://ng.boell.org/2015/07/02/lagos-and-its-potentials-economic-growth>.

Obinna, C. & Olowoopejo, M. (2016). Number of HIV-positive people in Lagos drops. Saturday Vanguard, June 3. <http://www.vanguardngr.com/2016/05/number-hiv-positive-people-lagos-drops/>

Odoemela, L. E. (2011). Analysis of the effect of HIV/AIDS on Productivity and welfare of women farmers in Abia State. *Journal of Agriculture and Food Sciences*, 9(1). Retrieved from www.ajol.info/index.php/jafs/article/view/70370

Ofonime, E. J. (2012). Financial Impact of HIV/AIDS on clients attending a teaching hospital in Southern Nigeria. *Global Advanced Research Journal of Medicine and Medical Sciences*, 1(4); 085-090.

Ojha, V. P., & Pradhan, B. K. (2010). The macro-economic and sectoral impacts of HIV and AIDS in India, A CGE Analysis. NCAER, UNDP India. Retrieved from www.ncaer.org/free-download.php?pID=226

Okezie C., A., Onyekama, A., & Baharuddin, A., H., (2011). Impact of Human Immune Deficiency Virus and Acquired Immune Deficiency Syndrome on farm households. *American Journal of Infectious Diseases*, 7 (2), 32-39.

Olofinji, L. (2015). Population and habitation in Lagos State. Retrieved on May 2nd 2016 from <http://nigeriarealestatehub.com/population-and-habitation-in-lagos-state.html/>

Olusegun, O. (2010). Lagos state HIV/AIDS response review (2006–2010) & Lagos State State HIV/AIDS strategic plan (2010–2015). Retrieved from www.lsaca.org/wp-content/uploads/2012/03/final-ERPS.doc

Oni, S. A., Obi, C. L., Okon, A. E., Thabede, D., & Jordaan, A. (2002). The Economic impact of HIV/AIDS on rural Households in Limpopo Province, South Africa. *Unpublished paper*. Accessed from [www.repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/.../Oni_Economic\(2002\).pdf](http://www.repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/.../Oni_Economic(2002).pdf)

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2015). Income distribution database; OECD project on the distribution of household incomes Retrieved from <https://www.oecd.org/els/soc/IDD-ToR.pdf>

Pitayanon, S., Kongsin, S., & Janjareon, W. S. (1994). The economic impact of HIV/AIDS mortality on households in Thailand. Retrieved from www.iaen.org/impact/thai/thai.pdf>

- Reneth, M., & Matshe, I. (2006) Impact of HIV & AIDS on agriculture and food security from Zimbabwe empirical analysis of two Districts in Zimbabwe, *FANRPAN Working Document: Series Ref. Number: Nat Zim001*.
- Roy, S. S. & Guria, S. (2008). Diagnostics in logistic regression models. *Journal of the Korean Statistical Society*, 37(2), 89-94.
- Russel, S. (2004). The economic burden of illness for households in Developing Countries: A review of studies focusing on malaria, tuberculosis, and Human Immunodeficiency Virus/Acquired Immunodeficiency Syndrome. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 71(2), 147–155.
- Samuels, F., Blake, C., & Akinrimisi, B. (2012). HIV vulnerabilities and the potential for strengthening social protection responses in the context of HIV in Nigeria. A study carried out by Overseas Development Institute. Retrieved from www.unicef.org/nigeria/HIV_sensitive_social_protection_the_case_of_Nigeria.pdf
- Savio, P. F. (2014). Economic impact of HIV/AIDS on households. *Sage Publications India Pvt Ltd.*, New Delhi, India. Pp 230
- Shyamala, N. (2015). Exploring the economic effects of HIV. *Indian Journal of Medical Ethics*, 12,(2). Accessed from www.issuesinmedicaethics.org/index.php/ijme/article/view/2216/4725
- Slater, R., & Wiggins, S. (2005). Responding to HIV/AIDS in agriculture and related activities. *Natural Resource perspectives*, 98, 1-6.
- Smit, R. (2007). Living in an age of HIV and AIDS: implications for families in South Africa. *Nordic Journal of African Studies*, 16(2), 161–178.
- Tekola, F., Reniers, G., Haile, M. D., Araya, T., & Davey, G. (2008) ‘The economic impact of HIV/AIDS morbidity and mortality on households in Addis Ababa, Ethiopia’. *Nutrition and Metabolism papers*, 20(8), 995-1001.
- Tham-Agyekum, E. K., Amankwah, A .D., & Appiah, P. (2011). ‘Perceived effects of hiv/aids pandemic on fishing-related livelihoods in the greater Accra Region of Ghana’. *American-Eurasian Journal, Agricultural & Environ. Sci.*, 10 (3): 300-309.

Tibaijuka, A. K. (1997). AIDS and economic welfare in peasant agriculture, case studies from Kagabiro Village, Kagera Region, Tanzania. *World Development report*, 25 (6), 963–975.

UNAIDS report (2011). *Fact sheet - UNAIDS World AIDS day report*. Retrieved from www.unaids.org/en/.../unaids/.../factsheet/2011/20111121_FS_WAD2011_global_en...

UNAIDS (2015). July report on Global epidemiology (powerpoint slides). Retrieved from <http://www.who.int/hiv/data/en/>

United States Internal Revenue Code (2003). Defining household income. Retrieved from www.pcpao.org/Sr_Exemption/Defining_Household_Income.pdf

United Nation Economic Commission Europe (2011) Canberra Group Handbook on Household Income Statistics. Second Edition. Retrieved from https://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/groups/cgh/Canberra_Handbook_2011_WEB.pdf

United Nations Programme on HIV/AIDS (2016). Global HIV Statistics: Fact sheet. http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/UNAIDS_FactSheet_en.pdf

United Nations Programme on HIV/AIDS (2016). HIV and AIDS estimates <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/nigeria/>

Weil, D. (2007). Accounting for the effects of health on economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 122(3), 1265-1306.

Whiteside, A., Andrade, C., Arrehag, L., Dlamini, S., Ginindza, T., & Parikh, A. (2006). The socio-economic impact of HIV/AIDS in Swaziland. Health Economics & HIV/AIDS Research Division (HEARD). Retrieved from www.heard.org.za

World Health Organisation (2016). HIV/AIDS Fact sheets. Accessed from <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs360/en/>

William J. L., John L. G., Harry P.S., & Ralph B. D. (1993). A comparison of logistic regression to decision-tree induction in a medical domain. Reprinted from *Computers in Biomedical Research*, 26, 74-97.

Yamano, T. & Jayne, T. S. (2005). "Working-age adult mortality and primary school attendance in Rural Kenya," *Economic Development & Cultural Change*, 619-653/

Yusuff, H., Mohamad, N, Ngah, U. K., & Yahaya, A. S. (2012). Breast cancer analysis using logistic regression, *International Journal of Research and Reviews in Applied Sciences*, 10(1),14-22.

Zhang, X., Zhang, Y., Aleong, T., Baker, T., & Fuller-Thomson, E. (2012). Factors associated with the household income of PLWHAs in China. *Global Journal of Health Science*, 4(3), 108-115.

Appendix

Sex	Frequency	Percentage
Female	581	65.2
Male	310	34.8
Total	891	100.0

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜ TUTUMLARI, ROMANTİK İLİŞKİLERDE AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR VE İLİŞKİ DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Ferda Şule KAYA*
Saadet Ecem YÜCEOL**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ve ilişki doyumu arasındaki ilişkileri incelemektir. Ayrıca çalışma cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi, yerleşim yeri, ilişki durumu ve ilişki süresi gibi demografik özellikler açısından da analiz edilmiştir. Çalışmanın örneklemini Hacettepe Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'ne devam etmekte olan lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem, 127'si kadın (%56,4), 98'i erkek (%43,6) olmak üzere toplam 225 kişiden oluşmaktadır. Veri toplama araçları Kişisel Bilgi Formu, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği ve İlişki Doyumu Ölçeği'dir. Araştırmanın temel değişkenleri arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre toplumsal cinsiyet rolleri eşitlikçi oldukça romantik ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançlar azalmakta olduğu görülmüştür. İlişki doyumunu yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği alt boyutlarından erkek cinsiyet rolü ve geleneksel cinsiyet rolünün, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar ölçeği alt ölçeklerinden farklı düşünmek, fiziksel yakınlık, aşırı beklentiler ve cinsiyet farklılıkları boyutlarının ilişki doyumunu yordayıcı etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet rolü tutumları, romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar, ilişki doyumu.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIPS BETWEEN GENDER ROLE ATTITUDES, IRRATIONAL RELATIONSHIP BELIEFS AND RELATIONSHIP SATISFACTION

The purpose of this study is to examine the relationships between gender role attitudes, irrational relationship beliefs and relationship satisfaction. Also, mentioned variables which are considered to be related with gender, university, class, parents education level, income level and relationship

* Dr., İstanbul Bilim Üniversitesi Psikoloji Bölümü (kaya.s2565@gmail.com)

** MA., Uzman Psikolog, (ecemocal@gmail.com)

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XI, No. 2, (Ekim 2018)

Geliş: 20.09.2018

Kabul: 16.10.2018

duration were included to the analysis. The study sample is composed of students who are studying at Hacettepe University, Middle East Technical University and Gazi University. Sample consist of 127 Women (%56,4) and 98 Men (%43,6) total 225 students. Gender Roles Attitude Scale, Irrational Romantic Relationship Beliefs Scale and Relationship Assessment Scale were used to collect data. Correlation analysis is used to determine the relations between basis variables of the study. The results of the study show that there are correlations between Gender Roles Attitude Scale subscales and Irrational Romantic Relationship Beliefs Scale subscales. According to the results, when people have more egalitarian attitudes, have less irrational beliefs. Regression analysis was conducted to determine the predictor variables of relationship satisfaction.

Keywords: *Gender role attitudes, irrational romantic relationship beliefs, relationship satisfaction.*

1. Giriş

Romantik ilişkiler, günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından çalışılmış, farklı değişkenlerle ilişkisi incelenmiş ve kişilerin hayatlarındaki önemi ortaya koyulmuştur (Furman&Shaffer, 2003; Dönmez, 2009; Buehler & Wells, 1981; Collins, 2003). Kalkan ve Yalçın (2012)’a göre sağlıklı ve işlevsel bir romantik ilişki “aşk, bağlanma, duygusal destek, ait olma” gibi özellikleri içerir; insanın yaşamını zenginleştirir ve iyilik haline katkı sağlar (Kalkan ve ark., 2012).

Sternberg (1986)’in ortaya koyduğu Üçgen Aşk Kuramı’na göre romantik ilişkinin “yakınlık”, “tutku” ve “bağlılık” bileşenlerinden oluştuğu söylenir. Araştırmalarda yakınlık ve bağlılık bileşenleri ile ilişki doyumu ve yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Madey & Rodgers, 2009; Özgüngör & Kapıkıran, 2011).

Romantik ilişkilerin kalitesini belirleyen öncelikli değişkenlerden biri, ilişki doyumdur. İlişki doyumu insanların ilişkilerine yönelik kişisel değerlendirmedir. Sabatelli (1988) ilişki doyumunu, kişinin beklentileriyle partnerinin davranışları arasındaki ilişki olarak açıklamıştır.

İlişki doyumu ile ilişkili olan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan çeşitli çalışmalarda, önemli değişkenlerden birinin de akılcı olmayan inançlar olduğu görülmektedir (Saraç, 2013; Sarı, 2008; Eidelson & Epstein, 1982; Uebelacker & Whisman, 2005; Stackert&Bursik, 2003). Akılcı olmayan inançlar ilişkiye ve partnere yönelik abartılmış, gerçekçi olmayan, değişime dirençli ve katı inançlardır (Ellis & Dryden, 1997). Literatürde akılcı olmayan inançların ilişki kalitesini olumsuz yönde etkilediğine yönelik sonuçlara ulaşan çalışmalarda, akılcı olmayan inançlar arttıkça ilişki doyumunun azalmakta olduğu (Eidelson & Epstein,

1982; Stackert & Bursik, 2003); ayrıca bireylerin daha fazla olumsuz iletişim tarzları kullanmakta ve akılcı olmayan inançların problem çözme tarzlarını olumsuz yönde etkilemekte olduğu görülmüştür (Reed & Dubow, 1997).

Bireylerin günlük hayatlarındaki rollerini, sorumluluklarını, birbirleriyle olan iletişim ve ilişkilerini etkileyen temel kavramlardan biri de toplumsal cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkek olmaya toplumun yüklediği anlamları; toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumun kadın ve erkeklerden cinsiyetleriyle ilişkili beklentilerini ifade eder (Dökmen, 2010). Eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol tutumuna sahip olmanın evlilik ve psikopatoloji ilişkisinde, psikopatolojinin düzeyini etkilediği; ayrıca eşitlikçi tutuma sahip olanların geleneksel tutuma sahip olanlara göre psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Yüksel & Dağ, 2014; Arıcı, 2011).

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar değerlendirilirken romantik ilişkide olan bireylerin görüş ve tutumlarının kadın-erkek ilişkisinde daha net açığa çıkabileceği düşünülmektedir. Ayrıca romantik ilişkilerle ilgili yapılan çalışmalarda ilişki doyumu olduğu ve ilişki doyumunu etkileyen başlıca değişkenlerden birinin de akılcı olmayan inançlar olduğu görülmektedir.

1.1. Akılcı Olmayan İnançlar

Akılcı Duygusal Davranış Terapisine(ADDT) göre akılcı ve akılcı olmayan inançlar olmak üzere iki tür inanç vardır. Akılcı inançlar esnek, kesinlik ve zorunluluk ifadelerinden uzak, sağlıklı duyguların ortaya çıkmasını sağlayan, kişilerin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olan inançlardır (Ellis & Dryden, 1997). Akılcı olmayan inançlar katıdır, kesin talep ve beklentileri, zorunlulukları içerir (Saraç, 2013). Ellis (1993) akılcı olmayan inançları “kişinin kendisine dayatmaları”, “başkalarına yönelik dayatmalar” ve “yaşama ilişkin dayatmalar” olarak üç temel kategoride ele almıştır.

ADDT’ye göre akılcı olmayan inançlar temelde dört düşünce süreci şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki “facialaştırma” bir durumu olduğundan daha kötü, hatta olabilecek en kötü durum olarak algılamaktır. Bir diğeri “engellenmeye karşı düşük tolerans”tır. Olumsuz bir yaşantının katlanılamaz olduğunu düşünmeyi, bu yaşantıyı tolere edememeyi ifade eder.

1.2. Romantik İlişki İnançları

Sullivan ve Schwebel (1995)’e göre romantik ilişkilerle ilgili inançlar bireylerin

ilişkilerine ve partnerlerine yönelik beklentilerinden, yaşanan olayları algılama biçimlerinden oluşur (Akt. Saraç, 2013). Eidelson ve Epstein (1982) rasyonel olmayan ilişki inançlarının ilişkiye etkilerini ölçmek amacıyla yürüttükleri çalışmada, ilişki inançlarını “anlaşmazlık yıkıcıdır”, “zihin okuma beklentisi”, “cinsel mükemmellik”, “kadın ve erkek farklıdır”, “eşler değişmez” olarak kategorilere ayırmışlardır. Yapılan araştırmalarda akılcı olmayan ilişki inançlarının romantik ilişkilere ve evliliklere olumsuz etkileri olduğu ortaya koyulmuştur (Addis & Bernard, 2002; Whisman & Friedman, 1998; Uebelacker & Whisman, 2005; Baucom ve ark., 1989).

1.3. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet, kadın ve erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eder. Toplumsal cinsiyet ise toplumun kadın ve erkeğe yüklediği kültürel ve psikolojik özellikleri içeren anlamlardır. Toplumsal cinsiyet kültürleri göre farklılık gösterse de kadınları genellikle feminen (kadınsı), erkekleri ise genellikle maskülen (erkeksi) olarak sosyalleştirilirler (Dökmen, 2010).

Toplumsal cinsiyet kimliği (gender identity), kişinin kendisini kadın ya da erkek olarak hissetmesi, tanımlamasıdır (Surinya, 1997). Cinsel kimlik (sexual identity) cinsel yönelimi ifade etmek için kullanılır (Dökmen, 2010).

Toplumsal cinsiyet rolü (gender role), kültürün kadından ve erkekten beklentilerini ifade eder. Genellikle erkeklerin maskülen, kadınların feminen cinsiyet rolü benimsemeleri beklenir (Helgeson, 2012).

1.4. İlişki Doyumu

İlişki doyumunun kuramsal temeli Thibaut ve Kelley (1961) 'e göre Etkileşim Kuramı'na dayanmaktadır. Bu kurama göre bireyler ilişkiden ne kadar doyum aldıklarına karar verirken öznel ölçütler kullanırlar, bu ölçütler Thibaut ve Kelley (1959)'nin kuramında “karşılaştırma düzeyi” ve “seçenekler arası karşılaştırma düzeyi” olarak adlandırılmıştır. Bireylerin ilişkilere yönelik bireysel yaşantı ve gözlemlerinin sonucunda oluşturduğu bu karşılaştırma düzeyi doyum ve doyumsuzluk boyutları arasındaki orta noktayı ifade etmektedir. İlişkiye yönelik değerlendirmeler bu noktanın üzerindeyse birey ilişkiyi doyum verici, altındayse ilişkiyi doyumsuz olarak değerlendirmektedir. İkinci standart olan seçenekler arası karşılaştırma düzeyinde ise kişinin mevcut ilişkisinden elde ettiği doyum ile olası başka bir ilişkiden elde edeceği doyuma yönelik beklentilerini temsil eder.

1.5. Akılcı Olmayan İnançlar ve İlişki Doyumu

Yapılan araştırmalarda bireylerin partnere ve ilişkiye yönelik görüşlerini idealize ettiğinde, katı standartlar belirlediğinde ilişkiden daha az doyum aldıkları görülmüştür (Knee ve ark., 2003; Campbell ve ark., 2010). İnanç ve beklentilerin ilişki doyumuna yaptığı bu etki göz önünde bulundurulduğunda, akılcı olmayan inançların araştırmaya dahil edilmesi gerekli görülmektedir.

Üniversite öğrencileri örnekleminde yapılan bir çalışmada Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeğinin alt boyutlarından aşırı beklentiler ve farklı düşünmek boyutlarından alınan puanlar arttıkça ilişki doyumunun da arttığı; cinsiyet farklılıkları ile ilgili akılcı olmayan inançlar arttıkça da ilişki doyumunun düştüğü bulunmuştur (Sarı, 2008). Başka bir çalışmada da aşırı beklentiler ve cinsiyet farklılıkları ile ilgili benzer bulgular elde edilmiş; ayrıca fiziksel yakınlık ve farklı düşünmek boyutları ile ilişki doyumuna arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Saraç, 2013). Romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançların zihin okuma, kadın ve erkek birbirini anlayamaz, anlaşmazlık yıkıcıdır ve cinsel mükemmellik boyutlarında daha fazla akılcı olmayan inanç sahibi oldukça ilişki doyumunun azalmakta olduğu görülmüştür (Beştav, 2007).

1.6. Akılcı Olmayan İnançlar ve Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkiye yönelik inançların ilişkisi çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir. Üniversite öğrencilerinin gelecekteki eşlerinden ve kendilerinden beklentilerinin araştırıldığı bir çalışmada toplumsal cinsiyet rolleri ile kişinin ilişkiye ve partnere yönelik beklentileri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bulunmuştur (Ganong & Coleman, 1992). Yine üniversite öğrencileri örnekleminde yapılan bir çalışmada toplumsal cinsiyet rolü tutumları eşitlikçi oldukça akılcı olmayan inançların azaldığı bulunmuştur (Çavdar, 2013).

1.7. Araştırmanın Amacı ve Problem Cümleleri

Bu araştırmanın amacı, romantik ilişki doyumunu, romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların ilişki doyumunu üzerinde anlamlı bir etkisi var mıdır?

Romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar cinsiyet, yerleşim yeri, anne ve babanın eğitim durumu, ilişki durumu ve ilişki süresine göre farklılık göstermekte midir?

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile cinsiyet, yerleşim yeri, anne ve babanın eğitim durumu, ilişki durumu ve ilişki süresi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

İlişki doyumu cinsiyet, yerleşim yeri, anne ve babanın eğitim durumu, ilişki durumu ve ilişki süresi değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

2. Yöntem

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini Hacettepe Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nde çeşitli bölümlerde lisans eğitimine devam etmekte olup bir romantik ilişki içerisinde olan 225 öğrenci oluşturmaktadır. Toplam 227 kişiden veri toplanmış ancak çok sayıda soruya yanıt vermemiş 2 katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir.

Veriler "kolay ulaşılabilir örnekleme" yöntemi kullanılarak, gönüllü öğrencilerden, üniversite kampüslerinde öğrencilere bireysel olarak ulaşılarak toplanmıştır. Kişilerden bireysel olarak toplandığı için üniversitelerden izin alınmamıştır. Katılımcıların yaşları 18-30 arasında değişmektedir ve örneklemin yaş ortalaması 21.54'tür (ss=2.17). Katılımcıların 127'si kadın (%56.4), 98'i erkektir (%43.6). Kadınların yaş ortalaması 21.29 (ss=1.94), erkeklerin yaş ortalaması 21.86'dır (ss=2.40). Eğitim görülen üniversite açısından bakıldığında 74 (%32.9) katılımcının Hacettepe Üniversitesi, 85 (%37.8) katılımcının Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 66 (%29.3) katılımcının ise Gazi Üniversitesi'ne devam ettiği görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği (TCRTÖ), Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (RAINÖ) ve İlişki Doyumu Ölçeği kullanılmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, çalışmada katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim gördükleri üniversite, bölüm, sınıf, anne ve babanın eğitim durumu, ailenin ortalama aylık geliri, hayatlarının çoğunu geçirdikleri yer gibi demografik özellikleri hakkında bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ayrıca içinde bulundukları romantik ilişkinin ne kadar süredir devam ettiğine yönelik bir soru bulunmaktadır.

2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği

Zeyneloğlu ve Terzioğlu (2011) tarafından, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. 38 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eşitlikçi tutum cümleleri için katılımcılar; tamamen katılıyorsa 5 puan, katılıyorsa 4 puan, kararsızsa 3 puan, katılmıyorsa 2 puan, kesinlikle katılmıyorsa 1 puan almaktadırlar. Geleneksel tutum cümleleri için ise yukarıda belirtilenin tam tersi olacak şekilde puanlama yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 190, en düşük puan 38'dir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması eşitlikçi tutuma, düşük olması geleneksel tutuma işaret etmektedir. Ölçeğin geliştirilme çalışmasında toplam Cronbach's Alfa iç güvenirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur (Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011). Bu çalışmadan elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise .92'dir. Ölçek; Eşitlikçi Cinsiyet Rolü, Kadın Cinsiyet Rolü, Evlilikte Cinsiyet Rolü, Geleneksel Cinsiyet Rolü ve Erkek Cinsiyet Rolü ile birlikte beş alt boyuttan oluşmaktadır.

2.2.3. Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği.

Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançlarını belirleyebilmek için Sarı (2008) tarafından geliştirilen bu ölçek kullanılmıştır. Ölçek 30 maddeden ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; Aşırı Beklentiler (21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 numaralı maddeler), Sosyal Zaman Kullanımı (16, 17, 18, 19, 20, 22 numaralı maddeler), Zihin Okuma (5, 6, 7, 8, 9, 10 numaralı maddeler), Farklı Düşünmek (1, 2, 3, 4 numaralı maddeler), Fiziksel Yakınlık (14, 15, 30 numaralı maddeler) ve Cinsiyet Farklılıkları (11, 12, 13 numaralı maddeler) olarak belirtilmiştir. 1 (hiç katılmıyorum) ile 5 (tamamen katılıyorum) arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin 1. ve 22. Maddeleri tersten puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe bireyin romantik ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançları da artmaktadır. Ölçekten alınabilecek en

yüksek puan 150, en düşük puan 30'dur. Ölçeğin geliştirilme çalışmasında genel toplam puanı için bulunan Cronbach Alfa katsayısı .85'tir. Bu çalışmada, iç tutarlılık katsayısı .87 olarak bulunmuştur. Ölçek; Aşırı Beklentiler, Sosyal Zaman Kullanımı, Zihin Okuma, Farklı Düşünmek, Fiziksel Yakınlık ve Cinsiyet Farklılıkları alt boyutlarından oluşmaktadır.

2.2.4. İlişki Doyumu Ölçeği

Katılımcıların ilişki doyumlarına ilişkin veri elde etmek amacıyla, Hendrick (1988) tarafından geliştirilen İlişki Doyumu Ölçeği (Relationship Assessment Scale) kullanılmıştır (Hendrick, 1988). Ölçek 7 maddeden oluşmaktadır. Yedi basamaklı Likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki 4. ve 7. maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, katılımcının ilişki doyumunun yüksek olduğuna, düşük puanlar ilişkiden alınan doyumun düşük olduğuna işaret etmektedir.

İlişki Doyumu Ölçeği Curun (2001) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinaline uygun olarak, Türkçe formunun tek faktörlü bir yapısı bulunmaktadır ve iç tutarlılık katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada iç tutarlılık katsayısı hesaplandığında da aynı şekilde .86 sonucu elde edilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmada 225 katılımcının verilerinin normallik, doğrusallık ve varyansların homojenliği test edilmiş, değişkenlerin açırı uçta değerler alıp almadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, çok değişkenli aşırı değerlerin Mahalanobis uzaklığına ($p < 0.01$); tek değişkenli aşırı değerlerin z dağılımına ($|z| \geq 3.29$) göre değerlendirilmesi sonucu (Tabachnick ve Fidell, 2007) uç değer taşıyan katılımcı olmadığı görüşmüş ve tüm değişkenler için normallik varsayımı karşılandığı için parametrik analizler yürütülmüştür.

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan verilere uygulanan istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Bulguların değerlendirilmesi amacıyla SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Mac 20.0 programı kullanılmıştır.

3.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu aşamasında cinsiyet, yerleşim yeri, anne ve babanın eğitim düzeyleri, ilişki durumu, ilişki süresi ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği ve İlişki Doyumu Ölçeği'nden

alınan puanlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar ve İlişki Doyumunun yerleşim yeri değişkenine bağlı farklar gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Tablo 1. Cinsiyet Değişkenine Göre Araştırma Değişkenlerinden Alınan Puanlar İçin Yapılan t-Testi Sonuçları

	Kadın		Erkek			
	Ort	ss	Ort	ss	t	p
Kadın Cinsiyet Rolü	34.10	5.20	30.61	6.68	4.26***	0.00
Evlilikte Cinsiyet Rolü	37.93	2.54	34.96	3.76	6.73***	0.00
Geleneksel Cinsiyet Rolü	32.90	5.57	28.65	5.92	5.52***	0.00
Erkek Cinsiyet Rolü	26.06	3.69	24.82	3.87	2.44*	0.02

* $p < .05$, *** $p < .001$

Araştırmada yapılan t-testi analizi sonucunda cinsiyet değişkeni ile Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği'nin alt boyutların arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar ve İlişki Doyumunun yerleşim yeri değişkenine bağlı farklar gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizinin sonuçlarına göre yerleşim yeri değişkeninin sadece TCRTÖ alt ölçeği olan kadın cinsiyet rolü boyutu üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Tukey testi kullanılarak yapılan gruplararası karşılaştırma sonuçlarına göre hayatının çoğunluğunu büyük şehirde geçiren katılımcıların puan ortalaması köy, kasaba ya da ilçede yaşayan katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir

Tablo 2. Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Araştırma Değişkenlerinden Alınan Puanlar İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	İlkokul		Ortaokul/Lise		Üniversite		
	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	F
TCRTÖ							
Eşitlikçi	35.84	3.94	37.65	3.04	37.19	3.29	5.01*
Kadın	30.43	6.41	32.92	5.95	33.65	5.83	4.96*
Evlilik	35.36	4.25	37.20	2.63	36.89	3.46	5.30*
Geleneksel	29.09	6.69	31.39	5.71	31.98	5.84	4.07*
RAİNÖ							
Fiziksel	7.25	2.86	6.97	2.88	6.11	2.49	3.47*

* p<.05

Anne eğitim düzeyi değişkeni açısından bakıldığında, TCRTÖ alt ölçeklerinden eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü ve RAİNÖ alt ölçeklerinden fiziksel yakınlık boyutu ile anlamlı ilişki gösterdiği görülmektedir. Eşitlikçi cinsiyet rolü boyutundan alınan puanlara göre annesi ilkökul mezunu olan öğrencilerin puan ortalaması, annesi ortaokul ya da lise mezunu öğrencilerin puan ortalamasından anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Kadın cinsiyet rolü boyutuna bakıldığında annesi ilkökul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamasının annesi ortaokul ya da lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin ortalamasından anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir. Evlilikte cinsiyet rolü boyutuna göre annesi ilkökul mezunu olan öğrenciler annesi ortaokul ya da lise ve üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha düşük puan almışlardır.

Geleneksel cinsiyet rolü alt boyutundan alınan puanlara göre annesi ilkökul

mezunu olan öğrencilerin puan ortalamasının ($X = 29.09$, $ss = 6.69$) annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamasından daha düşük olduğu bulunmuştur. RAİNÖ alt ölçeklerinden, fiziksel yakınlık alt boyutundan alınan puanlara göre annesi ilkököl mezunu olan öğrencilerin ortalamaları annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 3. Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Araştırma Değişkenlerinden Alınan Puanlar İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	İlkokul		Ortaokul/Lise	Üniversite	
	Ort	ss	Ort ss	Ort ss	F
TCRTÖ					
Eşitlikçi	35.16	4.30	37.15 3.08	37.35 3.35	4.43*
Kadın	30.03	6.69	31.67 6.21	33.64 5.76	5.06*
Evlilik	34.28	5.08	37.15 2.57	36.80 3.37	7.15**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar ve İlişki doyumuna baba eğitim düzeyi değişkeni açısından bakıldığında TCRTÖ alt ölçeklerinden eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü ve evlilikte cinsiyet rolü boyutlarında anlamlı ilişki bulunmuştur. RAİNÖ alt boyutları ve ilişki doyumu puanları ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır.

Tablo 3'ten izlenebileceği gibi babası ilkököl mezunu olan öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet rolü puan ortalamaları babası ortaokul ya da lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde daha düşüktür. Bu durum baba eğitim düzeyinin eşitlikçi cinsiyet rolü konusunda baba eğitim düzeyinin fark yarattığını göstermektedir.

Evlilikte cinsiyet rolü boyutundan alınan puanlara göre babası ilkököl mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları babası ortaokul ya da lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Tablo 4. İlişki Durumu Değişkenine Göre Araştırma Değişkenlerinden Alınan Puanlar İçin Yapılan t-Testi Sonuçları

	Flört	Sözlü/Nişanlı/Evli		
	Ort ss	Ort ss	t	p
Kadın Cinsiyet Rolü	32.89 5.91	29.96 7.33	2.24	.03*
İlişki Doyumu	38.98 8.15	41.96 4.85	-2.60	.01*

p<.05

İlişki durumu değişkeni için yapılan t-Testi ile karşılaştırıldığında ilişki durumu değişkeni ile TCRTÖ alt boyutlarından kadın cinsiyet rolü ve ilişki doyumu değişkenleri arasında ilişki bulunmuştur. Buna göre kadın cinsiyet rolü boyutunda flört döneminde olanlar sözlü, nişanlı ya da evli olanlardan daha yüksek puan almışlardır. Flört dönemindekilerin ilişki doyumu puanları sözlü, nişanlı ya da evli olanların ilişki doyumu puanlarından daha düşüktür. Bu durum flört döneminin, daha resmi bağ kabul edebileceğimiz sözlü, nişanlı ve evli ilişkilerden farklı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. İlişki Süresi Değişkenine Göre Araştırma Değişkenlerinden Alınan Puanlar İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	1-12 Ay		13-24 Ay		25+		
	Ort	ss	Ort	Ss	Ort	Ss	F
TCRTÖ							
Kadın	34.29	5.09	32.05	5.94	31.13	6.83	6.28**
Evlilik	37.41	3.20	36.39	3.44	35.98	3.60	3.99*
Geleneksel	32.95	5.82	30.11	6.04	29.64	5.95	7.57**
Erkek	26.63	3.38	24.83	3.68	24.80	4.08	6.33**
RAINÖ							
Sosyal Zaman	10.44	4.05	13.25	5.09	11.68	3.99	7.11**

p<.05, ** p<.01

Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar ve İlişki doyumuna ilişki süresi değişkeni açısından bakıldığında TCRTÖ

alt ölçeklerinden kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü boyutlarında; RAINÖ alt ölçeklerinden sosyal zaman kullanımı alt boyutunda anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre 1-12 ay süresinde ilişkisi olan katılımcıların kadın cinsiyet rolü puan ortalamaları 25 ay ve üzeri süreyle ilişkisi olanların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bu durum ilişki süresinin kadın cinsiyet rolü konusunda fark yarattığını göstermektedir.

3.2. Araştırmanın Amacına Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu aşamasında toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ve ilişki doyumu değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

İlk aşamada Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği ve alt ölçeklerinden alınan puanlar, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden alınan puanlar ve İlişki Doyumu Ölçeği'nden alınan puanlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmış, bulguları Tablo 3.2.1.'de paylaşılmıştır.

İkinci aşamada ilişki doyumunu yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla aşamalı hiyerarşik regresyon analizi Tablo 6'da yapılmıştır. Hiyerarşik regresyon analizinin aşamaları ise Tablo 7'de paylaşılmıştır.

Tablo 6. Toplumsal Cinsiyet Roller, Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar ve İlişki Doyumu Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1 Eşitlikçi	1													
2 Kadın	.49* *	1												
3 Evlilikte	.62* *	.58**	1											
4 Gelenekse l	.50* *	.78**	.58* *	1										
5 Erkek	.47* *	.66**	.54* *	.74* *	1									
6 TCRT top.	.70* *	.89**	.77* *	.91* *	.82* *	1								
7 Aşırı Bek.	-.03	-.25**	-.10	-.28* *	-.24* *	-.24* *	1							
8 Sosyal Zam	-.32* *	-.40**	-.39* *	-.47* *	-.42* *	-.49* *	.34 **	1						
9 Zihin Okuma	-.05	-.19**	-.10	-.29* *	-.23* *	-.23* *	.53 **	.38 **	1					
10 Farklı Düş.	-.25* *	-.27**	-.24* *	-.31* *	-.34* *	-.34* *	-.01	.34 **	.16 *	1				
11 Fiziksel Yak.	-.29* *	-.69**	-.32* *	-.59* *	-.53* *	-.62* *	.24 **	.37 **	.29 **	.36* *	1			
12 Cinsiyet F.	-.15* *	-.23**	-.24* *	-.30* *	-.37* *	-.31* *	.23 **	.11	.14 *	.20* *	.24* *	1		
13 RAINÖ top.	-.25* *	-.50**	-.33* *	-.56* *	-.52* *	-.54* *	.74 **	.70 **	.74 **	.43* *	.59* *	.43 **	1	
14 İlişki Doy.	.06	-.01	.07	.01	.15* *	.05	.14 *	-.06	-.02	-.30* *	-.20* *	-.17 *	-.09	1

* p<.05 , ** p<.01

Tablo 6’da görüldüğü gibi İlişki Doyumu puanları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği (TCRTÖ) ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği(RAINÖ)’nden alınan toplam puanların arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Bununla birlikte RAINÖ toplam puanları ile TCRTÖ toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-.54$, $p<.01$).

Tablo 7. İlişki Doyumunu Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları

Yordanan Değişken

İlişki Doyumu

(İlişki Doyumu Ölçeği Puanı)

Yordayıcı Değişkenler

1.Blok

↓

Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları

(Eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü, erkek cinsiyet rolü)

2.Blok

↓

Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar

(Aşırı beklentiler, sosyal zaman kullanımı, zihin okuma, farklı düşünmek, fiziksel yakınlık, cinsiyet farklılıkları)

Bu aşamada ilişki doyumunu yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bu amaçla, sırasıyla Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği’nin alt boyutları olan eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü ile Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği’nin alt boyutları olan aşırı beklentiler, sosyal zaman kullanımı, zihin okuma, farklı düşünmek, fiziksel yakınlık ve cinsiyet farklılıkları yordayıcı değişkenler olarak analize alınmıştır. Hiyerarşik regresyon analizinin aşamaları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 8. Toplumsal Cinsiyet Rollerı Tutum Ölçeği ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği Puanlarının İlişki Doyumu Puanlarının Yordanmasına Yaptıkları Katkıları İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Beta	t	F
1.Aşama						
1.Erkek Cinsiyet Rolü	.15	.02	.02	.17	1.76	5.01*
2.Geleneksel Cinsiyet Rolü	.21	.04	.04	-.30	-3.12	5.02**
2.Aşama						
1.Farklı Düşünmek	.35	.12	.11	-.23	-3.33	10.02***
2.Fiziksel Yakınlık	.38	.14	.13	-.22	-2.76	9.23***
3.Aşırı Beklentiler	.41	.17	.15	.18	2.69	8.65***
4.Cinsiyet Farklılıkları	.43	.18	.16	-.14	-2.15	8.09***

* p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Tablo 8’de belirtildiği gibi ilk blokta girilen TCRTÖ alt boyutlarından erkek cinsiyet rolü ve geleneksel cinsiyet rolünün ilişki doyumunun yordanmasına katkıda bulunduğu görölmektedir. Buna göre erkek cinsiyet rolünün tek başına toplam varyansın %2’sini ($F_{1-223}=5.01$, $p<.05$), geleneksel cinsiyet rolü ($F_{2-222}=5.02$, $p<.01$) ile birlikte toplam varyansın %4’ünü açıkladığı görölmektedir.

İkinci blokta denkleme dahil edilen RAİNÖ alt boyutlarından farklı düşünmek ($F_{3-221}=10.02$, $p<.001$), fiziksel yakınlık ($F_{4-220}=9.23$, $p<.001$), aşırı beklentiler ($F_{5-219}=8.65$, $p<.001$) ve cinsiyet farklılıkları ($F_{6-218}=8.09$, $p<.001$) ilişki doyumunun yordanmasına katkıda bulunmaktadır. Buna göre farklı düşünmek alt boyutu denkleme girdiğinde varyans %12’ye ulaşmaktadır. Fiziksel yakınlık alt boyutu eklendiğinde varyans %14’e, aşırı beklentiler alt boyutu ile %17’ye yükselmekte ve son olarak cinsiyet farklılıkları alt boyutu denkleme girdiğinde varyans %18’e ulaşmaktadır.

4. Tartışma

Araştırmanın temel değişkenleri olan toplumsal cinsiyet rolü tutumları, romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ve ilişki doyumu öncelikle demografik özelliklere göre incelenmiş; cinsiyet, yerleşim yeri, anne ve baba eğitim düzeyi, ilişki durumu ve ilişki süresi değişkenleri ile anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Cinsiyet değişkeni açısından değerlendirme yapıldığında, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği'nin (TCRTÖ) alt değişkenleri olan kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü boyutlarında etkisinin olduğu görülmüştür. Belirtilen dört boyutta da kadın katılımcıların erkeklerden daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Buna göre kadınların erkeklere göre daha eşitlikçi tutumlara sahip oldukları, erkeklerin ise kadınlara göre daha geleneksel oldukları söylenebilir. Bu bulgu daha önce toplumsal cinsiyet rolü tutumları konusunda yurtiçi ve yurtdışında yapılan araştırma sonuçlarıyla da tutarlılık göstermektedir (Budak, 2011; Öngen & Aytaç, 2003; Çelik ve ark., 2013; Çetinkaya, 2013; Seçgin & Tural, 2011; Surinya, 1997; Vefikuluçay ve ark., 2009; Kodan, 2013; Arıcı, 2011). Bu araştırmadan ve diğer araştırmalardan elde edilen, kadınların erkeklere göre daha bireyselliği önemseyen veya eşitlikçi tutumlara sahip olabileceği düşünülmektedir. Kulik (1999) de benzer şekilde kadınların daha eşitlikçi tutumlara sahip olmasını kadınların iş ve aile yaşamında erkeklerle eşit olma isteğiyle ilişkilendirmiştir.

Araştırmanın temel değişkenleri yerleşim yeri değişkeni açısından ele alındığında, sadece TCRTÖ alt boyutlarından kadın cinsiyet rolü boyutunda yerleşim yerinin etkisi bulunmuştur. Bir başka ifade ile hayatının çoğunu büyükşehirde geçiren katılımcıların diğer katılımcılara göre kadın cinsiyet rollerine yönelik olarak daha eşitlikçi tutum sahibi oldukları söylenebilir. Yapılan araştırmalarda kırsal bölgede büyüyen ya da kırsal bölge doğumlu olan bireylerin daha geleneksel tutumlara sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmış, bu farklılıklar eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü boyutlarında görülmüştür (Zeyneloğlu, 2008; Çavdar, 2013; Öngen & Aytaç, 2003).

Anne eğitim düzeyi değişkenine göre annesi ilköğretim mezunu olan öğrenciler, annesi ortaokul/lise ve üniversite mezunu olan öğrencilere kıyasla daha geleneksel tutumlara sahiptir. Bu sonuç anne eğitim düzeyi yükseldikçe tutumların daha eşitlikçi olduğunu gösteren araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır (Arici, 2011; Atiş, 2010; Çetinkaya, 2013).

Baba eğitim düzeyi değişkenine göre yapılan analizlerde TCRTÖ alt boyutlarından eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü değişkenleri ile ilişki bulunmuştur. Babası ilköğretim mezunu olan öğrenciler, babası ortaokul/lise ya da üniversite mezunu olan öğrencilerden daha fazla geleneksel tutuma sahiptir. Bu durum Arıcı (2011) 'nın çalışması ile paralellik içermektedir.

İlişki durumu değişkeni “flört” ve “sözlü, nişanlı ya da evli” olarak iki gruba ayrılmıştır. İlişki durumuna göre yapılan değerlendirmede grupların kadın cinsiyet rolü ve ilişki doyumu değişkenleri boyutlarında farklılaştıkları görülmüştür. Flört dönemindekilerin kadın cinsiyet rolü kapsamında sözlü, nişanlı ya da evlilere göre daha eşitlikçi tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca flört dönemindekilerin ilişki doyumları diğer grubun bildirdiği ilişki doyumundan daha düşüktür. Bu durum literatürde ilişki doyumunun ilişki durumuna göre farklılaştığını gösteren başka çalışmalarla paralellik içermektedir (Buğa, 2009; Büyükşahin, 2006, Saraç ve ark2015). Bir başka çalışmada da sosyal çevreden onay almanın ilişkiler üzerinde etkili olduğundan söz edilmektedir (Neyer & Voigt, 2004). Sosyal onayın bireylerin ilişkilerine etki ederek, doyumu arttırdığı düşünülebilir.

İlişki süresi değişkeni ile TCRTÖ alt boyutlarından kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü arasında ilişki bulunmuştur. Bu çalışmada bireylerin şu an yaşadıkları ilişkinin ne kadar süredir devam etmekte olduğu sorulmuştur. Uzun süreli ilişkisi olanların kısa süreli ilişkisi olanlara göre daha geleneksel tutumlara sahip olması, bireylerin daha fazla bağlılık içeren bir ilişkinin içinde olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca bu çalışmada sözlü, nişanlı ya da evli bireylerin flört aşamasındaki bireylere göre daha geleneksel tutumlara sahip oldukları bulunmuştur. Aynı etkiler ilişki süresi uzun olanlar için de geçerli olmuş ve bu yüzden paralel sonuçlar elde edilmiş olabilir.

Araştırmanın temel değişkenleri olan romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ile toplumsal cinsiyet rolü tutumları arasında ilişki bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre daha geleneksel tutumlara sahip oldukça romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar artmakta, daha eşitlikçi oldukça romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar azalmaktadır. Ölçeklerin alt boyutları arasında da ilişkiler bulunmuştur. Buna göre; eşitlikçi cinsiyet rolü ve evlilikte cinsiyet rolü ile sosyal zaman kullanımı, farklı düşünmek, fiziksel yakınlık ve cinsiyet farklılıkları boyutlarının ilişkili olduğu görülmüştür. Eşitlikçi cinsiyet rolü ve evlilikte cinsiyet rolü bağlamında bireyler daha eşitlikçi tutumlara sahip oldukça bireylerin sosyal zaman kullanımı, farklı düşünmek, fiziksel yakınlık ve cinsiyet farklılıkları ile ilgili akılcı olmayan inançları azalmaktadır.

Bireyler kadın cinsiyet rolüne yönelik daha eşitlikçi tutumlara sahip oldukça sosyal zaman kullanımı, zihin okuma, farklı düşünmek, fiziksel yakınlık ve cinsiyet farklılıkları boyutlarında akılcı olmayan inançları azalmaktadır.

Geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü bağlamlarında değerlendirildiğinde ise romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançların tüm boyutları ile negatif yönde ilişki bulunmuştur. Geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolü boyutlarında bireyler daha geleneksel oldukça akılcı olmayan inançları artmaktadır.

Toplam puanlar ve alt boyut puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, tüm ilişkilerin aynı yönde olduğu görülmektedir. Buna göre toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar geleneksel oldukça romantik ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançlar artmaktadır. Çavdar (2013) da romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar ve toplumsal cinsiyet rolü tutumları arasındaki ilişkileri araştırdığı çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Toplumsal cinsiyet ve ilişkiye ve partnere yönelik beklentiler (Ganong & Coleman, 1992); ilişkilere yönelik kalıpyargılar ve cinsiyetçilik gibi konuların ele alındığı çalışmaların sonuçları da (Sakallı & Curun, 2001) bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Araştırmada ilişki doyumu ile TCRTÖ ve RAINÖ toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiş olsa da her iki ölçeğin de alt boyutlarıyla ilişki doyumu arasında ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca ilişki doyumunu yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre ilişki doyumunu ilk sırada erkek cinsiyet rolü; ikinci sırada erkek cinsiyet rolü ile birlikte geleneksel cinsiyet rolü yordamaktadır. Buna göre toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eşitlikçi tutuma sahip olmanın ilişki doyumunu arttırdığı söylenebilir. İlişki doyumunu yordayıcı değişkenlerde üçüncü sırada RAINÖ alt ölçeklerinden farklı düşünmek boyutu, dördüncü sırada fiziksel yakınlık boyutu, beşinci sırada aşırı beklentiler boyutu, altıncı sırada ise cinsiyet farklılıkları boyutu olduğu görülmektedir. Bireylerin ilişkide farklı düşünmeye, fiziksel yakınlığa ve cinsiyet farklılıklarına yönelik akılcı olmayan inançlarının artması ilişki doyumunu düşürmektedir. Aşırı beklentilere yönelik inançların artması ise ilişki doyumunu yükseltmektedir. Analiz sonuçlarına ilişkin açıklamalar aşağıda sırasıyla paylaşılmıştır.

TCRTÖ alt boyutlarından erkek cinsiyet rollerine yönelik tutumlar eşitlikçi oldukça ilişki doyumunu artmaktadır. Literatürde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve ilişki doyumunu arasındaki ilişkileri araştıran az sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir. Schwarzwald ve ark. (2008)'na göre geleneksel tutuma sahip olan çiftler, eşitlikçi

tutuma sahip olan çiftlere göre ilişkiden daha az doyum almaktadırlar. Üniversite öğrencileriyle yapılan başka bir çalışmada partnerlerini androjen algılayan katılımcılar diğer katılımcılara göre daha yüksek ilişki doyumunu bildirmişlerdir (Curun, 2001). Evli çiftlerle yapılan bir çalışmada daha eşitlikçi tutumlara sahip olan çiftlerin geleneksel olanlara göre daha uyumlu bir evlilik ilişkisine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Yüksel & Dağ, 2014). Mevcut çalışmadan elde edilen bu sonuca yönelik farklı açıklamalar getirilebilir. Geleneksel çiftlerin ilişkideki rol ve sorumluluklarına yönelik düşüncelerinin, sosyal normlar tarafından belirlendiğinden daha katı ve değişmez olduğu düşünülebilir ve bu nedenle çiftler partnerler arasında olabilecek bir çatışmayı daha yıkıcı olarak algılıyor olabilirler (Schwarzwald ve ark., 2008). Eşitlikçi çiftler ise sosyal normlar ve çatışmalar tarafından daha az tehdit hissediyor olabilir, bu da algıladıkları ilişki doyumunu geleneksel çiftlere göre daha yüksek tutuyor olabilir. Bir başka açıklama da Coleman ve Ganong(1985) tarafından yapılan bir çalışmaya dayanarak yapılabilir. Üniversite öğrencileriyle yapılan bu çalışmada androjen bireylerin duygularına yönelik daha fazla içgörü sahibi, duygularını daha rahat ifade eden, hatalara karşı daha anlayışlı bireyler oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre eşitlikçi bireylerin de ilişkilerde aynı tutumlara sahip oldukları düşünülebilir ve bu tutumlar ilişki doyumunu yükseltiyor olabilir. SafiliosRothschild(1977)'a göre cinsiyetleri ayrışmamış (sex-typed) bireyler karşı cinsi, eşitlik içinde bir sevgi ilişkisi yaşayabileceği bireyler olarak görmek yerine, başa çıkılması gereken partnerler olarak görüyor olabilirler (Akt. Coleman & Ganong, 1985). Bu tutumların ilişki doyumunu azaltıcı etki yarattığı düşünülebilir.

Bu çalışmada ilişki doyumunu, TCRTÖ alt boyutlarından sadece erkek cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolüyle birlikte geleneksel cinsiyet rolünün yordamasına ilişkin, destekleyici çalışmalara rastlanmaktadır. McGovern ve Meyers(2002)'in araştırmasında eşitlikçi tutuma sahip erkekler, geleneksel olanlara göre daha yüksek evlilik doyumunu bildirmişlerdir (Akt. Yüksel & ağ, 2014). Bir başka çalışmada ise benzer şekilde, erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerine sahip olduğu çiftlerde evlilik kalitesinin daha düşük olduğu belirtilmiştir (Stanik & Bryant, 2012). Ayrıca, erkeğin eşitlikçi tutumlara sahip olmasının, ilişkide kadının rol ve sorumluluklarıyla ilgili beklentileri de etkilemesi olasıdır. Bu nedenle erkeklerin daha eşitlikçi tutumlar benimsemesinin istenir bir durum olabileceği ve bu sayede erkek cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumlara sahip olan bireylerin ilişkilerinden daha yüksek doyum sağlayabileceği düşünülebilir.

İlişki doyumunu ile RAİNÖ alt boyutlarından aşırı beklentiler, farklı düşünmek, fiziksel yakınlık ve cinsiyet farklılıkları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre farklı düşünmek, fiziksel yakınlık ve cinsiyet farklılıkları

boyutlarında daha fazla akılcı olmayan inanç sahibi oldukça ilişki doyumunun azaldığı bulunmuştur. Aşırı beklentiler boyutunda daha fazla akılcı olmayan inanç sahibi oldukça ise ilişki doyumunun arttığı görülmektedir. Her iki sonuç da literatürdeki araştırmalarla paralellik göstermektedir (Sarı, 2008; Saraç, 2013).

Aşırı beklentilerin ilişki doyumunu arttırması kültürel faktörlerle de açıklanabilir. Bireyci toplumlarda ilişkiler bağımsız bireylerin kendi gönüllü girişimleri ile oluşturulurken, Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde ilişkiler partnerlerin birbirlerine karşı sorumlulukları üzerinden ilerlemektedir (Akt. İmamoğlu ve ark., 2011).

RAİNÖ alt boyutlarından farklı düşünmek ve cinsiyet farklılıkları ilişki doyumu ile pozitif yönde ve negatif yönde anlamlı ilişki bildiren çalışmalara rastlanmaktadır. Farklı düşünmek için de aynı çalışmalarda ilişki doyumu ile pozitif yönde, bir çalışmada ise negatif yönde ilişki bulunmuştur (Saraç, 2013; Sarı, 2008). Üniversite öğrencileriyle yapılan bir başka çalışmada partnerler arasında anlaşmazlık çıkmasının yıkıcı olduğu, kadın ve erkeğin ilişki ihtiyaçlarının farklı olduğu ve kadın ve erkeğin birbirlerini anlayamayacaklarına yönelik akılcı olmayan inançlar arttıkça ilişki doyumunun azaldığı bulunmuştur (Beştav, 2007). Bireylerin romantik ilişkilerine yönelik akılcı olmayan inançlara sahip olması, davranışlarını ve birbirleriyle iletişimlerini etkilemektedir (Sanford, 2006). Akılcı olmayan inançlar arttıkça çiftler arasında anlaşmazlık ve hayal kırıklıkları baş göstermekte, bu da romantik ilişkide çatışmalara ve ayrılıklara sebep olabilmektedir (Gizir, 2012; Addis & Bernard, 2002; Erok, 2013; Hamamcı, 2005). Bu bulguları destekler şekilde, evli bireylerle yapılan çalışmalarda, akılcı olmayan inançların evlilik uyumunu da olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Möller & Van der Merwe, 1997; Möller & Van Zyl, 1991; Yıldız, 2012; Stackert & Bursik, 2003).

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın örneklemini sadece Ankara ilindeki üç üniversitede öğrenim gören üniversite öğrencileri ile sınırlıdır. Benzer bir araştırma, farklı kültürlerde, farklı şehir ve üniversitelerde yapılabilir.

Yapılan araştırma sadece üniversite öğrencilerini kapsamaktadır. Elde edilen verilerin daha kapsamlı değerlendirilebilmesi ve kullanılabilmesi için farklı örneklemlemlerle de benzer çalışmalar tekrarlanabilir. İlişki durumuna göre karşılaştırma yapıldığında daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi için gruplardaki kişi sayısının kontrol edildiği bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Addis, J., & Bernard, M. E. (2002). Marital Adjustment and Irrational Beliefs. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 20 (1), 3-13.
- Arıcı, F. (2011). *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Atış, Filiz., (2010). Ebelik/ Hemşirelik 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Baucom, D. H., Epstein, N., Sayers, S., & Goldman Sher, T. (1989). The Role of Cognitions in Marital Relationships: Definitional, Methodological, and Conceptual Issues. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57 (1), 31-38.
- Beştav, G. (2007). *Romantik İlişki Doyumu ile Cinsiyet, Bağlanma Stilleri, Rasyonel Olmayan İnançlar ve Aşka İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Budak, B. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Aşka İlişkin Tutumları ve İlişki Doyumlarının Kişilik Özellikleri ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Buehler, C. J., & Wells, B. L. (1981). Counseling The Romantic. *National Council on Family Relations*, 30 (3), 452-458.
- Buğa, D. (2009). *Yakın İlişkilerde İstikrar: Bağlanma Stilleri ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Bir Karşılaştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Büyükaşahin, A., (2006). Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Campbell, L., Simpson, J. A., Boldry, J. G., & Rubin, H. (2010). Trust, Variability in Relationship Evaluations, and Relationship Processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99 (1), 14-31.

Coleman, M., & Ganong, L. H. (1985). Love and Sex Role Stereotypes: Do Macho Men and Feminine Women Make Better Lovers? . *Journal of Personality and Social Psychology*, 49 (1), 170-176.

Collins, W. A. (2003). More than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence. *Journal Of Research On Adolescence*, 13 (1), 1-24.

Curun, F. (2001). *The Effects of Sexism and Sex Role Orientation on Relationship Satisfaction*. Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Çavdar, D. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çelik, A. S. Pasinlioğlu, T. Tan, G., & Koyuncu, H. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Eşitliği Tutumlarının Belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21 (3), 181-186.

Çetinkaya, S. K. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. *Nesne Dergisi*, 1 (2), 21-43.

Dökmen, Z.Y. (2010). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Dönmez, A. (Ed.). (2009). *Yakın İlişkiler Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Eidelson, R. J., & Epstein, N. (1982). Cognition and Relationship Maladjustment: Development of a Measure of Dysfunctional Relationship Beliefs. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50 (5), 715-720.

Ellis, A. (1993). Reflections on Rational-Emotive Therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61 (2), 199-201.

Ellis, A., & Dryden, W. (1997). *The practice of rational emotive behavior therapy*. New York: Springer Publishing Company.

Erok, M. (2013). *İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalar, İlişkiye Dair İnançlar, Kişilerarası Öfke, Kişilerarası İlişkiler, Problem Çözme ve Evlilik Çatışması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Furman, W., & Shaffer, L. (2003). "The Role Of Romantic Relationships In Adolescent Development". P. Florsheim (Ed.) içinde, *Adolescent Romantic Relations and Sexual Behavior: Theory, Research and Practical Implications*. (s. 3-22). Denver: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Ganong, L. H., & Coleman, M. (1992). Gender Differences in Expectations of Self and Future Partner. *Journal of Family Issues*, 13 (1), 55-64.

Gizir, C. A. (2012). İlişki İnançları Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 35-45.

Hamamcı, Z. (2005). Disfunctional Relationship Beliefs in Marital Satisfaction and Adjustments. *Social Behaviour and Personality*, 33 (4), 313-328.

Helgeson, V. S. (2012). *The Psychology of Gender*. New Jersey: Pearson Education.

Hendrick, S. S., Hendrick, C., & Adler, N. L. (1988). Romantic Relationships: Love, Satisfaction, and Staying Together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (6), 980-988.

İmamoğlu, E. O., Günaydın, G., & Selçuk, E. (2011). Özgün Benliğin Yordayıcıları Olarak Kendileşme ve İlişkililik: Cinsiyetin ve Kültürel Yönelimlerin Ötesinde. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26 (67), 27-43.

Kalkan, M., Hamamcı, Z., & Yalçın, İ. (2012). *Evlilik Öncesi Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Knee, C. R., Patrick, H., & Lonsbary, C. (2003). mplicit Theories of Relationships: Orientations Toward Evaluation and Cultivation. *Personality and Social Psychology Review*, 7 (1), 41-55.

Kodan, S. (2013). *Evli Bireylerin Evlilik Kalitesi Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Kulik, L. (1999). Gendered Personality Disposition and Gender Role Attitudes Among Israeli Students. *The Journal of Social Psychology*, 139 (6), 736-747.

Möller, A. T., & Van der Merwe, J. (1997). Irrational Beliefs, Interpersonal Perception and Marital Adjustment. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive Behavior Therapy*, 15 (4), 269-279.

Möller, A. T., & Van Zyl, P. D. (1991). Relationship Beliefs, Interpersonal Perception and Marital Adjustment. *Journal of Clinical Psychology*, 28-33.

Madey, S. F., & Rodgers, L. (2009). The Effect of Attachment and Sternberg's Triangular Theory of Love on Relationship Satisfaction. *Individual Differences Research*, 7 (2), 76-84.

Neyer, F. J., & Voigt, D. (2004). Personality and Social Network Effects on Romantic Relationships: A Dyadic Approach. *European Journal of Personality*, 18, 279-299.

Öngen, B., & Aytaç, S. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 48 (2), 1-18.

Özgüngör, S., & Acun Kapıkıran, N. (2011). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36), 114-126.

Reed, J. S., & Dubow, E. F. (1997). Cognitive and Behavioral Predictors of Communication in Clinic-Referred and Non-Clinical Mother-Adolescent Dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 91-102.

Sabatelli, R. M. (1988). Exploring Relationship Satisfaction: A Social Exchange Perspective on the Interdependence between Theory, Research, and Practice. *National Council on Family Relations*, 37 (2), 217-222.

Sakallı, N., & Curun, F. (2001). Romantik İlişkilerle İlgili Kalıpyargılara Karşı Tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 22, 31-45.

Sanford, K. (2006). Communication During Marital Conflict: When Couples Alter Their Appraisal, They Change Their Behavior. *Journal of Family Psychology*, 20 (2), 256-265.

Sarı, T. (2008). *Üniversite Öğrencilerinde Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar, Bağlanma Boyutları ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Saraç, A. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişki Doyumunu Yordamada Akılcı Olmayan İnançlar ve Evlilik Öncesi İlişki Algılarının Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Saraç, A., Hamamcı, Z., & Güçray, S. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişki Doyumunu Yordaması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (43), 69-81.

Schwarzwald , J., Koslowsky , M., & Izhak-Nir , E. (2008). Gender Role Ideology as a Moderator of the Relationship between Social Power Tactics and Marital Satisfaction. *Sex Roles*, 59, 657–669.

Seçgin , F., & Tural, A. (2011). Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (4).

Stackert , R. A., & Bursik , K. (2003). Why am I unsatisfied? Adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 34, 1419–1429.

Stanik , C. E., & Bryant , C. M. (2012). Marital Quality of Newlywed African American Couples: Implications of Egalitarian Gender Role Dynamics. *Sex Roles*, 66, 256–267.

Sternberg, R. J. (1986). A Triangular Theory of Love. *Psychological Review*, 93 (2), 119-135.

Surinya, T. (1997). *Gender Role Attitudes Among Thai College Students: Traditional or Egalitarian?* Yüksek Lisans Tezi, Oregon State University, Oregon.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *Social Psychology of Groups*, New York: Wiley.

Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1961). *The Social Psychology of Groups* (Cilt 2). New York: John Wiley&Sons.

Uebelacker , L. A., & Whisman , M. A. (2005). Relationship Beliefs, Attributions, and Partner Behaviors Among Depressed Married Women. *Cognitive Therapy and Research*, 29 (2), 143-154.

Vefikuluçay,Y. D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L., & Eroğlu, K. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1).

Whisman, M. A., & Friedman, M. A. (1998). Interpersonal Problem Behaviors Associated with Dysfunctional Attitudes. *Cognitive Therapy and Research*, 22 (2). Yıldız, Y. (2012). *İlişkiye İlişkin İnançların Evlilik Uyumunu Yordaması*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçan Üniversitesi, Muğla.

Yüksel, Ö., & Dağ, İ. (2014). Kadınlarda Evlilik Uyumu ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Stresle Baş Etme Biçimleri ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Aracı Roller. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26 (3), 181-187.

Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da Hemşirelik Eğitimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Yoplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Zeyneloğlu, S., & Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 40, 409-420.

TÜRKİYE’DE DÜNDEN BUGÜNE AYDIN VE İKTİDAR

M. Zeki DUMAN*

ABSTRACT

INTELLECTUAL AND POWER FROM PAST TO PRESENT IN TURKEY

Throughout the history political powers needed organic intellectuals to serve their own objectives in order to reinforce their social hegemony and to preserve their regimes. Intellectuals who held knowledge as a monopoly, produced ideological formation, and generally used their cultural capital for class purposes for centuries, have sometimes conflicted with and sometimes compromised with the political powers. On the axis of this conflict and compromise, the attitude of intellectuals towards governmental structure, dominant classes, trying to protect the status quo, as well as local and universal problems all determined his relation with power. In this respect, position, function and role of the intellectual in every society differed as well. Indeed, intellectual has functioned with his criticism and opposition identity against power in Western societies while in non-western societies intellectual fulfilled governmental functions of power and legitimized power by his knowledge. In this article, which deals with the function of the intellectuals in Turkey, it will be argued that intellectuals who appear to be a historical, social and category tried to "protect" (patronize) the power (government) in the Classical Ottoman Period, to "save" (construct) in Tanzimat Reform Era and to establish his mission for building up Republican experience (Era)received his identity from the ideological-bureaucratic nature of the state in which he has grown up and raised instead of his cognitive background or critical attitude.

Keywords: Lettered, Intellectual, Political Power, Turkish Intellectual, Public Ideology.

ÖZET

Siyasal iktidarlar, tarih boyunca rejimlerini korumak ve toplumsal hegemonyalarını pekiştirmek için kendi amaçlarına hizmet edecek organik aydınlarla ihtiyaç duymuşlardır. Yüzyıllarca bilgi tekelini elinde tutan, ideolojik formasyon üreten ve genellikle kültürel sermayelerini sınıfsal amaçları için kullanan aydınlar, siyasi iktidarla kimi zaman çatışmış, kimi zaman da uzlaşmıştır. Bu çatışma ve uzlaşma ekseninde aydının yönetsel yapılar, statükoyu korumaya çalışan egemen sınıflara ve yerel, evrensel sorunlara karşı tutumu, onun iktidarla olan ilişkisi belirlemiştir. Bu açıdan her toplumda aydının konumu, işlevi ve de rolü farklılık göstermiştir. Nitekim aydın, Batı toplumlarında iktidara karşı muhalif kimliği ve eleştirel yönüyle öne çıkarken, batı dışı toplumlarda iktidarın idari fonksiyonlarını yerine getiren ve bilgi birikimiyle onu meşrulaştıran bir işlevi görmüştür. Aydının söz

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, (zekiduman@yahoo.com)

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XI, No. 2, (Ekim 2018)

Geliş: 04.06.2018

Kabul: 16.10.2018

konusu işlevini Türkiye özelinde ele alan bu makalede, genel olarak tarihsel, toplumsal ve sınıfsal bir kategori olarak karşımıza çıkan aydının, iktidarı (devleti), Klasik Osmanlı Döneminde “korumak” (himaye etmek), Tanzimat Döneminde “kurtarmak” (ihya etmek) ve Cumhuriyet Döneminde “kurmak” (inşa etmek) misyonu edindiği, kimliğini düşünsel birikiminden ya da eleştirel tutumundan ziyade içinde yetişip büyüdüğü devletin ideolojik-bürokratik yapısından aldığı tezi savunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Aydın, Entelektüel, Siyasal İktidar, Türk Aydını, Resmi İdeoloji.*

GİRİŞ

Siyasal iktidarların bilgiyle ve bilginlerle olan ilişkisi insanlık tarihinin çok eski dönemlerine kadar uzanmaktadır. Sümerlerin beş bin yıl önce yazıyı bulmasıyla başta büyücüler ve şamanlar olmak üzere âlimler ve filozoflar toplumda olduğu kadar iktidarda da saygın bir yer kazanmışlardır. Nitekim her tarihsel dönemde belirli bilgilere sahip olanlar -bu kimi zaman ilkçağda olduğu gibi mistik güçleri olduğuna inanılan sihirbazlar, kimi zaman Ortaçağda olduğu gibi teolojik bilgilere sahip olan rahipler veya günümüz modern toplumlarda bilimsel ve teknik bilgiyi elinde bulunduran diplomalılar, uzmanlar, intelijensiya-sınıfsal açıdan da ayrıcalıklı bir konum elde etmişlerdir. Bunlar, toplumsal işlevleri yanında, siyasal sistem içinde oynadıkları rollerle de dikkat çektikleri için her dönemde iktidarın ihtiyaç duyduğu kimseler olmuşlardır.

Bilginin başlı başına bir güç olması ve bu gücün ideolojik meşrulaştırmanın aracı olarak kullanılması, en başta siyasal iktidarın bilgiyi kontrol etmesine neden olmuştur. Her iktidar, toplumsal ve ideolojik hegemonyasını sürdürebilmek için bilgiyi bir enstrüman olarak kullanmaya çalışmıştır. Zira iktidar, bilgiye gereksinim duymuş, bilgi iktidara meşruiyet ve etkililik kazandırmış, bilgiye sahip olmak, aynı zamanda iktidarın yolunu açmıştır (Bauman, 1996:62). Bu nedenle bütün siyasi rejimler, kelimeleri ve fikirleri kullanmasını bilenlere şans tanımıştır. Aron (1979:257)’un deyimiyle, günümüzde olduğu gibi her dönemde başa geçenler, cesareti veya serveti çok olanlara değil, kitleleri ve seçmenleri ikna etmesini bilen demagoglara, düşünürlere, aydınlara daha da önemlisi bir düşünce sistemini veya işlevsel bir fikri ortaya koymuş olan doktrincilere ihtiyaç duymuştur.

Bu ihtiyaç nedeniyle aydın, genellikle siyasal iktidar karşısında bağımsız bir kimlik edinmede zorlanmıştır. Çünkü siyasal iktidar, bir yandan bilgi üretimini, kullanımını ve kontrolünü elinde bulundurmak suretiyle toplumsal ve ideolojik meşruiyetini güçlendirmek, diğer yandan ideolojisiyle, sembolleriyle, kahraman-

larıyla, mitolojileriyle, tabularıyla, ritüelleriyle, sloganları ve korkularıyla insanların dünyasına egemen olmak istemiştir (Çetin, 2003:159). Bu egemenliğin meşruiyetini de, çoğunlukla yoğun bir propagandayla ve gerek medya, gerekse aydınlar aracılığıyla gerçekleştirdiği algı operasyonu ile sivil toplumda ürettiği rıza ile sağlamaya çalışmıştır. Gramsci (1997)'nin deyişiyle, siyasal iktidar, doğası gereği her zaman muktedir stratejilere başvurarak toplumsal, ideolojik ve kültürel hegemonyasını sürdürecektir organik aydınlar yaratmaktan geri kalmamıştır.

Aydınlar ise toplumdaki ayrıcalıklı konumları yanında, iktidar karşısına kimi zaman muhalif, kimi zaman uzlaşmacı bir kimlikle çıkmışlardır. Her ne kadar kültürel sermayeye sahip olan aydının iktidarla kurduğu ilişki, toplumdan topluma farklılık gösterse de onun ayırıcı özelliğinin, en başta politik düzen karşısında özgür ve bağımsız bir duruşa, sorgulayıcı bir tutuma, muhalif, aykırı, kışkırtıcı ve ezber bozan bir söyleme sahip olduğu söylenebilir. Ancak muhalif olmak demek, sadece iktidara muhalefet olsun diye tavır almak değildir. Hele iktidarı şikâyet etmek ise, hiç değildir. Muhalif olmak, yozlaşmış toplumsal yapı, kurum ve değerleri eleştirmek, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşama ilişkin sorunları ve bu sorunlarda iktidarın yanlısını dile getirmek ve kamuyu aydınlatma misyonu içinde hareket ederek söylenmesi gerekenleri söyleyebilmektir. Aslında aydın kavramına daha yakından bakılırsa, kavrama ilişkin tanımsal ve kuramsal izahların ortak bazı noktalarda bulunduğu görülecektir.

1. Aydın

Bugüne kadar birçok kavramda olduğu gibi, aydın kavramı hakkında da çok farklı tanımlar yapılmıştır. Aydın kim olduğu, ne iş yaptığı, sınıfsal kökeninin ve toplumsal aidiyetinin ne olduğu, kimin için çalıştığı veya neye hizmet ettiği gibi sorular sürekli tartışılmıştır. Bu tartışmaların seyrini, genellikle ideolojik tutumlar belirlemiştir, zira politik duruş noktasında solda veya sağda olmak, kavramı farklı tanımlamayı gerektirmiştir. Dolayısıyla aydın karşıtlığının ya da yandaşlığının, söz konusu ideolojik tutumların bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Özellikle de aydın karşıtlığı, hem solcu hem de tutucu çevrelerde gözlenen genel bir olgudur. Aydınlar, her ne kadar toplumcu mücadelenin başladığı ilk dönemlerde halkın sınıf bilincini geliştirdiği düşüncesiyle, sol cenah tarafından benimsenmişse de, sonraki süreçte burjuvazinin sözcüleri oldukları gerekçesiyle eleştirilmişlerdir. Aynı şekilde tutucular da aydınları, devrimci değişimi, toplumculuğu, radikalizmi ve tanrıtanımazlığı simgeleyen kişiler oldukları düşünülerek dışlamışlardır (Alkan, 1977:23).

Aydın kavramı genellikle entelektüel, münevver, mütefekkir veya

intelijensiya gibi kavramlarla karıştırılmaktadır. Aydın, 17. Yüzyılda, Fransızca *éclairé* sıfatından türemiş olan bir kavramdır. Özü itibariyle zihni aydınlanmış kişi demektir. Türkçeye Tanzimat Dönemi sırasında “münevver” olarak geçmiş ve sonrasında aydın denilmiştir (Kılıçbay, 1999:175). Aslında aydın, Batılı bir kavram olan entelektüelin karşılığıdır. Aydın, aydınlandırılmış ya da nurlandırılmış insan tipi demektir (Subaşı, 1996: 38). Aydın diye belli bir sınıfsal kategorinin olmadığını düşünenler (Ülgener, 2006:91) onu daha çok bağımsız bir kimlik olarak görmek istemişlerdir. Genellikle aydının kim olduğundan ziyade ne tür vasıflara ve politik düzen karşısında nasıl bir tutuma sahip olduğu sorusu öne çıkmıştır. Bu konuda Gramsci’den Benda’ya, Said’ten Sartre’ye kadar birçok düşünür, aydının özgün kimliğini onun hakikatle, doğruyla ve gerçekle olan ilişkisi bağlamında ele almışlardır.

Diğer birçokları gibi söz konusu düşünürlerin de aydının kimliğiyle ilgili hem fikir oldukları husus, bir toplumsal rol kategorisi olarak aydının, çağına tanıklık eden, kendi içinde ve toplumdaki pratik gerçekliğin araştırmasıyla öne çıkan, egemen ideolojiye tavır alan (Sarte, 2017:37, Eyerman, 1994), toplumsal değer yargılarının yarattığı tabulara aldırmandan düşünebilen ve düşündüklerini korkmadan, çekinmeden söyleyen (Alkan, 1977:25), her platformda kanaatleri bir teori haline getiren (Aron, 1979:262) ve içinde bulunduğu tarihsel ve toplumsal mekanda kendi “insani konumu”nun bilincinde olan kimse (Şeriati, 2017:58) olarak görülmüştür. Ancak bu tanımlar yanında üzerinde dikkatle durulması gereken bir düşünürün, Gramsci’nin aydın tanımına yakından bakmakta yarar var. Zira onun bu konu hakkındaki düşüncesi, aydının politik düzenle, iktidarla olan ilişkisi açısından da önemlidir.

Siyasal duruşu ve mücadeleci yanıyla en önemli Marksist düşünürlerden biri olan Gramsci, aydınların toplum içindeki rolleri ve iktidarla olan ilişkileri konusunda yazdıklarıyla da tanınmıştır. Faşist Mussolini döneminde hapishanede yazdığı yazılarda iktidarın doğasına ilişkin gerek hegemonya ve rıza üretimi konusıyla, gerekse sivil toplum ve organik aydın tanımıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Gramsci (1985:25-31) ’ye göre bütün insanlar aydındır, ama bütün insanlar, toplumda aydının gördüğü işi göremezler. Bununla kastettiği toplumda iki tür aydının var olduğudur. Birincisi nesilden nesile aynı işi yapan “geleneksel aydın”, ikincisi ise iktidarla ilişkisi olan ve iktidarın çıkarları doğrultusunda hareket eden “organik aydın”lar. Ona göre başa geçmek isteyen her iktidar, geleneksel aydınları “ideolojik” olarak kendine dönüştürme ve kazanma yolunda savaş verir.

Organik aydınlar, dolayısıyla egemen sınıfın elçileridir. Yerine getirdikleri

görevler ve işlevler, toplumsal hegemonya ve politik yönetimdir. Bundan dolayı organik aydın, iktidarı oluşturan bloğun ideolojik hegemonyasını kurmaya çalışır. Diğer bir deyişle organik aydın, bireysel ya da ideolojik çıkarlarından dolayı iktidarın gölgesinden ayrılamayan ve devletin ideolojik bir aygıtı/aracı olarak işlev gören kimsedir. Bu bağlamda, *toplumsal yaşamı dönüştürmek, politik düzenin meşruiyetini sağlamak, kapitalist sistemi rasyonelleştirmek ve popüler kültürü yaygınlaştırmak gibi işlevler*, günümüz organik aydının belli başlı görevleri arasında yer aldığı söylenebilir. Nitekim tarih bize, her dönemde başa geçmiş olan rejimlerin yukarıda söz konusu edilen işlevleri yerine getirecek organik aydınlara ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyaca göre de kendi aydınını oluşturduğunu da göstermiştir.

Türkiye’de aydınlar, Osmanlıdan başlamak üzere her dönemde etkili olmuştur. Klasik dönemde ulema sınıfı içinde yer alarak daha çok dini eğitim vermeye çalışmıştır. Aydınlar bu dönemde iktidarın politikalarına dini meşruiyet sağlamaya çalışmıştır. Ancak Osmanlının Avrupa karşısında gerilemeye başlaması, başta ordu olmak üzere yapısal kurumları modernleştirmeye çalışması, eğitim reformunu gerçekleştirmesi, ulema sınıfının saygınlığını yitirmesine ve politik gücünün azalmasına neden olmuştur. Ancak Tanzimat Dönemiyle beraber, Osmanlı aydını yeni bir misyon edinerek devletin içine düştüğü durumdan kurtarmaya, hürriyet, eşitlik ve adalet isteyerek meşrutiyet rejimini kurmak suretiyle Osmanlıyı Batılılaştırmaya yeltenmiştir. Aydınlar, devlet memuru sıfatıyla, devlete muhalefet etmiştir. Özellikle Cumhuriyet dönemiyle beraber yeni kurulan rejim, kendi organik aydınını da beraberinde yaratmıştır.

2. Entelektüel

Genellikle entelektüel ile aydın kavramı birbirinin yerine kullanılır. Oysa her ne kadar aynı özne veya kimliklere işaret etse de, söz konusu kavramlar arasınca ince nüanslar bulunmaktadır. Birincisi, entelektüel, Ortaçağın sonlarına doğru Latince intellectuallis kelimesinden türetilmiş olup, yaşamında aklı, bilimi ve bilmeyi esas alan, mevcut fikir ve düşüncelerle savaşımlar içinde olan kişi demektir (Kılıçbay, 175). İkincisi, aydından farklı olarak entelektüel, aydınlanma çağının bir ürünüdür. Onun en belirgin vasfı, eleştirel düşünceye ve sorgulayıcı bir bakış açısında sahip olmasıdır. Statü quo’ya karşıdır. Hakikati dillendirmeye çalışır. Siyasal hegemonyanın dışında kalır. Entelektüelde daha çok hakikat duygusu, aydında ise ideoloji ağır basar. Batı’da hem entelektüel, hem de aydın varken, bizim daha çok aydınımız vardır. Aynı şekilde Türkiye’de iyi felsefeciler vardır ama filozof yoktur (Dellaloğlu, 2013:43).

Entelektüel, aydından farklı olarak iktidardan ve iktidari olan her şeyden uzak kalmaya çalışır. Foucault (2005:32)'un deyişiyle entelektüelin rolü “daha çok iktidar biçimlerine karşı, bu biçimlerin hem nesnesi hem aracı olduğu yerde mücadele etmektir, ‘bilginin’, ‘hakikatin’, ‘bilincin’ ve ‘söylemin’ oluşturduğu düzende. Said (2013:15-23)’e göre ise entelektüel, “sürgün ve marjinal olarak, amatör olarak, iktidara karşı hakikati söylemeye çalışan bir dilin müellifidir... Gerçek entelektüel, en çok metafizik tutkunun, çıkar gözetmeyen adalet ve hakikat ilkelerinin etkisiyle yozlaşmayı mahkûm ettikleri, zayıfları savundukları, kusurlu ya da baskıcı otoriteye meydan okudukları zaman kendileri olurlar.”Ayrımcı özelliği, hiçbir siyasi grubun, partinin adamı olmayışıdır. Entelektüel, daima gergin bir şuurdur, itirazdır ve isyandır (Meriç, 1997:287-288). Bu isyan ahlakı, hem yozlaşan toplumsal değerlere, hem de iktidarın baskıcı ve dayatmacı politikalarıdır. Yine aydından farklı olarak entelektüel, Benda (2017:78)'nın deyimiyle, iktidarla bir çıkar ilişkisi içinde olmayan, insanlığın vicdanı, yetenekli ve ahlaki donanımları gelişkin filozof krallardan oluşan bir avuç insanı temsil eder.

Entelektüel ile aydın arasındaki temel farklardan birisi de, entelektüelin aydından farklı olarak iktidarla işinin olmamasıdır. Gramsci'nin tanımladığı anlamda özellikle organik aydınlar, genellikle birer ideolog olarak siyasal iktidarın hegemonyasını yeniden üretmek ve onun toplumsal meşruiyetini sağlamak gibi bir misyonla hareket etmişlerdir. Oysa entelektüel, bedeli ne olursa olsun bağımız ve özgür bir kimlikle iktidara karşı hakikati söylemekten asla çekinmeyen, mevcut siyasal düzenin suyuna gitmeyip onun yanlışlarını yüzüne vuran kimsedir. Bu açıdan bakıldığında yukarıda da vurgulandığı üzere, Türkiye’de iktidarla kurumsal veya organik bağı bulunmayan, eleştirel düşünme tavrıyla doğruları söylemekten çekinmeyen bir entelektüel kimliğe rastlanamıyor. Çünkü iktidarın sosyal ve kültürel yaşama egemen olduğu toplumlarda, sivil alan ve bireysel özgürlükler kuşatıldığı için eleştirel düşüncenin yeşermesi ve bağımsız entelektüelin doğması mümkün olamamıştır.

Türkiye’de entelektüelden çok aydının bulunmasının diğer bir nedeni, devlet ve sivil toplum arasında keskin bir ayrımın yaşanması ve devletin mutlak bir güç olarak sivil alanı daraltmış olmasıdır. Zira Türkiye’nin de içinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyasında iktidardan bağımsız bir yaşam alanı bulmak adeta mümkün olmamaktadır. Günlük yaşamın en ücra mekânlarına kadar nüfuz etmiş olan ve sivil toplumun doğal seyri içinde gelişip büyümesini ve örgütlenmesini engelleyen iktidar mekanizması, demokratik siyasetin temel ilkesi olan ifade özgürlüğünü sağlamada yeterli başarıyı gösterememiştir. Dolayısıyla iktidar, müesses nizamı eleştirecek entelektüeller yerine var olan düzeni koruyacak, sürdürecekt ve bunu söylemsel olarak da üretecek aydınlara ihtiyaç duymuştur.

3. Batı Avrupa’da Aydını Ortaya Çıkaran Tarihsel, Toplumsal ve Devrimsel Gelişmeler

Siyasal birliğin ve toprak bütünlüğünün bulunmadığı Ortaçağ Avrupa’sında Kilise, zamanla hem dinsel, hem de siyasal bir güç haline gelmiştir. Kilise, bir yandan geniş topraklardan elde ettiği gelirle ekonomik bir güce dönüşerek kutsal kitaba dayalı doğmalarla oluşturduğu skolâstik düşüncüyü manastırlarla yetiştirdiği öğrencilere, diğer yandan eğitim ve düşünce hayatını tekeline alarak Aristo mantığına dayalı felsefeyi topluma aşılama çalışmıştır. Katolik Kilisenin egemen olduğu bu dönemden 16. yüzyıla kadar aydınlar, ruhban bir sınıf olarak toplumda değer taşıyıcı bir rol oynamıştır. Dönemin aydınları olarak karşımıza çıkan rahiplerin en önemli görevi, tanrısal buyrukları içeren kutsal kitabın öğretisini yaymak ve insanları Hristiyan inancına yönlendirmek olmuştur.

Batı Avrupa’da rahiplerin dışında bağımsız aydınların ortaya çıkması; 15.yy’da *Rönesans*’la özgür düşüncenin, 16.yy’da *Reformasyon*’la dinsel hegemonyanın, 18.y.y’da, *Aydınlanma*’yla aklın ve entelektüalizmin ve 18.yy’da *Fransız Devrimi*’yle insan hakları ve eşitlik ilkesinin doğması yanında daha çok iki önemli tarihsel gelişmenin -matbaanın icadı ve burjuvazi sınıfının doğması- etkisi olmuştur. Hiç şüphesiz ki, Rönesans dönemiyle beraber rasyonalizm, sekülerizm ve hümanizm yüzyıllarca bilgi tekeli elinde bulunduran Kilisenin egemenliğini kırmıştır. Bir kere, bilginin düşünsel temelleri, kutsal kitap yerine Antik Yunan’da aranmış, Kilisenin en önemli ideolojik araçlarından biri olan teolojik bilgiler, yerini seküler bilgilere bırakmıştır. Bir nevi bilgi laikleştirilmiştir. Aynı şekilde üniversitelerin ortaya çıkması, ruhban sınıfından olmayan ve feodal egemen sınıftan bağımsız fikirlerin ve özgür düşüncenin yayılmasını sağlamıştır.

Reform hareketi, Kilisenin insanlar üzerindeki dinsel otoritesini kırmakla yetinmemiş, aynı zamanda dünyevi ve ruhani iktidarların ayrılması fikrini de beraberinde getirmiştir. Kilisenin toplum üzerindeki baskısının azalmasıyla dünyevi bilgi, bir değer haline gelerek düşünsel yapıtların ve eleştirel metinlerin yazılmasını sağlamıştır. Çoğu kez Kilisenin teolojisini ve uygulamalarını hedef alan bu metinler, beraberinde eleştirel tutumuyla öne çıkan aydınların doğmasına da yol açmıştır. Reform hareketleri yanında Aydınlanma Felsefesi, en başta skolâstik düşüncenin ve Kilisenin meşruiyetini tartışmalı hale getirmiştir. Zira Aydınlanma, Kilise öğretisinin aksine inanmayı değil, bilmeyi esas alan bir epistemolojiyi öncelemiş, araştırmak, sorgulamak ve eleştirmek aydınlanmanın temel ilkeleri haline gelerek bu ilkeleri kendisine rehber edinen aydınların Avrupa’daki birçok devrimsel gelişmenin zihinsel mimarları olmasını sağlamıştır.

Nitekim aklın gücüne duyulan katışıksız bir inançla (Çiğdem, 2001:36) Fransa Burjuva devrimini hazırlayan Rousseau, Voltaire, Diderot, Montesquieu, Concorcet gibi düşünürler felsefeyi, bilimi ve kültürü toplumsal değişimin gerçekleşmesi yolunda kullanmıştır. Aynı şekilde İngiltere’de endüstriyel devrimle yaşanan sınıfsal çatışma, bir yandan sosyalist fikirlerin doğuşuna yol açacak aydınların aktif bir biçimde sosyal yaşama katılmalarını, diğer yandan siyasal örgütlenmelere ve işçi sendikalarına üye olmalarına yol açmıştır. Nitekim Marx, Engels, Kautsky, Bukharin, Lenin, Trotsky ve Luxemburg gibi aydınlar ve onları izleyenler bu dönemi niteler (Alkan, 1977:6-7). Dolayısıyla aydınlar, fikirleriyle hem hızlı bir değişimden geçen topluma düzen vermeye, hem de değişimin yarattığı çatışmalara ve bu çatışmaların yol açtığı sorunlara çözüm bulmaya çalışmışlardır.

Batı Avrupa’da aydının özgül bir kimlik olarak kendisini var kıldığı tarihsel gelişmelerden birisi de Fransız Devrimidir. Belki de tarihte ilk kez aydınlar, fikirleriyle bir devrimin kapısını aralamıştır. 18. yüzyılın sonlarına doğru Kilise karşıtlığı ile öne çıkan ve başta ulusçuluk ideolojisi olmak üzere, evrensel insan hakları, eşitlik, özgürlük ve adalet gibi kavramları sosyal düzenin temel ilkeleri haline getirmeye çalışan devrim hareketinin aktörlerden birisi de aydınlar olmuştur. Devrim için gerekli zemini sağlayan ve devrime giden yolda mevcut rejimi (*ancienrégime*) eleştiren aydınlar, süreçte çok önemli bir rol oynamıştır. Başta Montesquieu ve Voltaire olmak üzere Rousseau’nun düşünceleri, halk kitleleri arasında olduğu kadar aristokratlar ve din adamları arasında da tartışma yaratmış ve bu düşüncelerle kamuoyu yönlendirilerek devrim ateşinin yakılması sağlanmıştır (Rudé, 2015:19).

Batı’da kilisenin veya devlet bürokrasinin dışında bir aydın kitlesinin ortaya çıkmasında, özellikle matbaanın icadı ve okuryazar kitlenin git gide yaygınlaşmasıyla birlikte yazarlığın para etmesi gibi bazı gelişmeler etkili olmuştur. Zira sanat, bilim, edebiyat ve felsefe alanında yayınların basılmasını ve çoğaltmasını sağlayan matbaa ve bu yayınların başta kentsoylu aileler olmak üzere üniversite kesimleri tarafından takip edilmesi, doğal olarak aydının toplumsal rolünü ve işlevini de etkilemiştir. Örneğin ticaret hayatının çok geliştiği 18. yüzyıl İngiltere’sinde devlet ve din hizmetleri dışında aydınların pekâlâ geçinebilmeleri mümkün olduğundan pek çok kimse üniversite tahsilini yaptığı halde din hizmetine girmedikleri gibi, dindar olmanın lüzumu da pek duymamıştır. Böylece söz konusu üniversitelerde ruhban sınıfı dışında yeni bir aydın zümrenin oluşmaya başladığı (Güngör, 1993:204-205) ve bu aydın zümrenin özellikle matbaada basılan kitaplar sayesinde kilisenin epistemik statükosunu ve dini otoritesini zayıflattığını söylemek mümkündür.

Matbaanın icadı (1450), yazın ve düşün hayatında adeta bir devrim yaratmış, kilise ve soylu kesimlerin tekelinden bulunan bilgi, özel alandan kamusal alana çıkmaya başlamıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi özellikle kitap basımı, ticari bir nitelik kazanmaya ve entelektüel düzeyde üretilen her ürünün, toplum ve okumuş kesimler tarafından izlenmeye ve satın alınmaya başlamasına neden olmuştur. Bu durum yani entelektüel ve sanatsal üretim yapanların ürünlerini iktidar sahiplerine adayarak değil, piyasaya sunarak değerlendirmeleri ve böylece geçinmek için maddi bir gelir elde etmeleri, aydınların düşüncelerini özgür bir biçimde ifade etmelerinin yolunu açmıştır (Gürpınar, 2013:26). Böylece sözlü geleneğin epistemolojisine saldıran matbaa (Postman, 2009:27), bir yandan fikrilerin aydınlar arasında tartışılmasını sağlayarak bir düşünce ikliminin oluşmasına zemin hazırlamış, diğer yandan ciddi ve rasyonel bir kamusal konuşma biçimi yaratacak bir epistemoloji işlevi görmeye başlamıştır (Postman, 2000:55).

Batı Avrupa’da aydınların ortaya çıkmasında matbaanın icadı yanında kapitalist sistemin ve burjuva sınıfının doğması da önemli bir rol oynamıştır. Bilindiği gibi ruhban sınıfı, 16. yüzyıla kadar bilgiyi tekelinde tutmuş, kilise hem ekonomik, hem de politik güce sahip olduğu için bu tekelini sürdürmeye çalışmıştır. Bilgi, aynı zamanda Hristiyan inancına dayalı teolojii meşrulaştırmada bir araç olarak kullanılmıştır. Bu süreçte Kilisenin ticari kapitalizmin gelişmesini baltalayan ilkleri (dürüst fiyat, tefeciliğin lanetlenmesi vb.) burjuvazi ile Kiliseyi karşı karşıya getirmiştir. Üniversitelerde eğitim gören pratik bilgi uzmanları, ticari kapitalizmin gelişmesini sağlayarak, hem sistemin yayılmasını sağlamış, hem de bilgiyi kullanarak yeni bir sınıf olarak dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Kapitalizm geliştikçe farklı alanlardaki uzmanlara olan ihtiyaç da artmıştır (Sartre, 2017:22-23).

Bu açıdan bakıldığında Avrupa’da aydın ve entelektüelin ortaya çıkmasında burjuva kültürünün ve kapitalist sistemin çok önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi burjuvazi, üretim gücünü geliştirmek için lonca sistemine karşı çıkmaktan (Küçükömer, 2006:54), uluslararası ticareti yaygınlaştırmaya, Amerika’yı sömürgeleştirilmekten, coğrafi keşiflere varan bir dizi tarihsel ve toplumsal gelişmenin sonucu olarak olgunlaşmaya başlamıştır. Burjuvazi, biri kilise, diğeri feodalizm ve aristokrasi ile sosyal, kültürel ve devrimci bir savaş başlatmış, Fransız Devrimi, bu savaşımın bir parlaması olarak ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı Yeni Çağ’daki Avrupa entelektüel hareketinin, Avrupa toplum ve ruhuna egemen olan feodalite ve Katolik Kilisesi’ne karşı bir tepki olarak geliştiğini söylemek mümkündür (Şeriati, 2017:117-118).

Bu tepkilerin bir sonucu olarak Burjuvazinin bağrından çıkan aydınlar,

şairler, sanatçılar, edebiyatçılar ve yazarlar, kalemleriyle kendilerini takip eden okuyucuların alkışları ile yaşamak imkânını bulmuşlardır (Aron, 1989:270). Dolayısıyla Batı Avrupa’da aydının iktidardan bağımsız bir kimlik olarak ortaya çıkmasında başta Rönesans ve reform hareketleri olmak üzere aydınlanma, matbaanın icadı, kapitalizm ve burjuva sınıfı gibi bazı toplumsal ve devrimsel gelişmelerin etkisi olmuştur. Burjuva sınıfı, nasıl ki kapitalist sistemin eğitilmiş insan gücüne duyduğu ihtiyacı karşılamak için pratik bilgi uzmanlarına gereksinim duymuşsa, aynı şekilde yüzyıllarca bilgiyi elinde bulunduran ve bu bilgiyi ruhban sınıfının çıkarları doğrultusunda kullanan Kilisenin teolojisine karşı çıkacak aydınlara da gereksinim duymuştur. Dolayısıyla burjuva sınıfının güçlenmesiyle eleştirel aklın sözcülüğünü yapan aydınlar, hem kamusal alanda daha fazla görünmeye başlamış, hem de burjuvazinin özlemini çektiği eşitlikçi ve özgürlükçü bir düzen/rejim fikrinin yayılmasını sağlamıştır.

4. Klasik Osmanlı Dönemi Aydınının Siyasal İktidar Karşısındaki Tutumu: “Devleti Korumak”

Klasik dönem olarak ifade dilen Osmanlı’nın kuruluş ve yükseliş döneminde aydınlar, genellikle ilmiye sınıfı içinde yer almıştır. Bu dönemde her ne kadar günümüz anlamıyla bir aydın sınıfı yoksa da, aydının fonksiyonlarını icra eden âlimlere rastlamak mümkün. Duraklama dönemine kadar İlmiye sınıfı, Osmanlı Devlet bürokrasisinde sadece dini ve kültürel hizmetleri değil, aynı zamanda iktidarın kendisine tevdi ettiği Sünni-Türk-İslam rejimini/düzenini korumak ve onu yeniden üretmek misyonunu da edinmiştir. Zira Osmanlı, bu dönemde imparatorluk içinde bulunan farklı etnik ve dini grupların ve heterodoksi yapıların tehdidine maruz kalmış, bu tehdidi bertaraf etmek ve müesses nizama ayakta tutmak için de halk nezdinde saygınlığı olan, dini bilgisiyle ve sosyal statüsüyle öne çıkan âlimlere (aydınlara) ihtiyaç duymuştur. İlmiye sınıfı, mahalli idareden, eğitim-öğretim hizmetlerine, hukuk davalarından, vakıf ve kültür işlerine kadar bir dizi görev ve sorumluluk almıştır.

Özellikle Osmanlı Devleti’nin kuruluş döneminde siyasal iktidar üzerinde ilmiye sınıfının bürokratik yapı içinde yer alan diğer sınıflardan -seyfiye/askeri ve kelamiye/idari- daha fazla etkili olduğunu görmekteyiz. Reyhan (1999:76-83)’ın değişiyile “ilmiye sınıfı sadece devlet teşkilatını oluşturmak sureti ile değil, aynı zamanda eski Doğu Roma ve Orta Doğu devlet geleneğinin temel prensibi olan ve toplumda herkesin yerli yerinde olması gereğine dayanan ‘Daire-i Adalet’ ideolojisini topluma yayıp statik ve dengeye dayalı bir amme vicdanı yaratmak sureti ile toplumsal hayatta da önemli bir etkinliğe sahip olmuştur... İlmiye sınıfının

bu etkinliği ve siyasal gücü, örgütlenmesinde merkezden taşraya doğru, şeyhülislamın ifta/fatva, kazaskerin ve kadıların kaza/yargı; müderrisler ile padişah hocalarının tedris/eğitim işlerini yürütmelerinden ve siyasal sistemin işleyişı konusunda toplumun ikna edilmesi işlevini yürüttükleri fonksiyonel-örgütlenme tarzından kaynaklanmaktadır.”

Gerek kuruluş gerekse yükselme döneminde medreselerde eğitim veren ulema, halkın günlük yaşamında karşılaştığı problemleri şer’i hukuka göre hüküm vermek yanında, yukarıda vurgulandığı gibi toplumda Sünni-İslam ideolojisini yaymak gibi bir fonksiyon da edinmiştir. Bu sınıfın mensupları, Şeyhülislam gibi devlet hiyerarşisinde en üst dini makamlara gelebilmiş, ancak Şeyhülislam’ın verdiği fetvaların veya kararların uygulanması, tümüyle Sultanın tasarrufuna bağlanmıştır. Nitekim 17. yüzyıla kadar ulema sınıfı, başta iktidarın fetih politikası olmak üzere hukuki ve idari konularda kendisine danışılan bir makam olarak devlet örgütlenmesinde çok önemli görevler almıştır (Akto, 2013:48). Bu dönemde ulemanın iktidarla yakın ilişki içinde olması, Gramsci’vari bir değışle, ulemanın Osmanlı devletinin organik aydınları olduğunu göstermektedir.

Osmanlı toplumsal-politik işleyişinde ulemanın teori ve pratik olmak üzere iki temel işlevi olduğu ve bu işlevleri yerine getirirken iktidarın olanaklarından yararlandığı söylenebilir. Osmanlı uleması, teoride devlet işlerini şer’i çerçeve içinde yürütmeye ve halkın günlük yaşamını Sünni-İslam ilkeleri çerçevesinde düzenlemeye, uygulamada ise devlet politikalarının meşruiyetini yine dini normlara dayandırmaya çalışmıştır. Bu anlamda ulemanın öncelikli işinin şer’i hükümlerle devlet çıkarlarının örtüşmesini sağlamaya çalışması, ulemanın dini kimliğinden çok bürokratik kimliğini güçlendirmiştir (Akça, 2010:331). Nitekim ulema, her ne kadar Selçuklular döneminden itibaren iktidarın bir parçası ve meşrulaştırım aracı haline gelmişse de, devlet yönetiminin asli bir organı haline gelmesi Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleşmiştir (Demirpolat-Akça, 2009:8-9). Bu dönemden sonra ulema, devlet memuru sıfatıyla ve devletin âli menfaatleri temelinde davranmaya, devletten geçinerek (Çetinkaya, 2013:34) ve devlet içinde kalarak varlığını devam ettirmeye çalışmıştır.

III. Selim’den sonra ulema yerini münevvere bırakmış, ancak Batıdakilerin aksine münevver, siyasal iktidarla olan organik bağıını koparamadığı gibi daha fazla yönetim içinde yer almaya çalışmıştır. Osmanlının idari, askeri ve mali konularda giriştiğı reformlara sınıfsal çıkarı nedeniyle kimi zaman destek, ama çoğunlukla karşı çıkan ulema, matbaayı, gâvur icadı diyerek 200 yıl boyunca ülkeye girmesine izin vermemiş, askeri yenilgilerden sonra yeniçeri ocağının kaldırılması fikrine de

karşı çıkararak katı bir direnç göstermiştir. Klasik dönemde iktidarın politik uygulamalarına hiçbir zaman ses çıkarmayan ulema, sınıfsal çıkarlarını kaybetmeye başladığında reform karşıtı bir tutum takınmış, sistemin değişmesine ve modernleşme yönündeki çabalara engel olmaya çalışmıştır. Ulemanın bu ikircikli tutumu, zaman içinde iktidarın kendisine sunduğu olanaklardan mahrum kalmasına ve toplum içindeki itibarını kaybetmesine neden olmuştur.

Osmanlı toplumsal formasyonunda iktidar sınıfının bir grubunu oluşturan ulema, merkezi otoritenin tasarrufları yönünde hareket ederek, iktidarda ideolojik (meşrulaştırma işlevi), hukuki ve bürokratik bir fonksiyona sahip olmuştur (Başkaya, 1991:14). Ulema (aydın), bu fonksiyonlarını icra ederken temel hedefi, müesses nizamı yani iktidarı/devleti korumak, kollamak (himaye etmek), ideolojik, politik ve dinsel dayanaklarını güçlendirmek ve daha da önemlisi iktidarın dünyevi tasarruflarını ve kararlarını dinsel normlara uydurmaya çalışmak olmuştur. Ancak, ulemanın Klasik Osmanlı döneminde “devleti korumak” rolü, batılılaşma hareketleri, Tanzimat ve Islahat Hareketleriyle beraber yerini, Avrupa’ya eğitim almak üzere gönderilen, ancak Batının milliyetçi akımlarından etkilenen ve radikal modernleşme projeleriyle geri dönen aydınların “devleti kurtarmak” rolüne bırakmıştır.

5. Tanzimat Dönemi Türk Aydınının Siyasal İktidar Karşısındaki Tutumu: “Devleti Kurtarmak”

Tanzimat dönemi, Osmanlı tarihinde toplumsal, siyasal ve hukuksal değişimin en yoğun yaşandığı dönemdir. Zira Batı karşısında askeri yenilgilerin oluşturduğu büyük toprak kayıpları, siyasal iktidarı reformlara zorlamış ve bu reformların sonucunda yeni kurumlar -dahiliye, hariciye, adliye, maliye, ticaret, ziraat, maarifi umumi vb.-ortaya çıkmıştır. Osmanlı’da, başta askeri ve mali sorunlar olmak üzere ülkenin geri kalması ve politik üstünlüğün kaybedilmesi sonucu modernleşme hareketi başlamıştır. Yönetim, bu dönemde yaptığı yeniliklerle keyfiyete dayalı mutlakiyetçi anlayıştan uzaklaşarak, hukuka dayalı bir yönetim anlayışına doğru ilk adımı atmıştır. Tanzimat, öncelikle Osmanlı’da meşruiyetin tanımını değiştirmiş, patrimonial düzen fikri yerini yasal otorite anlayışına bırakmıştır (Kalaycıoğlu-Sarıbay, 2000:5-8). Dolayısıyla devlete/iktidara çekidüzen (nizam) verme (Berkas, 2005:213) anlamına gelen Tanzimat, özünde bir yenileşme hareketi olarak doğmuştur.

Bu yenileşme hareketi, sadece modernleşmeyi değil, aynı zamanda radikal değişimi içeren aşırı Batılılaşmayı da (Mardin, 2004) beraberinde getirmiştir.

Toplum reayadan tebaa'ya, oradan da vatandaşlığa doğru geçmiş, kanun egemenliği ve özel mülkiyet oluşmaya başlamıştır. Tanzimat reformları en çok ilmiye sınıfının gücünü ve dünya görüşünü zayıflatmış, laik bürokrasi ve onun dünya anlayışını muteber kılmıştır. Tanzimat aydını, tutucu yöneticinden muhalif yazarına kadar çağdaş dünyada var olmak için değişmek ve olaylara yön vermek gerektiğini anlamış, varlığını sürdürebilmek için, geleneğini ve ortamını farklı anlayışla da olsa değerlendirmeye ve eleştirmeye çalışmıştır. Edebiyat zevkinden yönetime, Avrupa politikasından modernleşmenin yöntem ve ölçüsüne kadar birçok konu tartışılmıştır (Ortaylı, 2000:61-75). Bu tartışmaların odağında ise “devleti nasıl kurtulabiliriz” sorusu yer almıştır.

Dolayısıyla Klasik Osmanlı dönemi aydınınının temel misyonu “devleti himaye etmek” iken, Tanzimat döneminin aydını “devleti kurtarmak” amacıyla olmuştur. Tanzimat aydını, Batı karşısında zayıflayan imparatorluğu diriltmek, mümkünse onu eski ihtişamlı günlerine döndürmek için düşünsel bir çaba içine girmiş, bu çaba onu farklı ideolojik arayışlara sevk etmiştir. Çökmekte olan devleti yeniden ayağa kaldırmak işlevini üstlenen aydın, genellikle ya devlet memuru ya da asker kökenli olduğu için kimliğinin birincil referans noktası olarak devleti görmesine yol açmıştır (Coşar, 2001). Özellikle başını Ali Suavi, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi aydınların çektiği Yeni Osmanlılar, Jön Türkler, toplum adına düşünmek ve karar vermek gibi organik bir misyon yüklenmişlerdir. Bu organik aydınlar, sınıfsal çıkar grubunu temsil etmekten çok –zira bu dönemde Osmanlıda günümüz anlamıyla sınıfsal bir yapıdan söz etmek mümkün değildir- içinde bulundukları devletin yıkılmasını engellemek amacını taşımıştır (Tıgılı, 2013:3). Eğitim amacıyla yurtdışına gönderilen aydınların çoğu, tek medeniyet olarak Avrupa'yı görmüş (Meriç, 1992:44) ve Osmanlının kurtuluşunu Batılılaşmadan geçtiğine inanmıştır.

Avrupa'da eğitim almış olan aydınlar, yeni bir toplumsal grubu temsil edercesine düşün hayatına atılmaya başlamış, yeni mecmua ve gazeteler çıkarmış, öykü, hikâye, roman, piyes ve tiyatro yazılarını yazmış, okullarda ders vermeye başlamış, kısacası geçimlerini sağlamak için bilgi ve becerilerini kullanmışlardır. Kendilerinden önceki mütefekkirlerin aksine sultandan (iktidar) tümüyle bağımsız olmasa da kamusal alanda geçimlerini sağlayabilecek bir sınıf olarak ortaya çıkmışlardır. Meşruiyetini iktidardan almayan bu yeni aydın grubu, Batı tipi eğitim kurumlarında, yeni kurulan mesleki kuruluşlarda, gizli derneklerde, kitap tercümeleri ofislerinde kültürel bir iklim yaratmışlardır. Batı tarzındaki devlet okullarında eğitilen ilk aydınlara (genellikle Harbiye ve Tıbbiye öğrencileridir) aynı zamanda bilginin epistemolojik kökeninin İslam'ın moral ilkelerinde değil, fakat

Aydınlanmanın “laik, rasyonel” düsturunda bulunduğu öğretilmiştir (Göçek, 1999:262). Bu nedenle Tanzimat aydını, kendi toplumunun geri kalmışlığını aşmak için Batılılaşmada ısrar ederken aynı zamanda kültürüne karşı da yabancılaşmaya başlamıştır.

Çalık’ın deyişiyle (2016) bu yabancılaşma karşısında “Anadolu insanı, bir süre de olsa Tanzimat aydınlarının Avrupa sokaklarında boy gösterip, boğaza nazır yalılarında ahkâm keserek memleketin kaderini tayin etmelerine katlanmak durumunda kalmıştır. Sadece yönünü değil, gönlünü de Batı’ya çevirmiş olan bu aydın tipi, halktan uzak, bohem bir hayat sürmüştür.” Türk aydınının halktan uzak ve onu küçümseyen bir tavır içine girmesinin temel nedeni, hem Batı aydınından farklı olarak sosyo-ekonomik ve sınıfsal açıdan aristokrat (seçkin) kökenli olması, her şeyden önce devletin aydını olması, devlete hizmet amacını güden teknik veya askeri okullarda laik ve seküler eğitim alması ve Avrupa siyasi geleneği içindeki çağdaş akımlardan (Keyder, 2001:72-73) özellikle de pozitivizmden etkilenmiş olması ama daha da önemlisi geleneği ve dini modernliğin önünde bir engel olarak görmesidir.

Batılılaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan Tanzimat aydını, toplumun değerlerini, inançlarını ve yaşam biçimini hor görmesi nedeniyle hem inandırıncılığı, hem de tutarlılığını kaybetmiştir. Zaten gerek reformcu gerekse devrimci kimliğiyle öne çıkan aydınların öncelikli hedefi, toplumu uygarlaştırmak, devleti de modernleştirmek olmuştur. Osmanlı aydını Kılıçbay (1995:362)’ın deyişiyle fonksiyoner ve misyoner olarak doğmuş, ideolojik ve siyasi otoriteye karşı çıkmak yerine otoritenin emrinde bulunmuştur (Yıldız, 1995:362). Dolayısıyla Batıdakilerin aksine Tanzimat aydınının ayırıcı özelliği, devletin organik aydını olarak ortaya çıkması, modernleştirme ideolojisinin taşıyıcısı, ve savunucusu olarak merkeziyetçi reformları yürütmesi (Ortaylı, 2005:124) ve kurtarıcı bir misyonla devleti kurtarmaya çalışmasıdır. Tanzimat aydını aynı zamanda batılılaşma projesinin baş aktörleri olarak otoriter ve bürokrat vasıflarıyla halka rağmen halkı yönetmeye kalkışmışlardır.

6. Cumhuriyet Dönemi Türk Aydınının Siyasal İktidar Karşısındaki Tutumu: “Devlet Kurmak”

Cumhuriyet Dönemi aydını iki temel özelliği -halktan kopuk olması, devleti inşa etmeye çalışması- ile öne çıkmıştır. Özellikle erken Cumhuriyet döneminde ülkenin geri kalma sorunu bir zihniyet meselesi olarak görüldüğünden kültürel devrimlerin savunuculuğunu yapan aydınlar, bürokratik ve askeri kimlikleriyle yeni

devletin felsefi dayanaklarını pozitivist ideolojiden hareketle inşa etmeye kalkışmıştır. Bu dönemde Tanzimat aydınının modernleştirici rolünü devam ettiren aydınlar, muhafazakâr bir tutum takınarak toplumsal kalkınmayı gerçekleştirecek zihinsel bir devrime öncülük etmediği gibi, kendi tarihiyle, kültürüyle ve toplumuyla da sürekli kavga halinde olmuştur. Türk toplumunu muasır medeniyet seviyesine ulaştıracak yegâne yolun çağdaşlaşmadan geçtiğine inandıkları için bütün enerjilerini önce laik ve seküler temelde bir devlet kurmaya harcamışlardır.

Kemalist modernleşme projesinin ideolojik, felsefi ve tarihsel dayanaklarını oluşturmaya çalışan ve cumhuriyetin kuruluşunda aktif rol oynayan aydınlar, genellikle cahil ve gerici olarak gördükleri halkı aydınlatmak ve terbiye etmek gibi bir misyon edinmiştir. Aydının kendisine böyle bir misyonu edinmesinin temel nedeni, batının hümanizm ile başlayan ve burjuva devrimi ile devam eden tarihsel birikimini yaşamaması, halkın değerleriyle sorunu olmasa da halktan kopuk bir biçimde yaşamayı yeğlemesidir. Osmanlı aydınından erken Cumhuriyet dönemi aydınına tevarüs eden bu gelenek daha sert yansıma bularak halkın üzerinde imtiyazlı bir konum elde etmesine yol açmıştır. Düşünce ve eylemlerini halka rağmen halk için savunmuştur. Erken Cumhuriyet aydını, Osmanlı'dan devşirdiği muhafazakârlığı devrimci temalarla birleştirerek sol ile işbirliği içerisinde hareket etmiştir (Tıgılı, 2013:4-5). Aydının halk adına halkı yönetmeye çalışması doğal olarak halktan kopmasına ve kendi kültürüne yabancılaşmasına neden olmuştur.

Türk aydınının topluma yabancılaşmasının bir diğer nedeni de, devlet ve toplum arasındaki ilişkilerin kopuk olmasından kaynaklanmıştır. Zira Osmanlı toplumu kendi içinde avam-havas ve merkez-periferi şeklinde ayrılmış ve bu ayrım nedeniyle devlet ve toplum arasında sağlıklı bir iletişim ve ilişki yaşanmamıştır. Merkezi otoritenin de periferi üzerinde kurduğu baskı, zamanla halkın yönetimden ve yöneticilerden soğumasına neden olmuştur. Merkezde yaşayan aydınlar, hiç gitmedikleri, görmedikleri ve hakkında en ufak bir bilgiye sahip olmadıkları yerler ve insanlarla ilgili romanlar, öyküler, hikâyeler yazmış, o insanlar hakkında hükümler vermiştir. Bir tür modernleştirici geleneğin ve geri kalmışlığın tipik dışavurumu olan bu tutum, Jön Türklerden erken cumhuriyet dönemi aydınına kadar devam etmiştir (Şan, 2005:298). Aydının toplumdan kopuk olması ve ulusal değerlere bağlı bir kimlik oluşturmamasının bir diğer nedeni de aşırı batılılaşmasıdır (Türkdoğan, 2003:419). Aşırı batılılaşma, Türk aydınının kendi toplumunun tarihi-kültürel geçmişinden kaynaklı teorik, metodolojik, epistemolojik ve terminolojik özelliklerinden yoksun kalması (Subaşı, 1996:84), diğer bir deyişle modernliğin taklit, intihal ve tercüme edilmesidir.

Ülgener (2006:102)'e göre, Türk aydınının topluma yabancılaşmasının en önemli nedeni, aydının aynı zamanda bürokrat olmasıdır. Türkiye'de aydınlar devlet adamlarıdır. Bu durum, "Bir yüzü ile devamlı hikmetler savuran, her şeyin doğrusunu yalnız kendi bilen bir "akl-ı evvel"; öbür çehresi ile yetki ve uygulama alanında her şeye gücü yeten, "dediği dedik" bir kuvvet ve iktidar odağı". Batıda aydın; mantığı, çenesi ve kalemi devamlı işleyen kişi; fakat hiç bir zaman bir te'dib ve haddini bildirme cihazı değil!, Bizde ise ikisi bir arada. Hem dili dönen, hem gücü yeten! Bazen aynı kişi, bazen ayrı; fakat biri öbürünün devamlı desteği." Batının aksine Türk aydını, devlet adamı olduğu için otoriter davranmış, var olma nedeni devlet olduğu için, devletin aydını olarak hareket etmiş ve temel gayesi devleti kurtarmaya çalışmak olmuştur.

Cumhuriyet aydını sivil değil, bürokrattır, yani askerdir, paşadır, devlet memurudur. Aydın var olma nedeni devlettir. Devlete muhalefet ederken bile devlet görevlisidir. Önceliği, devletin bekası ve geleceğidir. Bütün çırpınışı, devletin içine düştüğü durumdan onu kurtarmak, bütün arayışı Batı karşısında çökmekte olan devleti ayakta tutmak ve onu muhkem hale getirmektedir. Batıdakilerin aksine Türk aydını devletin organik aydınıdır. Organik aydın, bir yandan iktidarın ideolojik ve toplumsal meşruiyetini sağlamaya çalışırken, diğer yandan kendi iktidarını da korumaya çalışır. Bu anlamda Türk aydınının karakteristik özelliği; iktidarın, devletin veya rejimin taşıyıcısı ve koruyucusu misyonunu edinmeye, Batılılaşmanın ve modernleşmenin aktörü olmaya çalışması ama daha da önemlisi devletin asli unsuru olarak toplumu yönetme hakkını kendinde görmesidir.

Sonuç

Aydının iktidar karşısındaki tutumunun irdelendiği bu makale, genel olarak Türk aydınının sınıfsal kökeni, toplumsal rolü ve politik kimliği üzerinde durmuştur. Devletin bürokratik yapısı içinde yetişen aydınlar, bir yandan modernleştirici devlet geleneğini ve reformist politikaları hayata geçirmeye, diğer yandan halka rağmen halk adına halkı yönetmeye ve onun adına karar vermeye çalışmıştır. Türk aydını, çağdaş batılı akımlardan, milliyetçi ideolojilerden, aydınlanma felsefesinden ve pozitivizmden ziyadesiyle etkilenmiştir. Onun hayali, muasır medeniyet olarak tasavvur ettiği batının bilimsel ve teknolojik üstünlüğüne erişmektir. Bundan dolayı, aşırı batılılaşma çabasına girişerek siyasal ve kültürel alanda kimi zaman radikalizme varan devrimlere, kimi zaman toplumsal dönüşümü gerçekleştirecek politikalara öncülük etmeye çalışmıştır.

Aydın, bu çabasının bir sonucu olarak hem iktidarın kalemi ve kılıcı olmuş,

hem de kendi iktidarını sürdürmeye çalışmıştır. İlginç olan şu ki, Türk aydını, ister Kemalist, sosyalist, isterse İslamcı veya demokrat, liberal olsun nihai amacı, resmi ideolojinin organik aydını olarak devletin kurucu ve koruyucu unsuru olmaya çalışmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de aydının meşrulaştırıcı dayanakları değişse de iktidar karşısındaki tutumu, konumu ve işlevi hiç bir zaman değişmemiştir. Oysa Batıda olduğu gibi aydının, iktidarla herhangi bir bağı bulunmaması, iktidarın aydını olmaması ve ne pahasına olursa olsun iktidar karşısında hakikati söylemekten geri durmaması gerekir. Türkiye’de aydınların Batı’dan farklı olarak iktidar karşısında herhangi bir varlık gösterememesinin daha doğrusu iktidar karşıtı davranamamasının en önemli nedeni devlet imkânları olmadan varlık gösterebilecek olanaklara sahip olamamasıdır.

Aydının iktidar ile olan ilişkisi, onun sınıfsal ve toplumsal konumuna göre değişiklik gösterir. Nasıl ki, sınıfsal çıkarlarından bağımsız bir aydın tipolojisi düşünmek mümkün değilse, varlığını devlete borçlu olan veya devletin imkânları sayesinde var olabilen bir aydının iktidar karşıtı olması da mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı aydınının Tanzimat ve Cumhuriyet dahil olmak üzere hayata geçirmeye çalıştığı modernleşme önlemlerinin, Batılı olmak için değil, “devletin varlığını korumak, devleti kurtarmak ve devlet kurmak” için benimsediği söylenebilir. Aslında 19. yüzyılda Osmanlı devlet adamları ve aydınların Avrupa’dan ödünç alınan despotik aydınlanma yöntemlerini benimseme nedeni de, “devletin önceliği” fikridir. Zira aydınların temel gayesi demokrasi, insan hakları, evrensel hukuk ve anayasal düzen gibi Batılı liberal değerleri savunmaktan ziyade devleti kurtarmak derdinde olmuştur. (Mardin’e göre (1962, akt., Özyürek, 2007:24)). Dolayısıyla Türk aydını, Osmanlıda “devleti korumak”, Tanzimat’ta “devleti kurtarmak” ve Cumhuriyet’te de “devlet kurmak” gibi tarihsel bir misyon edinmiştir.

KAYNAKÇA

Akça, G. (2010). Osmanlı Devletinde Bilgi ve İktidar. İstanbul: Palet Yayınları.

Akto, A. (2013). “Osmanlıda Medrese-İktidar İlişkisi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı, 27.

Alkan, T. (1977). Gelişen Ülkelerde Aydınlar ve Siyaset. Ankara: ODTÜ Yayınları.

Aron, R. (1979). Aydınların Afyonu. (Çev. İ.Tanju), İstanbul: Tur Yayınları.

Başkaya, F. (1991). Paradigmanın iflası. İstanbul: Doz Yayınları.

Bauman, Z. (1996). Yasakoyucular ile Yorumcular. (Çev. K.Atakay), İstanbul: Metis Yayınları.

Benda, J. (2017). Aydınların İhaneti. (Çev. C. Soydemir). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Berkez, N. (2005). Türkiye’de Çağdaşlaşma. (Haz. A.Kuyaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Coşar, S. (2001). “Türkiye’de Aydın/Entelektüel Ayrışması Üzerine” Birikim, Sayı:144.

Çalık, T. (2016). Türkiye’de Aydın Sorunu ve Türk Aydınının Çıkmazı”. http://yenidusunce.com.tr/gundem/y542-turkiyede_aydin_sorunu_ve_turk_aydinin_cikmazi.html

Çetin, H. (2003). Modernleşme ve Türkiye’de Modernleştirme Krizleri. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çetinkaya, B.A. (2013). Türkiye’de Aydın ve Devlet Adamı Kimliği. İstanbul: Pınar Yayınları.

Çiğdem, A. (2001). Aydınlanma Düşüncesi. İstanbul: İletişim Yayınları.

Dellaloğlu, B.F. (2013). Bir Tanpınar Fetişizmi. İstanbul: Ufuk Yayınları.

Demirpolat, A. - Akça, G. (2009). "Osmanlı Toplumunda Devlet ve Ulema", EKEV Akademi Dergisi, Sayı.38.

Eyerman, R. (1994). Between Culture and Politics: Intellectuals in Modern Society.

Foucault, M. (2005). Entelektüelin Siyasi İşlevi (Çev. I.Ergüden vd.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Göçek, F.M. (1999). Burjuvazini Yükselişi İmparatorluğun Çöküşü. (Çev. İ.Yıldız), Ankara: Ayraç Yayınları.

Gramsci, A. (1985). Aydınlar ve Toplum, (Çev. V. Günyol vd.), İstanbul: Alan Yayıncılık.

Gramsci, A. (1997). Hapishane Defterleri. (Çev. A. Cemgil), İstanbul: Belge Yayınları.

Güngör, E. (1993). İslamın Bugünkü Meseleleri, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Gürpınar, D. (2013). Türkiye’de Aydınların Kısa Tarihi, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. - Sarıbay, A.Y. (2000). "Tanzimat: Modernleşme Arayışı ve Politik Değişme", Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, (Haz. E.Kalaycıoğlu-A.Y.Sarıbay), İstanbul. Alfa Yayınları, İstanbul.

Keyder, Ç. (2001). Türkiye’de Devlet ve Sınıflar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kılıçbay, M.A. (1995). "Türk Aydınlarının Dünyasını Anlamak", Türk Aydını ve Kimlik Sorunu (Haz. S. Şen). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kılıçbay, M.A. (1995). "Türk Aydınlarının Dünyasını Anlamak", Türk Aydını ve Kimlik Sorunu. (Edt. S. Şen). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Mardin, Ş. (2004). Türk Modernleşmesi. İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç Yazan, Ü. (1992). Cevdet Paşa’nın Toplum ve Devlet Görüşü. İstanbul: İnsan Yayınları.

Meriç, C. (1997). Sosyoloji Notları ve Konferanslar, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, C. (2004). Mağaradakiler, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ortaylı, İ. (2000). “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu” Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme. (Haz. E.Kalaycıoğlu-A.Y.Sarıbay), İstanbul: Alfa Yayınları.

Ortaylı, İ. (2005). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Postman, N. (2000). Televizyon Öldüren Eğlence (Çev. O.Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Postman, N. (2009). Teknopoli (Çev. H.Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Reyhan, C. (1993). “Osmanlı Devleti’nde Siyasal İktidar ve İlmiye Sınıfı”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 32.Sayı.3.

Rudê, G. (2015). Fransız Devrimi. (Çev. A.İ.Dalgıç). İstanbul: İletişim Yayınları.

Said, E. (2013), Entelektüel. (Çev.T.Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sartre, J.P. (2017). Aydınlar Üzerine. (Çev. A.Bora). İstanbul: Can Yayınları.

Subaşı, N. (1996). Türk Aydınının Din Anlayışı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Subaşı, N. (1996). Türk Aydınının Din Anlayışı. İstanbul: YKY Yayınları.

Şan, M.K. (2005). “Türk Aydınının Soykütüğü üzerine Değerlendirmeler”, Entelektüel ve İktidar. (Edt. K.Çağan). Ankara: Hece Yayınları.

Şeriatî, A. (2017). Aydın. (Çev. E.Okumuş vd.). İstanbul: Fecr Yayınları.

Tıgılı, İ. (2013). Türkiye’de Aydın-İktidar Sorunu, İstanbul: Dübam Yayınları.

Türkdoğan, O. (2003). Türk Toplumunda Aydın Sınıfın Anatomisi, İstanbul: Timaş Yayınları.

Ülgener, F.S. (2006). Zihniyet, Aydınlar ve İzm’ler. İstanbul: Derin Yayınları.

Ülgener, S.F. (2006). Zihniyet, Aydınlar ve İzm’ler, İstanbul: Derin Yayınları.

Yıldız, G.Y. (1995). “Türk Aydını ve İktidar Sorunu”, Türk Aydını ve Kimlik Sorunu. (Edt. S. Şen). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Mardin, A. Ş. (1962). The Genesis of Young Ottoman Thought. A Study in the Modernization of Turkish Political Ideas. Princeton: Princeton University Press, aktaran, Özyürek. E. (2007). Modernlik Nostaljisi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

EXPROPRIATION IN THE LEGISLATION OF THE TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS

Pınar BEYOĞLU*

ABSTRACT

The concept of expropriation, conditions of expropriation process, acquisition notice, acquisition order, cancellation of expropriation, renunciation of expropriation, compensation for expropriation, the use of expropriated property and disposal process thereof in the Turkish Republic of Northern Cyprus have been examined under the title of Expropriation in the Legislation of the Turkish Republic of Northern Cyprus in the framework of the Constitution of the TRNC, 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit and judgements of the Supreme Court of the TRNC.

Keywords: TRNC, Expropriation, Acquisition Notice, Acquisition Order, Constitution of the TRNC.

ÖZET

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ HUKUKUNDA KAMULAŞTIRMA

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hukukunda Kamulaştırma başlığı altında KKTC’de kamulaştırma kavramı, kamulaştırma işleminin koşulları, iktisap ihbarı, iktisap emri, kamulaştırmanın iptali, kamulaştırmadan vazgeçilmesi, kamulaştırma tazminatı ve kamulaştırılan malın kullanılması ve elden çıkarılması konuları KKTC Anayasası, 15/1962 sayılı Amme Menfaati Yararına Maksatlar İçin Zorla Mal İktisabına Dair Yasa ve KKTC Yüksek Mahkeme kararları çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: KKTC, Kamulaştırma, Kamulaştırma ihbarı, Kamulaştırma emri, KKTC Anayasası.

I. Introduction

Rules on proprietary rights (right to own property) are regulated under Article 36 under Chapter 3 of the Constitution of the TRNC under the title of “Social and Economic Rights and Liberties and Duties”. There are regulations in Law

* Judge, TRNC, (pinarbeyoglu@yahoo.com)

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XI, No. 2, (Ekim 2018)

Received: 27.08.2018

Acceptance: 15.10.2018

15/1962, the Law on Expropriation in addition to article 41 of the TRNC Constitution. According to the Constitution of the TRNC, proprietary rights are not immune rights, but they are deemed as rights for public interest that are limited within a social nature.

The expropriation process, which is compulsorily acquired from the concerned party in order to be used for public interest, which is named as the largest restriction imposed on proprietary right, has been an issue discussed all the time.

II. The Concept of Expropriation

Even though the term of expropriation has been defined differently by many lawyers, these definitions are generally similar and they complete each other. Such that; according to Özyörük, expropriation is revocation of a proprietary right on an immovable property for public interest by the Administration by paying its equal financial value in advance (Özyörük, 1948:230). In accordance with Dönmezer, expropriation is the compulsory acquisition of the possession of properties that belong to individuals by public authority by means of paying an equitable and antecedent value (Dönmezer, 1941:41). According to Azrak, expropriation is the compulsory acquisition of immovable properties belonging to private ownership which is required by the state or other administrative legal entity in order to carry out their ordinary services by seizing them from their owner (Azzak, 1976:56). According to Günday, when expropriation is in question, public interest encounter with private interest and superiority is given for public interest. Such that, private interest is sacrificed to enable public interest, private ownership is removed on a certain immovable property and that property is placed among the properties of the administration for allocating it for the purpose of public interest (Günday, 2015:250). Gözler and Kaplan defined expropriation as; intervention made on proprietary right of individuals (Gözler/Kaplan, 2015:712). On the other hand, Zevkliler defined expropriation as transferring possession of immovable properties and resources that belong to private persons on the grounds of law compulsorily and completely or partially under the possession of public legal entity by paying its equivalent price in advance; where the possession is transferred by paying the equivalent of the expropriated property without requiring registration (Zevkliler, 1977:938).

III. Conditions on Expropriation Process

Under the expropriation and requisition title of Article 41 of the Constitution

of the TRNC, it is regulated that expropriation can be made for a purpose of public utility specifically provided by a general law for compulsory acquisition.

Regulations of expropriation in the TRNC have also been included in 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit.

The legislator has not completed the definition of public benefit in Article 3 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit; however, which purposes are to the public benefit have been determined.

While the Administration is carrying out its duties, the interests of the whole community and certain right communities accordingly should be prioritized instead of prioritizing people on an individual basis (Onar, 1960:1141). Therefore, public interest shows difference in each case and in case of dispute, whether the Administration abides by the public interest shall be inspected by the jurisdiction.

While the public interest is defined by the TRNC Constitutional Court, it was stated that the term of public benefit covers both public order and public interest.¹ In the respective decision, the Constitutional Court stated that due to the Constitution of TRNC, the State has a main purpose as all democratic Constitutions have. This main purpose is to fulfil public order and benefit. In our opinion, protection of fundamental rights and freedoms of individuals under the Constitution means protection of public order. The term of public benefit contains both public order and public interest. Public benefit is the benefit of the whole community. The State is the creator and protector of public benefit. The State is entitled to make an effort for creating public benefit with every means it has. This duty is required to be carried out both in regular and in extraordinary situations. In some cases, when an extraordinary situation and a state of necessity occurs, the State needs to take some measures in order to ensure and protect public benefit.

The decision on expropriation is required to be given in accordance with the conditions determined in 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit.² In the related decision of the High Administrative Court (YİM) it was stated that the purpose of expropriation is, as it can be

¹ Constitutional Court 6/1973, 3.8.1973 dated judgement

² High Administrative Court joined cases 218/1988 ve 227/1988 Distribution 7/1990, 9.3.1990 dated judgement

understood from the summarized facts that, not for town planning or a house project, but for preventing eviction of immigrants. However, under which circumstances expropriation can be made has been listed in Article 3(2) of Law numbered 15/62. It appears that the expropriation, which was made without conducting any of these, was carried out with excess of power and against the legislation in force. It is decided that the decision on expropriation is null and ineffective and it will not bear any consequence.

Action of nullity can be filed at the High Administrative Court within seventy-five days as of the order for acquisition is published in the Official Gazette. Prescription period is the seventy-five day period as of the date when the order for acquisition is published in the Official Gazette.³ In the respective decision, YİM stated that under Article 152(3) of the Constitution of the TRNC, when a recourse is requested to be made to the High Administrative Court, such a recourse shall be made within seventy-five days from the date when the decision or act was published or, if not published or in the case of an omission, within seventy-five days from the date it came to the knowledge of the person making the recourse. Otherwise, the recourse is prescribed. As it can be seen from Exhibit 2, the decision of the Council of Ministers for expropriation, it was published in the Official Gazette dated 27.5.1994. In this case, the seventy-five-day period, which is envisaged in Article 152(3) of the Constitution, needs to begin as of the date of being published. The seventy-five-day period has expired a long time ago from the date it was published until it was filed on 30.5.2000. Not only but also, in his testimony, the Plaintiff stated that even though he became knowledgeable about the expropriation decision, which was taken in 1994 by the Council of Ministers, in 1996, he filed the action a long time later than the prescription period. As this is the case, considering that the main action was filed on 30.5.2000, the seventy-five-day prescription period, which is mandatory according to the Constitution, has expired a long time ago.

Constitutional Court of the TRNC considered that not publishing acquisition notice on the Official Gazette was sufficient for cancelling the notice.⁴ In the related decision, the Constitutional Court stated that first of all, expropriation of the subject matter houses is not possible as Law 52/95. As it is emphasized in the examination section of our decision, in order for an immovable property to be able to be expropriated, there is no decision, which is taken by expropriating authority in accordance with the rules considered in a general expropriation law and which

³ High Administrative Court 92/2000 Distribution 17/2001, 8.8.2001 dated judgement

⁴ Constitutional Court 8/1995 D. 7/1996, 28.6.1996 dated judgement

clearly states the reasons of expropriation, in addition to other facts. General Expropriation Law is 15/1962 Law for Compulsory Acquisition. The Law stipulates that the following need to be published in the Official Gazette: purposes of acquisition need to be indicated (Article 3); a notice, which contains the description of the property that will be acquired, as well as the purposes and grounds of acquisition and which invited any person having interest on the property to submit any objection against the acquisition within the given period in such notice that being not less than two weeks as of the date of being published (Article 4). Not publishing the acquisition notice on the Official Gazette is sufficient for the notice to be cancelled.

Expropriation process can be made by bodies that have the expropriation authority for public services which intervene their own area of duty.

In accordance with the legislation of the TRNC, expropriation can be conducted by the State, municipalities, public legal entities, which are entitled for expropriation by the law or organizations that have public interest. Natural persons or authorities that do not have public legal entity are not entitled to conduct expropriation. As there is only one public legal entity in centralization and as the prime ministry and ministries do not have public legal entities, they cannot conduct expropriation apart from their areas of duty. Expropriation authority of ministries, which represent public legal entities in their areas of duty although they do not have public legal entities, is also accepted (Atik, 2014:305). As administrative judgement procedure has a distinctive structure, it enables those that do not have legal entity to be accepted as plaintiff and respondent in some cases (Erhürman, 2012:267).

Expropriation can be made for a purpose that is specifically pointed in 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit and that is for public interest. The reason for expropriation being made only in circumstances where public interest exists is that this is a method, which requires the State to use force and which requires a profound intervention on private ownership (Köroğlu, 1995:7).

Expropriation is made in accordance with grounds and procedures laid down in the 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit. In accordance with the principle of state of law, every transaction made by the administration is required to be lawful and the administration should use this power in a careful manner.

IV. Acquisition Notice

Article 4 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit has imposed the obligation for the authority, which makes expropriation, to publish the acquisition notice with regards to the property that is requested to be expropriated on the Official Gazette.

In such a notice published in the Official Newspaper of the Republic, in addition to title deed references of the property, which is planned to be expropriated, the purposes and grounds of expropriation are required to be presented as well.

Concerned parties that have objection against the expropriation are warned in the acquisition notice to submit their objections within the period given in the notice. The period of objection given in the notice cannot be less than two weeks.

In case of municipality being the authority that makes acquisition, no expropriation notice shall be published by the Council of Ministers unless a fifteen-day notice is made to the Council of Ministers that such a notice will be published.

The fact that the law imposed an obligation for competent bodies to publish the notice, which contains the property that is planned to be acquitted for public interest, the purposes of acquisition and the grounds for acquisition, on the Official Gazette in order to enable the party, which has right and benefit on the property requested to be acquired, to object, is to the point; however, it is insufficient.⁵

The respective notice should also be served to the proprietor, possessor and other concerned parties by registered mail. Publishing the notice of acquisition on the Official Gazette only with sheet and plan numbers and making an ownership search at the Land Registry Department by the administration after the acquisition notice is published, cause property owners to suffer.

The notice of acquisition will be sent in accordance with the law by making the necessary legal regulation under 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit, it will be accepted as necessary notification and it will be a significant step for the protection of proprietary right by sending a registered mail to owners by applying the method which regulates notices under article 17 by making a property research beforehand.

⁵ www.adabasini.com/haber/vatandas-istimlak-mağduru-47731.html (accessed 24.4.2016)

High Administrative Court has considered that not publishing the acquisition notice on the Official Gazette for expropriation process as a reason for cancellation without looking into other conditions.⁶ In the respective decision of YİM, it was stated that expropriation has been regulated with Article 41 of the Constitution of the TRNC and 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit. Article 4 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit has regulated that in case of a property is requested to be compulsorily acquitted for a public interest purpose, the authority that makes acquisition is required to publish a notice, which contains the description of the property that is planned to be acquired, which clearly shows the purposes and grounds of acquisition and which enables a person that has interest on such property to object for acquisition within the determined period, in the Official Gazette. However, as it has been stated before, acquisition notice on the expropriation of the subject matter building plot has not been published in the Official Gazette in this case. According to Article 161(1) (3) of the Constitution, such notice cannot enter into force unless it is published in the Official Gazette. As the acquisition notice for the building plot was not published in the Official Gazette in accordance with Article 4 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit, there existed a decision for expropriation, which does not have any legal impact and which is only on paper. Kyrenia Municipal Council cannot reject to give the construction permit to the Applicant by showing this ineffective expropriation decision as a reason or justification. Nevertheless, Municipal Council has rejected to give construction permit to the Applicant on the reason or justification that the subject matter building plot had been expropriated by Kyrenia Municipality. Kyrenia Municipal Council acted against the law with this action, exceeded and misused its authority. In the light of the abovementioned facts, the decision on this matter is required to be cancelled.

Article 5 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit regulates that after the acquisition notice is published, authorized officer and/or employee by the authority that makes expropriation can enter into the respective immovable property, can survey the property, measure its altitudes and can perform any other action that can be necessary to determine whether it is suitable for the purpose of expropriation or to appraise its value. However, some actual interventions can be made with the written permission of the person that possess the respective property. Such that; in case of the property subject

⁶ High Administrative Court 131/1988 D. 6/1990, 6.3.1990 dated judgement

to expropriation being a residence, intervention can be made if a justified legal document exists. In case of intervention being made to any building other than residence, intervention can only be made by noticing the person possessing the respective property eight days before. In case of a property other than residence and building is requested to be intervened, it is compulsory to give notice to the person that possess the property one day before the intervention.

V. Acquisition Order

In case of the State is the authority that makes expropriation, the related Minister shall examine any objection raised against expropriation within a reasonable period after the period stated in the acquisition notice ends and shall bring it before the agenda of the Council of Ministers together with its proposals.

In case of the authority that makes the acquisition does not consider the raised objection appropriate or in case no objection is raised, the Council of Ministers shall approve the issuance of the order that the immovable property and/or properties, whose descriptions are given in the expropriation notice, are appropriate for expropriation for the purpose stated in the notice and shall order the immovable property to be expropriated in accordance with the rules stated in the law as per Article 6 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit. This order for acquisition shall be published in the Official Gazette.

The order for acquisition is issued by the Council of Ministers or the authority that makes acquisition. In case of the authority that makes acquisition being public legal entity or an institution of public benefit, there is the requirement to obtain the approval of the Council of Ministers in advance. The order for acquisition shall not be published in the Official Gazette if approval is not obtained from the Council of Ministers. In case of 12 months is passed as of the date of the related acquisition notice being published in the Official Gazette, such order shall not be issued.

VI. Cancellation or Renunciation of Expropriation

It is regulated in Article 7 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit that the authority that made acquisition may cancel the published acquisition notice or the acquisition order as a whole or as a certain part of the property shown in the order with an order published in the Official Gazette at any time after the acquisition notice is published in the

Official Gazette before the price of expropriation is paid or deposited. All transactions that are initiated due to the acquisition notice or acquisition order shall be null and void after the decision for cancellation and expropriation shall be considered to be renounced.

In case of the order for expropriation not being published in twelve months after the expropriation notice is published in the Official Gazette, all transactions that are initiated due to the expropriation notice shall be null and void and the acquisition order as a whole or the property or a certain part of the property shown in the order shall be considered to be renounced.

In case of expropriation being renounced partially or as a whole, the authority that made expropriation is required to make payment to any person that has interest on the property for the cost reasonably made or for the loss incurred due to the acquisition notice or the acquisition order after the acquisition notice is published.

VII. Price of Expropriation

It is obvious that the owner whose property is expropriated has incurred a loss as a result of the expropriation. This loss incurred from expropriation is compensated by paying the owner of the property a full and equitable compensation. Compensation of the subject matter right for the owner, whose proprietary right is removed, is the requirement of social state of law.

Appraisal of the price of expropriation is conducted in accordance with the rules set forth in Article 10 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit.

The price of expropriation should be the amount, which is expected to be obtained if it was sold by a willing seller in an open market at the date when the acquisition notice is published. After the price of expropriation is agreed on the value of the date when the acquisition notice is published, when a long time passed between the date of the acquisition notice is published and the date of payment and when changes in the value of money and loss of value particularly in the Turkish Lira are taken into consideration; it caused a full and equitable payment, which is envisaged by the Constitution, not to take place; therefore it was alleged to be against the Constitution and the TRNC Constitutional Court found that the respective

judgement contravened article 33/I (c) of the Constitution of the TRNC.⁷ In the light of this decision of the Court, while the amount of compensation that will be paid is being calculated, the value of the property on the date when the compensation is determined or is paid should be taken as basis instead of the value on the date when the acquisition notice is published (Necatigil, 2015:98).

Compensation is equivalent of the loss incurred due to unilateral transaction of the administration. Possession of the owner for the property cannot be prevented unless the full equivalent of the expropriated property is paid (Özyörük, 1948:99).

The principle of equalling sacrifice requires the distribution of public obligations to be balanced and this is also resourced from the principle of equality before law (Kutlu,1992:43).

Article 41 of the Constitution of the TRNC regulates that in case of disagreement, expropriation can be made upon payment of a just and equitable compensation, which shall be determined by a civil law court, in cash, immediately or by instalments to be prescribed by law and spread over a period not exceeding five years.

Even though the Constitution of the TRNC enables institutions that are authorized to expropriate to make payment with instalments, there is no legal regulation in the legislation on how the instalments will be made and whether it was possible to demand interest.

Article 12 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit regulates that the agreed compensation or the compensation decided by the Court shall be paid in advance or in cash. As it can be seen from this regulation, the price of expropriation shall be paid in cash as a result of the agreement of the parties or after the compensation is determined by the Court after the order for acquisition is published in the Official Gazette.

An injured party, whose properties were expropriated; yet who could not receive their compensations for a long time, has been created due to the fact that the administration did not allocate sufficient funds for compensations before expropriation was made.

⁷ Constitutional Court 14/1980 D. 6/1981, 21.1.1981 dated judgement

The rule is that the price of expropriation to be paid in advance. It is possible to say that in cases where the payment will be made in advance, the whole sum would be within the scope of obtaining sufficient fund for acquisition. In cases where it will be paid in instalments, it is required to obtain the amount that will be paid in advance and its equivalent is required to be foreseen in the budget. The equivalent of other payments of instalment extending to years are required to be obtained in the department for procedures and grounds regarding the budget (Yıldırım/Yasin/Karan/Özdemir/Üstün/Okay Tekinsoy, 2011:802).

Clause 2 of Article 12 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit regulates that in case of the owner not agreeing the compensation that needs to be paid or considering the compensation insufficient and/or not being paid as he is out of the TRNC, the authority that made expropriation may deposit the compensation that needs to be paid under the conditions that will be accepted by the Court to the Treasury and Finance Department by deducting taxes and fees.

Compensation can be money as well as it can be another movable or immovable property or a security such as shares and bonds. In foreign legal systems, it is prevalent for compensation to be money. In addition, not only some countries do not prohibit the administration and the party whose property is expropriated to reach an agreement through another imbursement, but also such agreements are allowed in some countries (Özyörük, 1948:103).

It has been stated in the doctrine that payment cannot be made by giving stock, bond and bill of debt (Hayta, 2014:51).

The most suitable method for being equitable is to determine the compensation, which the person whose property is expropriated is entitled to, in terms of monetary unit of measure first and then let the owner be free for choosing the type of payment. Restricting compensation only with bond, share and security increases doubt and concern on the party expropriated the property. The most appropriate condition is not to compel the individual on this matter (Özyörük, 1948:106).

There is vagueness in determining full and just compensation and it should be determined in the framework of legal principles of public in consideration of all conditions of the case and by being ‘full and just’ for both parties (Necatigil, 2015:246).

Supreme Court of TRNC defined the loss, which is suffered directly as given in Article 10. (k). of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit as the loss which incurred for expropriation of a property, financial loss⁸ In the related decision, Supreme Court stated that what is understood from the term of directly. It is defined as loss, financial loss caused due to a property being expropriated. The purpose for delivering a judgement for compensation is to compensate the loss, damage or harm suffered by the plaintiff. Loss that can be legally compensated can be categorized under two titles: Pecuniary and non-pecuniary damage. All monetary and tangible loss is covered in pecuniary damage, such as loss of income and hospital and treatment costs. Non-pecuniary damage covers physical pain or damage caused in the feelings of an individual. Pecuniary damage is calculated mathematically. Whereas, non-pecuniary damage cannot be calculated mathematically. Monetary compensation is not given to replace something; it is given in exchange for something that is more significant. The compensation that will be given will enable the suffered person to be in a position that hasn't received any suffer for the incident he has been compensated. Normal loss is the damage which will be suffered by every Plaintiff in the same position. Consequential loss is the loss specific to Plaintiff's own conditions. Loss or cost that is suffered due to loss of profit or violation can be considered as consequential loss if isn't remote. When build-and-sell is in question and the land that the build-and-sell will be constructed is expropriated, in the light of the fact that the same can be carried out in another place, it is not possible to accept that the profit which is expected and/or hoped to be obtained from the build-and-sell is considered within the scope of direct loss. Moreover, there is the principle that the loss, which can be demanded by the person who claims to suffer loss, cannot be quite remote.

VIII. Individuals Entitled to Compensation

Article 11 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit regulates that the person that has the right to be registered as the owner of an immovable property is entitled to have compensation for expropriation. In case of an existence of a dispute on the amount regarding the whole of the compensation or a part of it which is entitled for the individual, the dispute is decided by the Court upon the application of the authority that acquired the disputed property or the individual that has interest on such property.

Article 8 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for

⁸ Court of Appeal joined cases 128 ve 130/2012 D.13/2013, 29.4.2013 dated judgement

Purposes to the Public Benefit regulates that the authority making acquisition may resort to negotiation method in order to reach an agreement for the price that will be paid for the property which will be expropriated with private agreement and for sharing this price among the related individuals; whereas it is regulated in Article 9 that in case of not reaching an agreement with related individuals within a month as of the date of the acquisition order being published in the Official Gazette or in case of not having a possibility to reach an agreement, the authority that made the acquisition or the related individual may apply to the Court in order for determining the compensation that will be paid for compensation and for sharing it among the related individuals. The action is filed in the district court, in which the property is within the scope of its jurisdiction.⁹ In the respective decision, YİM stated that The Plaintiff/Applicant is 1/3 shareholder of the immovable property, which was inherited through probate. A part of this immovable property was expropriated by the State for the purpose of building road and compensation was not paid on the expropriated section by the Defendant/Respondent claiming that the remaining part of the property became more valuable. An action was filed at YİM for receiving compensation and the Court rejected the action by stating that the authorized court should be the district court.

Compensation is immediately paid and paid in cash to the individual and/or individuals that are entitled for compensation. In case of the interested individual not wanting to receive compensation or in case of the compensation not being paid as he is not in the TRNC, the authority that makes expropriation may deposit the amount of compensation to the Treasury and Finance Department on the condition that it is subject to any instruction of the Court. While the compensation is being paid, the authority that made expropriation deducts the taxes and other obligations regarding the expropriated property from the amount that will be paid and pays the taxes and obligations that are required to be paid to the related authority.

IX- Possession, Use and Disposal of Expropriated Property

The property whose expropriation price is paid is transferred to the possession of the acquired authority free of all encumbrances. Expropriated immovable property is registered under the name of the related authority when the fee is paid at the Land Registry and Surveys Department together with a satisfactory evidence on payment and deposit.

⁹ High Administrative Court 320/80 D. 12/82, 29.3.1982 dated judgement

Expropriated property cannot be used for a purpose other than the purpose it was expropriated. In case of the expropriated property being used for a purpose other than its purpose, it is possible to file an action and the High Administrative Court.¹⁰ If the owner of the expropriated property is deceased and if there is a dispute, administrator and inheritors may file an action at the High Administrative Court as people having legitimate interest.¹¹

In case of public interest which lay the foundation for expropriation is eliminated or in case of the administration wants to fulfil public service in another way after the expropriation transaction is completed, the administration may renounce expropriation unilaterally or by reaching an agreement (Hayta, 2014:306).

As the transaction for expropriation is made for a certain purpose and reason, it is accepted that it is required to return the property to its owner if this purpose and reason is not materialized or it appears that it is not going to be materialized (Köroğlu, 1995:137).

Another interesting provision which shows that expropriation creates a significant sacrifice in our legislation is the obligation to show that the public interest seen in expropriation has been shown tangibly in a specific time. Otherwise, if a conclusion, which is suitable for public interest that is requested to be materialized with expropriation, does not appear, the authority arises for the possessor to take his property back (Uluşan, 2012:30).

In case of the purpose stated in public interest not being materialized or in case of its possibility being eliminated to be materialized, the method of returning the expropriated property to its owner can be considered (Gözübüyük/Tan, 2013:1007).

The owner of the expropriated property shall use his right to take his property by applying to the administration. However, in case of the application being rejected by the administration, filing a suit against the administration may appear. In case of this request being rejected by the administration and restitution is not being made, the action is required to be filed at the High Administrative Court as the decision delivered by the administration is an administrative transaction.

¹⁰ Court of Appeal 9/1985 D. 18/1985, 8.5.1985 dated judgement

¹¹ High Administrative Court 178/86, D. 49/87, 18.11.1987 dated judgement

The right to receive the property back for the person whose property is acquired is a right, which is given as a result of conditions that are regulated by the law are fulfilled after the transaction of expropriation is finalized and it is transferred to administration.

The authority that made the acquisition may use the acquired property only for acquisition purposes.

Article 15 of 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit regulates that in case of the purpose for acquisition is eliminated, the acquired authority renounced the purpose of acquisition or the property has been partially or completely surplus in three years as of the date the expropriated property entered into possession of the acquired property, the acquired authority may make an offer for the owner, whose property was acquired, for taking it back from the acquired price by sending a written notice.

In case of any decrease or increase takes place in the value of the immovable property or in case of a part of the immovable property being offered, the party acquired the property determines a reasonable price. The party whose property is acquired is required to give response with a written notice in three months as of the date of the notice is served.

The notice is sent to the last known residential address in the TRNC of the party whose property is acquired with a registered mail and it is published in a daily newspaper that is published and distributed in the TRNC for once.

In case of the party whose property is acquired does not reside in the TRNC, it is accepted being served in fifteen dates as of the date of whichever option of service is made later and three-month period starts as of this date.

In case of no response being given to the notice, the offer is considered as not being accepted. In case of the person whose property is acquired responds the notice positively, it makes the payment in three months as of the date of acceptance and the authority that acquired the property immediately transfers the ownership of the property on the person, whose property is acquired, at the Land Registry and Surveys Department.

In case of the person whose property is acquired does not accept the offer in three months after the written notice or in case of not paying the agreed price or if

the price is not agreed, the price determined by the Court within three months after accepting the offer or if the purpose of acquisition is materialized, however if the subject matter property is no longer required partially or completely, the party that acquired the property has the right to sell the property by way of auction and in addition, it has the right to detain the subject matter property partially or completely for another public interest.

The authority that made acquisition shall publish the title deed references, the purpose for requiring the property and the reason for detainment in the Official Gazette.

In case of the authority that made expropriation being a public legal entity or an institution for public interest, there is the obligation to receive permission from the Council of Ministers before the sale is made with auction. Even if all other conditions are fulfilled, sale cannot be made with auction unless permission is taken.

The administration that made expropriation may not conduct any transaction or installation for expropriation and transfer purpose on the expropriated property or may not allocate it for a requirement for public interest. In such case, there is a right for the owner or heirs to request the immovable property to be returned to them. This is called “the right of the proprietor to take it back (retrocession) (Köroğlu, 1995:137).

In accordance with 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit, the following conditions are required to be fulfilled in order for the right to receive the acquired property back:

- a) The expropriation transaction to be completed and the property to be transferred to the possession of administration.
- b) Three-year period to be expired.

The right of the former owner to take the property back shall begin three years after the expropriated property is transferred under the ownership of the acquired party.

- c) Price of expropriation to be paid within three months.

In order for the expropriated property to be able to be taken back, the expropriation price that is determined by the administration is required to be paid in

three months to the administration that made acquisition. However, in case of no decrease or increase occurs in the value of the property or in case of a part of the property is being offered, the party acquired the property determines a reasonable price. The former owner has the right to object the price.

d) The acquisition purpose of expropriation to be eliminated.

It occurs in case of the authority that made acquisition renounce from the purpose of acquisition or when the property is partially or completely surplus. No transaction or instalment that is suitable for the purpose of expropriation must be made, it must not be allocated for public interest or no transaction must be made on it.

No transaction being made that is mentioned here means not conducting transactions, which are required to be made before the instalment is made that will be materialized for the purpose of expropriation. For example, if transactions such as preparing feasibility reports, making plans and projects are carried out, the owner cannot use his right to take the property back even if the instalment hasn't been made yet (Köroğlu, 1995:138).

If the administration left the property in the situation it was, did not repair, did not fence, did not begin any work, in other words, if the property stays as the same with its situation when it was taken, the owner will have the right to take the respective property back (Köroğlu, 1995:139).

By assessing each case within its specific characteristics, carrying out only preparation works shouldn't be considered that the purpose of acquisition is eliminated.

X. Conclusion

The law on expropriation in the TRNC, 15/1962 numbered Law for Compulsory Acquisition for Purposes to the Public Benefit was enacted in accordance with the Constitution of the Republic of Cyprus, which was established as a sovereign state on 16 August 1960, by the Assembly of Representatives consisting of Turkish and Greek Cypriot representatives. There have been no changes to this area of law since its enactment.

Under Article 21 of Good Governance Law no 27/2013 it is established that before any private person can lodge an administrative proceeding, in order for the

administrative proceedings be removed, withdrawn or a new proceeding to be started and such person shall apply to the higher authority and, in the absence of a higher authority to the official body making the transaction, within the time period set out for lodging a case, and that such applications will halt the term of litigation and that the authority receiving the application may reply negatively and also in the event of failing to give a reply within thirty days then the term of litigation will be resumed on. If there is a negative reply to the application made by the acquiring authority within the term of litigation as of the date on which the acquisition order is published in the Official Gazette, and in cases where no response is given as of the date of this reply, the term will be resumed following thirty days following the application.

The person whose property is acquired may object to the acquiring authority within the time period set out in the notice of acquisition that was published in the Official Gazette (which legally cannot be less than fourteen days). At this point the notice of acquisition must be delivered in person or by registered mail to their last known address in the TRNC. Under Article 17 of the Good Governance Law no 27/2013, in the event that an objection is filed by a property owner is rejected; the grounds of this rejection as well as information on the appeal ways and time limitations thereof shall be communicated to the owner.

The necessity of publishing the expropriation notice in the Official Gazette is to the point but not sufficient in consideration of the existing legal regulations and legal practice. The acquisition notice in regard to expropriation, shall be sent to the owner of the immovable property via registered mail. At this point the publication of the acquisition notice in the Official Gazette with only sheet and plan references and, the investigation of ownership by the administration after the publication of the acquisition notice result in unjust suffering of the property owners. In our opinion, due to the fact that not everyone reads the Official Gazette and the Official Gazette cannot be found everywhere, it will be equitable to notify the property owners by registered mail for any acquisition notice under Article 17 of 15/1962 Compulsory Expropriation for Public Purposes Law.

REFERENCES

- Atik A. Ç., *Kamulaştırmada Yargısal Denetim*, Adalet Yayınevi Ankara, Hukuk Yayınları Dizisi-1416 Birinci Baskı, Mayıs 2014
- Azrak, A. Ü., *Millileştirme ve İdare Hukuku*, İstanbul 1976
- Dönmezer, S. *İstidlak Hukuku*, İstanbul 1941
- Erhürman, T., *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku*, Işık Kitabevi Yayınları No:66 1. Baskı, Ocak 2012, Lefkoşa- Kıbrıs
- Kaplan, G., Gözler K., *İdare Hukuku Dersleri*, Onaltıncı Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa-Şubat 2015
- Gözübüyük, Ş., Turgut, T., *İdare Hukuku*, Cilt 1 Genel Esaslar Güncelleştirilmiş 9. Baskı Ankara 2013
- Günday M., *İdare Hukuku*, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10.Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, Ekim 2015
- Hayta, M. A., *Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Koyma Davaları*, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2014
- Köroğlu, Ö., *Kamulaştırma*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 1995.
- Kutlu, M., *İdari Bir İşlem Olarak Kamulaştırma ve İptal Davası*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1992
- Necatigil, Z., *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası ve Yönetim Hukuku Esasları*, Işık Kitabevi, 2015
- Onar S. S., *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, İstanbul 1960, C.II
- Özyörük M., *Kamulaştırma Hukuku*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ö, Ankara 1948

Uluslan, İ., *Medeni Hukukta Fedakarlığın Denkleştirilmesi ve Uygulama Alanı*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 2012

Yıldırım, T., Yasin, M., Kaman N., Özdemir, H. E., Üstün, G., Tekinsoy Ö. O., *İdare Hukuku*, XII Levha Yayıncılık 2. Baskı, İstanbul, Mart 2011

Zevkliler, A., *Kamulaştırma Satım Sözleşmesinin Özel Bir Çeşidi Midir?* Prof. Dr. Osman Berki'ye Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:411, 1977

YAYIN İLKELERİ

1. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'nin kısa adı *YDÜ SOSBİLDER*'dir.
2. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün resmi yayın organı olup hakemli ve akademik bir dergidir.
3. Sosyal bilimlerin tüm alanlarına açık olan dergimiz, Türkçe ve İngilizce dilinde yazılmış bilimsel çalışmalar yayımlamaktadır.
4. *YDÜ SOSBİLDER*'e yayımlanmak üzere gönderilen yazılar özgün, daha önce yayımlanmamış, aynı anda birden fazla dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makalenin aynı anda birden fazla dergiye gönderildiği tespit edildiği takdirde yayın süreci durdurulur ve makalenin dergi ile ilişkisi kesilir.
5. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, yayımlanmak üzere kabul edilen makalelerin yayım haklarına sahiptir.
6. *YDÜ SOSBİLDER*'e gönderilen makaleler arasında özellikle Etik Kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelenmelidir.
7. Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarına aittir. Yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumlulukların muhatabı yazardır. Yazıların yayımlanması, derginin ya da üniversitenin bu görüşleri savunduğu anlamına gelmez.
8. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, altı (6) ayda bir olmak üzere yılda iki (2) sayı yayımlanmaktadır.
9. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* makale kabul ve değerlendirme sürecinin her aşamasında, hakemlerin ve yazarların isimlerinin saklı tutulduğu çift-kör hakemlik sistemini kullanmaktadır. Makaleler değerlendirilmek üzere alanındaki iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı, üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya Yayın Kurulu, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı verebilir.
10. Yazarlar, eserlerini derginin belirlediği makale yazım kurallarına göre ve APA 6 (American Psychological Association) standartlarına uygun olarak hazırlamalıdır.
11. Yazarlar *YDÜ SOSBİLDER*'e gönderilmek üzere makale dosyası ve yazar bilgi dosyası hazırlamalıdır. Makale dosyası yazar bilgisini içermez. Yazarbilgisi, makalenin adıyla birlikte ayrı bir dosya olarak hazırlanır. Yazar bilgi dosyası ayrıca yazarların ORCID numaralarını da içermelidir.

12. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'ne yazı gönderilebilmesi için dergi.neu.edu.tr adresinden Makale Takip Sistemi'ne üye olunması ve makalelerin buradan gönderilmesi gerekmektedir. Eklenen yazılarda isim veya yazarın kimliği ile ilgili bilgilere yer verilmemelidir. Yazarlara ait bilgiler, yayın aşamasında editör tarafından eklenir.
13. Dergimize gönderilen yazılarda Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'na uyulmak zorunluluğu vardır. Yayın Kurulu tarafından yazının bütünlüğünü etkilemeyecek düzeltmeler yapılabilir.
14. Yayın ilkelerine uygun olmayan makaleler hakem değerlendirme sürecine alınmayacaktır.
15. Yazıları yayımlanan yazarlara yayımlanan makalenin 2 adet dergi bedelsiz olarak gönderilir.
16. Yayını kabul edilen yazarlardan imzalı telif devir formu alınır.

PUBLICATION RULES

1. *Near East University Journal of Social Sciences* is abbreviated as *NEU SOSBILDER*.
2. *Near East University Journal of Social Sciences* is the official publication of Near East University Graduate School of Social Sciences and is a scholarly academic and peer-reviewed journal.
3. The journal is open to all areas of social sciences, which is written in both Turkish and English languages.
4. Articles submitted to *NEU SOSBILDER* should be original contributions and should not be published elsewhere or should not be under consideration for any publication at the same time. If an article is submitted with more than one journal at the same time, the evaluation and publication processes will be discontinued.
5. *Near East University Journal of Social Sciences* acquires the publishing rights of the accepted articles.
6. The papers sent to *NEU SOSBILDER* must have the approval of the ethics committee for the studies on clinical and experimental issues on people and animals. This confirmation should be specified and documented in the article.
7. The opinions expressed in the published articles belong to their authors. The publication of articles does not mean that the *Near East University or Journal of Social Sciences* defends these views.
8. The journal is published twice a year, in every six (6) months.
9. *Near East University Journal of Social Sciences* uses a double-blind peer review process, in which the names of the referees and authors are kept secret at every stage of the process. The articles are sent to two referees in the area for publication. If one of the referee reports is positive and the other is unfavorable, the article may be sent a third referee or the Editorial Board may make a final decision by examining the referee reports.
10. The articles submitted to the *NEU SOSBILDER* should be organized according to APA 6 standards of writing and citation, as stated in article writing rules.
11. Authors should prepare article file and author information file for submission. Article file does not include author information. Author information will be uploaded as a separate file together with the name of the article. The author information file must also contain ORCID numbers.
12. To be able to submit a letter to the *NEU SOSBILDER*, it is necessary to register to Article Tracking System at dergi.neu.edu.tr and send the articles from here. Information on the identity of the author or the author should not be included. The information of the authors is added by the editor at the publication stage.

13. Articles sent to our journal must comply with the TDK Writing Guide. Corrections can be made by the Editorial Board which will not affect the integrity of the article.
14. The articles that do not meet the publication principles will not be taken into the peer review process.
15. Authors whose articles published in the journal are entitled to 2 free copies of the issue in which their article appears.
16. Authors with accepted manuscripts will be sent a Copyright form that should be signed by the author and sent back to the Editor.

YAYIN ETİĞİ VE YAYIN GÖREVİ KÖTÜYE KULLANMA BEYANI

Bu yayın etiği rehberi, COPE şeffaflık ve en iyi uygulama ilkeleri ve COPE davranış kuralları ile tamamen uyumludur.

Editörlerin sorumlulukları

Yayın kararları

Dergide hangi makalelerin yayınlanacağına karar vermek editörün sorumluluğundadır. Yazarların el yazması metinlerini değerlendiren editör, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, dini inanç, etnik köken, vatandaşlık ya da politik felsefelerinden bağımsız olarak değerlendirecektir. Alınacak karar, makalenin doğruluğu, geçerliliği ve önemi ile derginin kapsamının uygunluğuna dayanacaktır. İftira, telif hakkı ihlali ve intihal ile ilgili mevcut yasal gereklilikler de dikkate alınmalıdır.

Gizlilik

Editör veya herhangi bir editoryal görevli, ilgili yazar, hakemler, potansiyel hakemler, diğer editör danışmanları ve yayıncılardan başka kimseye bir sunum hakkında bilgi ifşa etmemelidir.

Açıklama ve Çıkar Çatışmaları

Sunulan bir makalede açıklanan yayınlanmamış malzemeler, yazarın açık yazılı izni olmaksızın editörün veya yardımcılarının kendi araştırmalarında kullanılamaz.

Hakemlerin sorumlulukları

Editoryal Kararlarına Katkı

Hakem değerlendirmesi süreci editörün kararlarını vermede editör ve editör kuruluna yardımcı olur. Ayrıca yazının hazırlanmasında yazara da hizmet edebilir.

Çabukluk

Araştırmayı incelemek için yeterli nitelikte olmayan veya bir makalede yazılan ya da derhal gözden geçirmenin imkânsız olacağını bilen seçilmiş herhangi bir hakem, editöre bildirmeli ve inceleme sürecinden mazurunu istemelidir.

Gizlilik

İnceleme için alınan tüm yazılar gizli belgeler olarak değerlendirilmelidir. Mahremiyete uymalı ve editör tarafından izin verilenler dışındaki makale bilgilerini paylaşmamalıdır.

Nesnellik Standartları

Yorumlar nesnel olarak yapılmalıdır. Yazarın kişisel eleştirisi uygun değildir. Hakemler görüşlerini destekleyici argümanlarla ifade etmelidir.

Kaynakların Kabulü

Hakemler, makalede atıfta bulunulan yayınlanmış çalışmanın referans bölümünde gösterilmediği durumları tespit etmelidir. Diğer yayınlar, türetilmiş gözlem veya değişkenlerin kaynağında olup olmadığını belirtmelidir. Hakemler, editöre, dikkate alınan yazılar ile kişisel bilgileri olan diğer basılı makaleler arasında önemli bir benzerlik veya örtüşme olduğunu bildireceklerdir.

Açıklama ve Çıkar Çatışması

Hakem değerlendirmesi yoluyla elde edilen bilgi veya fikirler gizli tutulmalı ve herhangi bir avantaj için kullanılmamalıdır. Gönderilen bir makalede açıklanan yayınlanmamış materyaller, editörün veya yardımcılarının kendi araştırmalarında kullanılamaz. Hakemler, rekabete dayalı, işbirliğine dayalı veya diğer ilişkilerle veya gazetelere bağlı yazar, şirket veya kurumlarla ilişkili çıkar çatışmaları olan makaleleri dikkate almamalıdır.

Yazarların görevleri

Raporlama Standartları

Yazarlar, yapılan işin doğru bir açıklaması ve önemi hakkında nesnel bir tartışma sunmalıdır. Temel veriler kâğıtta doğru şekilde gösterilmelidir. Bir makale, başkalarının işi çoğaltmasına izin vermek için yeterli ayrıntı ve referanslar içermelidir. Hileli veya bilerek yanlış beyanlar etik olmayan davranışlar yaratır ve kabul edilemez. İnceleme ve profesyonel editoryal makaleler de doğru ve nesnel olmalı ve editörlerin görüşleri açıkça belirtilmelidir.

Veri Erişimi ve Saklama

Yazarların, editör incelemesi için bir makale ile bağlantılı olarak ham veriler sunmaları istenebilir ve eğer uygunsa, bu verilere halka açık erişim sağlamaya ve her durumda, bu verilerin yayımlandıktan sonra makul bir süre depolanması için hazırlanmalıdır.

Özgünlük, İntihal ve Kaynakların Kabulü

Yazarlar, çalışmalarının orijinal olmasını sağlamalıdır ve yazarlar başkalarının çalışmalarını ve/veya sözlerini kullanmışlarsa, uygun şekilde atıf yapılmalıdır. Bildirilen çalışmanın niteliğini belirlemede etkili olan yayınlar da belirtilmelidir. İntihal, her türlü etik olmayan yayıncılık davranışını oluşturur ve kabul edilemez.

Çoklu, Yedekli veya Eşzamanlı Yayın

Bir yazar, genellikle aynı araştırmayı birden fazla dergi veya birincil yayın olarak tanımlayan makaleleri yayınlamamalıdır. Aynı makalenin aynı anda birden fazla dergiye sunulması, etik olmayan yayın davranışını beraberinde getirir. Genel olarak, bir yazar, başka bir dergide daha önce yayınlanmış bir el yazması metinlerini sunmamalıdır.

Başka herhangi bir telif hakkı bulunmayan materyal başka bir yerde yayınlanamaz. Ayrıca, dergi tarafından incelenen yazılar telif hakkıyla korunan yayınlara yeniden gönderilmemelidir. Bununla birlikte, bir el yazması metin göndererek, yazar(lar) yayınlanan materyalin haklarını korur. Telif hakkı yazarlarla (CC-BY) kalır, böylece metinlerinin nihai olarak yeniden yayınlanmasına karar verebilirler. Birincil referans ikincil yayında belirtilmelidir.

[<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>], diğerlerinin çalışmayı kopyalamasına, dağıtmasına ve iletmesine izin verdiği gibi, işin uyarlanması ve ticari kullanımının sağlanmasıdır.

Kağıtın Yazarlığı

Yazarlık, bildirilen çalışmanın düşünce, tasarım, icra veya yorumuna önemli katkılarda bulunanlarla sınırlı olmalıdır. Tüm katkıda bulunanlar ortak yazar olarak listelenmelidir. Yazar, katkıda bulunan tüm yazarların ve davetsiz misafirlerin yazar

listesine dahil edilmesini sağlar.

Araştırma projesinin belirli yönlerinde başkalarının bulunduğu yerlerde, onlar kabul edilmeli veya katkıda bulunanlar olarak listelenmelidir. Tüm ortak yazarlar makalenin son halini görmüş ve onaylamışlardır ve yayın için sunmayı kabul etmişlerdir.

Açıklama ve Çıkar Çatışması

Tüm yazarlar, makalelerinin sonuçlarını veya yorumunu etkileyecek şekilde yorumlanabilecek finansal veya diğer finansal çıkar çatışmalarını açıklayan bir açıklama içermelidir. Proje için tüm mali destek kaynakları açıklanmalıdır. Potansiyel çıkar çatışmaları mümkün olan en erken aşamada açıklanmalıdır. Okuyucular, araştırmayı kimin finanse ettiği ve fon verenlerin araştırmadaki rolü hakkında bilgilendirilmelidir.

Yayınlanan Eserlerde Temel Hatalar

Bir yazar büyük bir yanlışlık veya yayınlanmış çalışmada yanlışlık tespit ettiğinde, derhal editöre veya yayıncıya bilgi vermek ve kağıtını geri çekmek veya düzeltmek için editörle çalışmak zorundadır. Editör veya yayıncı, önemli bir hata içeren yayınlanmış bir çalışmayı bir üçüncü taraftan öğrenirse, yazar derhal makaleyi geri çekmeli veya düzeltmeli veya nesnel belgenin nesnelliğini editöre kanıtlamalıdır.

Kaynakça

Graf, C., Wager, E., Bowman, A., Fiack, S., Scott-Lichter, D., & Robinson, A. (2007). Best practice guidelines on publication ethics: a publisher's perspective. *International journal of clinical practice*, 61, 1-26. Retrieved from http://publicationethics.org/files/Code_of_conduct_for_journal_editors_Mar11.pdf.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

This guideline for publication ethics is fully consistent with the COPE Principles of Transparency and Best Practice Guidelines and the COPE Code of Conduct.

Editors' responsibilities

Publication decisions

It is the editor's responsibility to decide which of the articles will be published in the journal. The editor, who evaluates the authors' manuscripts, will evaluate them irrespective of their race, gender, sexual orientation, religious belief, ethnic origin, citizenship or political philosophies. The decision to be made will be based on the authenticity, validity and importance of the paper and the appropriateness of the scope of the journal. Existing legal requirements concerning slander, copyright infringement and plagiarism should also be taken into account.

Confidentiality

The editor or any editorial staff should not disclose information about a submission to anyone other than the relevant author, reviewers, potential reviewers, other editorial consultants and publisher. The editors will ensure that the materials reviewed are kept confidential.

Disclosure and conflicts of interest

Unpublished materials described in a submitted article cannot be used in the editor's or their assistants' own investigations without the express written permission of the author.

Reviewers' responsibilities

Contribution to editorial decisions

The peer-review process assists the editor and editorial board in making editorial decisions. It can also serve the author in the preparation of the manuscript.

Promptness

Any selected referee who feels unqualified to review the research reported in a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse from the review process.

Confidentiality

All manuscripts received for review should be considered as confidential documents. They must comply with confidentiality and do not share article information other than those permitted by the editor.

Standards of objectivity

Reviews should be made objectively. The author's personal critique is not appropriate. Referees must express their views with supporting arguments.

Acknowledgement of sources

Reviewers should identify situations where the relevant published work referred to in the article is not shown in the reference section. Other publications should indicate whether the derived observation or variables are together with their source. Reviewers will report to the editor an important similarity or overlap between the manuscripts considered and other published papers with which they have personal information.

Disclosure and conflict of interest

Information or ideas obtained through peer review should be kept confidential and should not be used for any advantage. Unpublished materials described in a submitted article cannot be used in the editor's or their assistants' own investigations. Reviewers should not consider manuscripts that have conflicts of interest linked to competitive, collaborative, or other relationships or to any of the authors, companies, or institutions affiliated to newspapers.

Authors' duties**Reporting standards**

Authors should present an accurate account of the work done and an

objective discussion of its significance. The basic data should be shown correctly on the paper. An article should contain enough detail and references to allow others to replicate the job. Fraudulent or knowingly misrepresentations create unethical behaviour and are unacceptable. Review and professional editorial articles should also be accurate and objective, and editors' opinion should be clearly stated.

Data access and retention

Authors may be asked to provide raw data in connection with an article for editor review, and, if appropriate, should be prepared to provide public access to such data and in any case, should be prepared for storage of such data for a reasonable period of time after publication.

Originality, plagiarism and acknowledgement of sources

Authors should ensure that their work is original, and if authors have used others' work and/or words, it should be appropriately cited. Publications that are effective in determining the nature of the reported work should also be indicated. Plagiarism constitutes unethical publishing behaviour in all forms and is unacceptable.

Multiple, redundant or concurrent publication

An author should not publish articles that generally describe the same research in more than one journal or primary publication. Submission of the same article to more than one journal at the same time brings with it unethical publishing behavior. In general, an author should not present a previously published manuscript for consideration in another journal.

No other copyrighted material may be published elsewhere. In addition, manuscripts reviewed by the journal should not be re-sent to copyright-protected publications. However, by submitting a manuscript, the author(s) retains the rights of the published material. The copyright remains with the authors (CC-BY), thus they can decide about eventual republication of their text. The primary reference must be cited in the secondary publication.

[<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>], which allows others to copy, distribute and transmit the work as well as to adapt the work and to make commercial use of it.

Authorship of the paper

Authorship should be limited to those who make significant contributions to the thought, design, execution or interpretation of the reported work. All contributors should be listed as co-authors. The author ensures that all contributing authors and intruders are included in the list of authors.

Where there are others involved in certain aspects of the research project, they should be accepted or listed as contributors. All co-authors have seen and approved the final version of the paper and have agreed to its submission for publication.

Disclosure and conflicts of interest

All authors should include a statement explaining financial or other financial interest conflicts that may be interpreted to affect the results or interpretation of their articles. All financial support sources for the project should be explained. Potential conflicts of interest should be explained at the earliest possible stage. Readers should be informed about who funded the research and about the role of the fund-givers in the research.

Fundamental errors in published works

When an author discovers a major mistake or mistake in his published work, it is obliged to inform the editor or publisher immediately and to work with the editor to withdraw or correct the paper. If the editor or publisher learns of a published work from a third party that contains a significant error, the author must immediately withdraw the manuscript or correct it or prove the authenticity of the original document to the editor.

References

Graf, C., Wager, E., Bowman, A., Fiack, S., Scott-Lichter, D., & Robinson, A. (2007). Best practice guidelines on publication ethics: a publisher's perspective. *International journal of clinical practice*, 61, 1-26. Retrieved from http://publicationethics.org/files/Code_of_conduct_for_journal_editors_Mar11.pdf

YAZIM KURALLARI

1. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*'ne gönderilen makalelerin yazım ve biçim koşulları bakımından son denetimlerinin yazar tarafından yapıldığı, yazarın makalenin basılmasına onay verdiği kabul edilir. Makale dergi editörlüğüne teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için yazara geri gönderilmez. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi* yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
2. Gönderilen metnin tamamı daktilo harfleri ile tek aralıklı, A4 kâğıdın alt ve üstünde 5cm, yanlarda 4 cm boşluk kalacak şekilde yazılmış olmalıdır.
3. Makalelerin 5.000–10.000 kelime uzunlukta olması gerekmektedir. 10.000 kelimeden fazla olan metinler ancak özel koşullarda kabul edilir.
4. Makale, italik harflerle ve içerden yazılmış yaklaşık 100 kelimeden oluşan, temel savını ve varılan sonucu betimleyen bir özet ile başlamalıdır. Özete makale içeriğini karakterize eden 6 anahtar sözcük veya deyim eşlik etmelidir.
5. Metin 12 punto büyüklükte Times New Roman yazı tipi ile yazılmalıdır. Makale başlığı ve ana alt başlıklar 14 punto, Times New Roman yazı tipi, bold ve ana metinden ayrı olmalıdır. İkincil alt başlıklar 12 punto, Times New Roman, bold ve metinden ayrı olmalıdır. İkincil alt başlıkların altındaki alt başlıklar 12 punto, Times New Roman, bold ve italik olmalı ve paragrafın ilk cümlesinin başında yer almalı ve bir nokta ile sonlanmalıdır.
6. Bütün çizelge, grafik ve diyagramlara şekil denilmeli ve birbirini izleyen numaralar verilmelidir. Tablolar olanaklar elverdiği ölçüde az sayıda olmalı ve sadece çok gerekli bilgiler içermelidir. Her şekil ve tabloya Arap rakamları ile bir numara verilmeli ve numaradan sonra başlığı yazılmalıdır ve metin içinde atıf yapılmalıdır.
7. Kaynaklara gönderiler dipnot biçiminde olmamalı, ilgili kaynak(lar) metinde araç içine alınarak (yazar soyadı, yayım yılı: -gerekliyorsa- sayfa numarası/ ya da ilgili sayfalar/bölüm) biçiminde gösterilmelidir.
8. Metin içindeki gönderiler ve metne ilişkin ek açıklamalar dipnotlarda gösterilebilir.
9. Metinde gönderi yapılan kaynakların tümü, makalenin en sonuna yerleştirilecek bir kaynakçada yer almalı, gönderi yapılmayan kaynaklar bu listeye konulmamalıdır. Dergi, kitap, derleme, sempozyum adları açık olarak ve italik (ya da koyu renkte) yazılmalıdır.
10. Dergiye gönderilecek makalelerde referans gönderme sistemi APA 6'ya göre uygulanır.

PUBLICATION RULES

1. Authors are responsible for ensuring that their manuscripts conform to the journal style. The editors will not undertake retyping of manuscripts before publication.
2. All parts of the manuscript should be typewritten, single spaced, with margins of 5 cm at the top and bottom, and 4 cm on left and right sides of an A4 / paper.
3. There is no standard length for articles, but 5.000-10.000 words is a useful target. Articles longer than 10.000 words will be accepted only in exceptional cases.
4. The article should begin with an indented and italicized summary (abstract) of around 100 words, which should describe the main arguments and conclusions of the article. Abstract should be accompanied by up to 6 key words or phrases that characterize the content of the article.
5. All material should be 12-point, Times New Roman type. Article title and principal subheads should be 14-point Times New Roman type, bold and set on a line separate from the text. Secondary subheads should be 12-point Times New Roman, bold and set on a line separate from the text. Sub- subheads 12-point Times New Roman type, bold and italic, run-in at the beginning of the paragraph, and followed by a period.
6. All diagrams, charts and graphs should be referred as figures and consecutively numbered. Tables should be kept to a minimum and contain only essential data. Each figure and table must be given an Arabic numeral, followed by a heading, and be referred to in the text.
7. To cite the works, you used in developing your article, use the author-date system. For each work to which you refer, give the author's last (family) name, date of publication of the work cited, a page number(s) if needed.
8. Please use footnotes to elaborate or comment on material in the text.
9. List of references (the bibliography) that follows the endnotes should be given in alphabetical order. Only works actually cited in the text should be included in the references.
10. All manuscripts should be sent in the format of APA 6.

BAŞLIK (çift koyu & İki yana ortalanmış & büyüklük 14)**İsim SOYİSİM*** (Sağa girintili & Çift Koyu & büyüklük 12)**ÖZET (Büyük Harflerle yazılacak & Büyüklük 10 & Çift Koyu & Ortalanmış)***Yazı iki yana ortalanmış & italik yazı & büyüklük 10 olacak***Anahtar Kelimeler(bold):** *Anahtar kelimeler, büyüklük 10 & italik yazı***ABSTRACT (CAPITAL LETTERS & Size 10 & Bold & Centred)****TITLE (CAPITAL LETTERS & Size 10 & Bold & Centred)***Text is justified & italics & size 10***Keywords (bold):** *Keywords are size 10 and in italics*

Makale 1 paragraf aralığında, size 12, iki yana ortalanmış olacak ve Times New Roman karakteriyle yazılacak. Satırbaşları 1 cm içeriden yazılacak.

Yazının içeriğinde eğer tablo varsa tablo başlıkları büyüklüğü 11 olacak, tablonun altında yazan bilgilerin büyüklüğü 10 olacak.

Makale içinde yapılan alıntılar 3 satırdan büyükse size 11 olarak 1 cm. içeriden yazılıp tek aralıklı olacak.

KAYNAKÇA (BÜYÜK HARFLERLE ve Çift Koyu olarak yeni bir sayfadan başlayarak yazılacak)

Kaynaklar alfabetik sıralama ile APA 6 stilinde yazılacak. İki kaynak arası 2 paragraf aralığında olacak.

*Ünvan, Çalıştığı Kurum, Bölüm (eposta)

TITLE (Bold & Justified & size 14)

Name Surname* (Right indented & Bold & size 12)

ABSTRACT (CAPITAL LETTERS & Size 10 & Bold & Centred)

Text is justified & italics & size 10

Keywords (bold): *Keywords are size 10 and in italics*

BAŞLIK (BÜYÜK HARFLERLE & ÇİFT KOYU)

ÖZET

Yazı iki yana ortalanmış & italik yazı & büyüklük 10 olacak

Anahtar Kelimeler (bold): *Anahtar kelimeler size 10 ve italik yazı olacak*

The text would have 1 paragraph space, size 12 and Justified. It will be in Times New Roman. The new line will have 1 cm. indentation.

If there is a table in the text, the table title is size 11 olacak, the information provided below the table will be size 10.

The references that are cited in the text will have 1 cm. indentation. If they are more than 3 lines, they will be size 11 in single space.

REFERENCES (CAPITAL LETTERS & BOLD in a separate page)

The Resources should be in an alphabetical order in APA 6 style. The Resources would follow each other with 2 paragraph space.

*Title, Affiliation, Department (email)